37785/B

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b29341498

DE SYMPATHETISCHE MIDDELEN.

48111

DE

SYMPATHETISCHE MIDDELEN

EN

GENEESWIJZEN,

OF

HET GEBRUIK VAN

AMULETTEN, BEZWERINGEN, MAGTSPREUKEN ENZ.

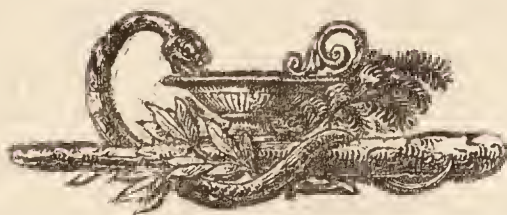
IN DE GENEESKUNDE,

Onderzocht, historisch-kritisch behandeld,

en naar de natuur verklaard,

DOOR

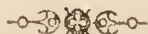
Dr. *G. F. MOST.*

Te 's *Hertogenbosch*,
bij GEBR. MULLER.
1844.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VOORREDE.

In vroegeren tijd bestond de geneeskunde bijna uitsluitend in de kennis van verschillende geneesmiddelen, welke het volk bij mondelijksche overlevering, door de drukkende behoefte, den nood, om zichzelven en anderen van hunne ziekten en gebreken aftehelpen, had leeren kennen; deze middelen waren bijna overal te vinden en men wist dezelve op eene empirische wijze in de daarvoor geschikte gevallen, meer door instinct en gewoonte dan door wetenschappelijke kennis behoorlijk aan te wenden: ja zelfs bestond er eenmaal een tijd, dat de geneeskundigen, dieper ingedrongen in het leven der natuur en van den mensch, dan de groote hoop der tegenwoordige geneesheeren, aan de geneeskracht der diaetetische en der huis- en volksmiddelen zooveel geloof hechtten, en met derzelver aanwending in ziekten zoo ver gingen, dat zij bij het ziekbed aan deze bijna alles, aan de eigenlijke geneesmiddelen uit de apotheek daarentegen, slechts weinig vertrouwden.

In onze dagen is integendeel dikwijls juist het omgekeerde het geval. Het grootste gedeelte der geneeskundigen heeft deszelfs eenige en geheele hoop gevestigd op geneesmiddelen, zich ten sterkste overtuigd houdende, dat al het heil slechts uit de apotheek komen kan en moet. Beide

uitersten getuigen van eenzijdigheid! Het groote aantal ligte ongesteldheden, ligte kwetsuren, enz. vereischt volstrekt geene middelen uit de apotheek; eenvoudige huismiddelen en goede dieet, zijn hier ter genezing ten eenemale voldoende. Daarentegen zullen wij bij zware ziekten, bij gevaarlijke ziekteverschijnselen, of vergiftiging, met huismiddelen niet veel uitvoeren. Hier zijn de passende middelen uit de apotheek somtijds alleen in staat het leven te redden. Indien men dit onderwerp meer naauwkeurig onderzoekt, komt men tot de overtuiging, dat het grootste getal der tegenwoordige geneesheeren, de huis en volksmiddelen ten onregte, uit onkunde, vooroordeel en uit valsche grondstellingen, gering schat, derzelver aanwending als niet methodiek beschouwdt, of met dezelve ten eenenmale onbekend is. De laatsten echter weten zeker niet, wat de beroemdste klassieke geneeskundigen uit vroegeren tijd, over dezelve gedacht, geleerd en geschreven hebben, want velen maken zich de geneeskundige studiën gemakkelijk, en achten het moeite te vergeefs, tot in de bronnen der geneeskunde doortedringen. Ik zal hier slechts de woorden der volgende helden in de goddelijke kunst van Aesculaap, over dit onderwerp aanhalen:

Hippocrates zegt, » Ne pigeat ex plebejis sciscitari, si quid ad curationem utile sit."

Aretaeus: » Praeterea, et victu opitulandum est, et singulis remediis, quœ aut ab aliis, aut ab ipsomet aegri fieri possunt, *utique in hoc casu nihil spernendum est nihilque temere faciendum maxime quaelibet* exigua *adhibenda, quae penitus prosint, nihil vero laedant."*

En Frederik Hoffman: Atque etiam experientia per plures annos certa et attenta suffulti confidenter adfirmamus, vernacula, parabiliora et domestica omnibus nota, viribus, usu atque utilitate, varia composita et magno labore conquisita arcana chemica longissime antecellere, inque sanando longe certiorem et tutiorem efficaciam illis prommittere."

Ieder volk, iedere natie heeft hare eigene middelen en geneeswijzen. Zij werden naar de verschillende behoeften, door toeval en instinct, meer door de stem der natuur, dan door nadenken gevonden, hetgeen ook Joseph Frank bevestigt, zeggende: » Non enim obliviscendum, potiora remedia non ratiocinio sed casui debere."

Tot de huis- en volksmiddelen nu behooren zonder twijfel

ook de sympathetische geneesmidden en geneeswijzen. *Het schijnt echter, dat* OSIANDER, *in zijne verzameling deze laatste opzettelijk met stilzwijgen is voorbijgegaan; want slechts op twee plaatsen maakt hij van dezelve gewag. Wanneer intusschen beroemde geneeskundigen van ouden en nieuwen tijd, b. v. een* THEOPH. PARACELSUS, TEICHMEIJER, S. WIRDIG, *de professoren* MENDE, MASIUS, *de geneesheer* PIERER, *de staatsraad* HUFELAND, *de hoogleeraar* FRIEDR. HUFELAND, HENSLER *en anderen, niet slechts in het algemeen het bestaan van sympathetische invloeden op het leven der natuur en van den mensch erkennen, maar zich ook van de werkzaamheid van sympathetische middelen en geneeswijzen, in daartoe passende gevallen, ten volle overtuigd houden, zie ik niet in, waarom wij geneeskundigen niet even goed aan deze laatste, als aan ieder huis- en volksmiddel onze opmerkzaamheid schenken, en over derzelver werkzaamheid in ziekten, behoorlijke proeven nemen zouden.*

Vox populi, vox Dei! *Indien de geneesheeren van* Holstein *op het einde der vorige eeuw de volksmeening, dat de koepokken voor de menschenpokken beschutteden, niet miskend en als vooroordeel aangezien hadden, maar even als* ED. JENNER *in* Gloucester *dezelve een nader en naauwkeurig onderzoek waardig gekeurd hadden,* (1) *– dan ware de groote en heerlijke ontdekking van* JENNER *tien jaren vroeger door eenen Duitscher gedaan, en dan ook reeds* 10 *jaren vroeger de gezondheid en het leven van duizenden gespaard geworden, die nu nog als slagtoffers der pokken gevallen zijn* (2). *Geneesheer en volk moeten niet, even als twee verschillende Indiaansche kasten, van elkander afgezonderd leven! De arts kan en moet van het volk, en het volk van den arts leeren. De eerste kan zijne kennis, door de behoorlijke aanwending van volksmiddelen, waartoe ook de sympathetische behooren, verrijken, en het volk mag en moet niet in volslagene onwetenheid, om-*

---

(1) *Volgens Dr.* BARON (*Life of Dr.* JENNER 1827) *bragt een jong meisje aan Dr.* JENNER *het eerst op het denkbeeld, de koepokken tegen de menschenpokken aantewenden; daar zij in deszelfs tegenwoordigheid zeide, dat zij de pokken niet krijgen kon, omdat zij de koepokken had.*

(2) *Ten gevolge der heerschende volksmeening, dat koepokken voor de menschenpokken beschutteden, entte reeds in het jaar* 1791 *een schoolmeester in* Holstein *zijne leerlingen door middel van een pennemes met goed gevolg in. (zie Schleswig- Holsteinsche Provincial-Berichte van het jaar* 1815).

trent geneeskundige onderwerpen blijven. Het moet door populaire, medisch-diaetetische geschriften over leven, gezondheid en ziekte ingelicht worden, opdat een ieder op die wijze alles leere vermijden, wat voor de gezondheid schadelijk is, en alles leere aanwenden, om de verlorene gezondheid terug te erlangen. De ware practische geneeskundige, wiens eenigste doel de zekere en ware genezing zijner zieken is en blijft, wien dit het heiligst op aarde, zijn leven, zijn Hemel, zijn God en zijne godsdienst is, de ware geneeskundige en helper der lijdende menschheid houdt zich sedert lang ten volle overtuigd, dat zijne voornaamste kennis meer uit het leven, uit de ondervinding, dan uit de school voortspruit, dat practische vruchtbaarheid de proefsteen van alle mogelijke theorie is en dat de huis- en volksmiddelen van een land of van de eene of andere natie, van elkander verschillende, naar de geographische ligging, het klimaat, de leefwijze van het volk, gesproten uit de verschillende behoeften, zijne volle aandacht waardig zijn.

Terwijl nu de onbeschaafde volksklasse zich in ziekten, door kwakzalverij en zelfgenezing, door de aanwending van ondoelmatig en heroisch werkende huismiddelen zoo dikwijls schade aanbrengt, zijn daarentegen de sympathetische *volksmiddelen bijna alle onschuldige en onschadelijke middelen, die door hunne aanwending niet slechts het gebruik van schadelijke dingen te keer gaan, derhalve ook op eene negatieve wijze weldadig werken, maar ook positief daardoor van nut zijn, dat zij de dikwijls sluimerende of te zwakke autocratie der natuur, d. i. den waren geneesheer in den mensch zelven, van de psychische zijde kunnen opwekken, en haar de noodige kracht en sterkte geven, waardoor de genezing spoediger, aangenamer, en meer volkomen tot stand gebragt wordt.*

Het is voorzeker eene groote dwaling, wanneer geneeskundigen de huis- en volksmiddelen, de steunpilaren der geheele practische leer der geneesmiddelen van vroegeren tijd, verachten, in plaats van dezelve te onderzoeken en te beproeven, om zich te overtuigen, dat de goede moeder natuur dikwijls de ongeleerde, eenvoudige natuurkinderen, landbewoners, herders, jagers, smeden enz., met geringe moeite, meer door instinct dan wel door heldere beschouwingen en daarvan afgeleide verstandsbegrippen, eene nieuwe en voor de leer der geneesmiddelen gewigtige uit-

vinding doen laat, welke wij geleerden slechts met groote inspanning, uit de diepe, geheimzinnige dwaalwegen der schoolsche wijsheid kunnen opdelven.

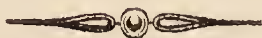
Wanneer honderden van daadzaken, volgens de geschiedenis der geneeskunde en de dagelijksche waarneming, dit alles bevestigen, en wij ons deswege overtuigd kunnen houden, dat men deze huis- en volksmiddelen zoo maar niet te verwerpen en te verachten hebbe; dezelve echter naauwkeurig behoort te onderzoeken; heeft dit niet alleen betrekking tot de zigtbare, pharmaceutische of stoffelijke, maar ook tot de onzigtbare, niet stoffelijke huismiddelen. Tot de laatste nu breng ik, behalve de heerlijke psychische middelen, - opgeruimdheid, vrolijkheid, zielerust en tevredenheid, (welke de grondslagen van geluk, gezondheid en lang leven zijn) ook de werkzame sympathetische middelen *en* geneeswijzen, *welke in den tegenwoordigen tijd niet meer onbekend blijven of geloochend, maar onderzocht en wetenschappelijk op hare waarde gezet moeten worden.*

De geëerde lezer neme derhalve de volgende hoofdstukken als fragmenten en bijdragen, als nieuwe beschouwingen tot het bereiken van een standpunt, van waar uit men nieuwe analogien zoude kunnen verkrijgen en eenen scherpen blik werpen in den zamenhang van duistere, sinds onheugelijke tijden van elkander afgescheiden natuurverschijnsels, zoo als van het levensmagnetismus met de sympathie, en als eerste proef, deze duistere leer op wetenschappelijke en op de natuur steunende grondslagen te vestigen, aan.

MOST.

INHOUD DER HOOFDSTUKKEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Algemeene beschouwingen over Sympathie in de natuur; alsmede over het verband, waarin dezelve met andere verschijnselen in het leven der natuur en van den mensch staat.

De spreuk van SENECA, »Veniet tempus, quo ista, quæ nunc latent, in lucem dies extrahat'' is in kunsten en wetenschappen, vooral echter in het onderzoek der natuur, sedert eenige eeuwen reeds dikwijls bewaarheid, en menigeen, medegesleept door geestdrift voor het nieuwe, heeft de meeningen, gevoelens en leerstellingen der ouderen, over het een of ander onderwerp, zonder dezelve naauwkeurig te toetsen, geheel en al voor valsch verklaard, zonder daarbij aan het gezegde van HORATIUS: »Multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentque, quæ nunc sunt in honore'', te denken. »Er is echter veel mogelijk'' zegt NORK, »hetgeen ons wonderbaar toeschijnt. Aan het bijgeloof van het volk ligt altijd de eene of andere natuurwet ten grond.'' Dit gevoelen heeft niet slechts op dierlijk magnetismus, visioenen, waarzeggende droomen, maar ook op *sympathetische* geneeswijzen en geneesmiddelen betrekking. Geen van deze laat zich geheel en al wegredeneren, ofschoon ook veel daarvan zinsbegoocheling en dwaling, of zelfs bedrog zij. Zij zijn voor het grootste gedeelte wezenlijke *facta*, die slechts tot nu toe, geene voldoende, of liever volstrekt geene wetenschappelijke opheldering verkregen hebben, omdat ook heden nog, even als vóór honderd jaar, volgens de bekende spreuk van HALLER, in het binnenste der natuur, geen sterveling kan indringen. Desniettemin zijn zij voor den waren natuuronderzoeker noch bovennatuurlijk noch wonderbaar, omdat zij allen op natuur-

wetten berusten, die ons, bij nader inzigt, niet het geringste verwonderd doet staan. Nil admirari! Dit zij steeds de eerste grondzuil van ieder waarachtig natuurondzoek!

De diepzinnige HERDER (zie: deszelfs Werken, D. III, p. 103) zeide reeds voor 50 jaren te regt: »Slechts één grondbeginsel van leven schijnt in de natuur te heerschen. Dit is de ætherische of electrische stroom, die in de buisjes van den plant, in de aderen en spieren van het dier, en eindelijk in het zenuwstelsel al langer hoe meer te voorschijn treedt, en ten laatste alle die wonderlijke driften en zielskrachten voortbrengt, over wier uitwerkselen, bij menschen en dieren wij vestomd staan." Wij weten dat de electriciteit, niet alleen den groei der planten bespoedigt, zoo als dit deels weilanden, op plaatsen waar zij door den bliksem getroffen waren, deels proeven, op in potten staande gewassen genomen, van welke men de aarde dagelijks electriseerde, bewezen hebben, maar wij gevoelen het ook, hoe verkwikkend en versterkend eene met electriciteit rijk bezwangerde lucht voor ons is, zoo als wij dit b. v. na eenen zoelen dag, met daarop gevolgd sterk onweder, waarnemen.

De groote uitwerkselen van den atmosphaerischen invloed op het organische leven in het algemeen, en op het leven van den geest in het bijzonder, zijn wel nog niet voldoende bekend, maar voo veel staat nu reeds vast, dat deze invloeden eene periodieke verandering ondergaan, welke het meest in het oog valt, ten tijde der nieuwe en volle maan. Zoo als bekend is, is de atmospheer die onzen aardbol omgeeft, de eerste en grootste *uitwendige* vereischte des levens, het ware *pabulum vitae* der ouden, zonder welke geen leven hier op aarde bestaanbaar is. Het groote nut eener gezonde, alsmede het nadeelige van eene onzuivere lucht voor het leven en de gezondheid, kent een ieder. De naauwkenrige kennis der dampkring met betrekking tot het leven van den mensch, is niettegenstaande de vele navorschingen der physici en chemici, tot nu toe, nog zeer onvolledig gebleven. Wij spreken wel van droogte en vochtigheid, van koude en warmte, van zuurstof en stikstof, alsmede van de electriciteit der lucht, maar dit alles verklaart ons den eigendommelijken aard der dampkringslucht, die hier de menschen gezond laat, daar integendeel epidemische, besmettende, aanstekende ziekten voortbrengt en begunstigt, waardoor duizenden ten grave dalen, slechts ten halve en zeer onvolledig. Nog minder weten wij van de periodieke

veranderingen der elementen van den dampkring, tot welke wij uit verschillende periodiek plaats hebbende invloeden op het gezonde en zieke, geestige en phijsische leven der menschen, die wij door zuivere beschouwing en ondervinding waarnemen, besluiten kunnen.

Naauwkeurige waarnemingen immers hebben ons voldoende bewezen, dat deze periodieke invloeden der dampkringslucht, ten tijde der nieuwe en volle maan, het sterkst werken moeten, omdat de uitwerkselen derzelve op het menschelijk ligchaam, en zelfs op den geest, alsdan het duidelijkst en sterkst zigtbaar zijn.

De engelsche geneesheeren BALFOUR en RICHARD MEAD, hebben over den invloed der zon, der maan en der sterren op koortsen en andere ziekten geschreven. Volgende daadzaken steunen op talrijke waarnemingen.

1). De bekende kritische dagen der koortsen, zoo als de 7de, 14de en 21ste dag, komen met de dagen van de veranderingen der maan overeen.

2). De menstruatie vertoont zich bij vrouwen, zoowel gehuwde als ongehuwde, het meest ten tijde der volle maan.

3). De meeste geboorten hebben ten tijde der volle maan plaats.

4). De ingewandswormen gaan het gemakkelijkst af, bij afnemende maan.

5). Bij vele zoogenaamde zenuwziekten, hebben periodieke aanvallen, ten tijde der volle en der nieuwe maan plaats. Zoo zijn, b. v. de aanvallen der epilepsie, te dien tijde het menigvuldigst. Dit hebben niet alleen vele geneeskundigen door hunne waarnemingen bevestigd, maar ik heb zulks dikwijls zelf ondervonden. Nooit heb ik meer epileptici te behandelen, dan ten tijde der nieuwe maan. Ik zelf heb eens eenen 37jarigen epilepticus behandeld, die gedurende eenen geruimen tijd regelmatig op hetzelfde uur eenen aanval kreeg, waarin wij, volgens opgaaf van den almanak, nieuwe maan hadden. Daarom noemden de ouden zulke zieken *lunatici* *Σεληνιακοι* en bij MATTHEUS, Cap. 7. v. 15. heeten zij *Σεληνιαζόμενοι*. PITKARN verhaalt een geval van eene jonge vrouw, welke slechts met nieuwe en volle maan, aan hevige hoofdpijn leed; KAREL PISO spreekt van eene voorname vrouw, wier linker wang en linker zijde van den hals, met iedere nieuwe maan zoodanig opzwol, dat zij bijna stikte; ook maakt hij gewag van eenen man, die gedurende twee jaren, bij iedere nieuwe maan, aan slaperigheid, zwakte van geheu-

gen en verstandeloosheid leed, op andere tijden echter gezond was. Zeer vele, zelfs gezonde menschen, lijden alleen op den dag van nieuwe en volle maan aan hoofdpijn, en zijn dan verdrietig; de overige dagen der maan bevinden zij zich zeer wel. Deze invloeden werken het sterkst, wanneer te gelijkertijd eene zons, minder sterk, wanneer eene maan-verduistering plaats heeft. BACO en VERULAMUS, waren alsdan tot iedere inspanning van het hoofd ongeschikt, en hetzelfde hebben vele andere geestrijke personen van een prikkelbaar zenuwstelsel bij zich zelven waargenomen.

6). Onder de slaapwandelaars zijn er vele, die slechts bij wassende, anderen die alleen bij afnemende maan aan hunne kwaal lijden.

7). Vele gezwellen, b. v. het kropgezwel, de klieren aan den hals enz. nemen in omvang toe bij wassende, en verminderen daarentegen bij afnemende maan, waarvan ik mijzelven niet alleen door het gezigt, maar ook door gedane meetingen overtuigd heb.

8). Onder de keerkringen is het, ten tijde der nieuwe maan gehakte hout veel duurzamer, dan het bij volle maan gevelde; ook maakt aldaar het slapen in den maneschijn maanblind. (zie *Lond. Morn. Chron.* 1825, October 8).

Of in zulke gevallen de maan effect of slechts coëffect zij, wil ik daarlaten. Wij weten dat ebbe en vloed zich naar de maan rigten, en mij zijn gevallen bekend, waarin de paroxysmi der vallende ziekte juist ten tijde der ebbe plaats hadden. De springvloed ontstaat, zoo als bekend is, wanneer bij nieuwe maan, zon en maan, in eene vertikaalvlakte boven de oppervlakte der zee staan. Daar nu het evenwigt der atmosphaerische drukking op de oppervlakte der zee, door de verbinding van deze twee krachten, verbroken wordt, moet hieruit noodzakelijk eene schudding en beweging van het water, of de springvloed ontstaan.

Ik heb eenen epilepticus gekend, die vroeger het zeebad te *Nordernei* gebruikte. Hij bevond zich zeer wel, de aanvallen bleven geheel weg, slechts ten tijde van den springvloed, werd hij door eenen hevigen aanval aangedaan.

Hijsterische en epileptische zieken kijken dikwijls uren lang als automaten in de maan, en in *London* weet een ieder dat ten minste $^3/_4$ gedeelte der aldaar stervenden ten tijde der ebbe overlijdt.

Dat het daglicht grooten invloed op gezonden zoo wel als zieken uitoefent, is bekend. Uit gebrek aan daglicht laten

zich de exacerbationes van heete koortsen zeer goed verklaren. De meeste geboorten hebben omstreeks middernacht en tegen den morgen, de meeste sterfgevallen des namiddags plaats. Daar nu de magnetische intensiteit van onze aarde, volgens HANSTEEN'S voortreffelijke waarnemingen, om 11 uur des morgens het zwakste is, kan dit misschien op stervenden invloed hebben. Maar niet slechts de door den stand van zon en maan opgewekte kosmische invloeden op onzen dampkring veranderen dezen en brengen weêrsveranderingen voort; ook aardbeving, vulkanische uitbarstingen, en volgens LICHTENBERG, zelfs overblijfselen der maansdampkring, wanneer de aarde juist zich door die plaats beweegt, waar nog eenige uren te voren de maan stond, vermogen hetzelfde.

FORSTER neemt eene toevallige en afwisselende luchtsgesteldheid en eenen van deze onafhankelijken periodieken invloed aan, die in 28 dagen tweemaal voorkomt, onmiddelijk de hersenen en het zenuwstelsel aandoet, de prikkelbaarheid verhoogt, en het bevattingsvermogen, en met hetzelve de lust tot oefening van het verstand, vermindert. Zwakke, prikkelbare personen gevoelen dezen invloed tweemaal in eene maanmaand, sterke slechts eens. Gedurende dit tijdstip, hebben de aanvallen van alle slepende ziekten plaats, zoo als van hoofdpijn, vallende ziekte, katalepsie enz. De aanvallen van waanzinnigheid worden heviger, ook die van zwartgalligheid, van daar dat in dien tijd de meeste zelfmoorden voorkomen. Bij de vrouwen heeft gedurende deze periode gewoonlijk de maandelijksche zuivering plaats.

Vervolgens handelt FOSTER over den invloed, dien de verschillende toestand der lucht op de gezondheid van den mensch uitoefent. Hij neemt insgelijks de oude stelling aan, dat voornamelijk eene snelle afwisseling van temperatuur tot het voortbrengen van aanstekende en van het weder afhangende ziekten bijdraagt. Hij zegt echter tevens: » Niet warmte of koude, vocht of droogte, noch plotselijke afwisseling, maar eene onverklaarbare eigendommelijkheid in derzelver electrische gesteldheid, is hier als oorzaak te beschouwen. De pijnen, die men voor eene verandering van weder in vroeger gebrokene ledematen gevoelt, (de zoogenaamde almanak) en de gestoorde verrigting van den maag voor en gedurende onweders, zijn, naar ik meen, voldoende, om dit vermoeden te regtvaardigen." Hieraan kan eene onregelmatige verdeeling der electriciteit schuld hebben. Over het algemeen kennen wij van de verschillende toestanden der electriciteit van de lucht, met betrek-

tot het menschelijk ligchaam, nog zeer weinig. Indien kosmische invloeden, b. v. het verschijnen van groote kometen, de nabijheid of verwijdering van de eene of andere planeet van ons zonnestelsel, de gesteldheid onzer dampkring veranderen, indien door deze wederom ziekten kunnen worden opgewekt, dan is voorzeker menig lijden des menschen van de sterren afteleiden; zij werken dan middelijk en de dampkring van onzen planeet onmiddelijk op ons leven en op onze gezondheid in. Maar de toestand van den dampkring mag zijn hoe hij wil, hij alleen kan geene epidemische ziekten voortbrengen. Hij is slechts de uitwendige oorzaak, de inwendige ligt in den mensch zelven. Beiden moeten aanwezig zijn, en zamen werken, om het *tertium*, de epidemische ziekte te verwekken. Deze is derhalve steeds van zamengestelden oorsprong. Temperament, levenswijze, aanleg, brengen het hunne bij. In de tweede en derde afdeeling van zijn werk, beweert FORSTER, dat de gezondheid van sommige dieren, even als het leven der planten, door invloeden van den dampkring kan vernietigd worden. Voorzeker bestaan er ook ziekten onder de honden, katten, het rundvee, de paarden en andere huisdieren. Deze heerschen gewoonlijk in den beginne slechts onder deze dieren, zijn echter later besmettelijk. Wanneer in den winter veel sneeuw vallen zal, merkt men op, dat de huishonden brommig en lui zijn. Ook de zwijnen bevinden zich bij winderig weder onwel, en zijn zeer onrustig in hunne stallen. Dat de dampkring op den groei der planten invloed heeft, is bekend. Wie drinkt niet gaarne wijn, die in jaren, in welke eene groote staartster verscheen, gewassen is. En dragen niet de voedingsmiddelen veel tot het voortbrengen van epidemische ziekten bij; zij woeden volgens de ondervinding nooit heviger, dan na zulke jaren, waarin door sterke afwisseling van weder de oogst mislukt, of ongezond, onrijp koorn voorhanden was.

FORSTER verzekert, dat in den zomer van 1810, in de nabijheid van *London* en vele mijlen in het rond bijna alle *platanen* van *Platanus Occidentalis* ziek waren, terwijl alle van *Platanus Orientalis* gezond bleven. Dit moet ook in *Ierland* en *Schotland* het geval geweest zijn, ofschoon men in dien tijd niets ongewoons bemerkt, of eene in het oogvallende afwisseling van weder had waargenomen. Hij zegt: » Er moeten derhalve bijzondere toestanden der lucht bestaan kunnen, ten minste met betrekking tot de electriciteit der dampkring, welke eenen specifieken ziekelijken prikkel

op zekere planten uitoefenen." Ook in *Noord-Duitschland* bemerkt men, dat de oogst van zomer- en wintervruchten zeer verschilt, even als ook het ooft, zoodat in het eene jaar de wintervruchten, in het andere de zomervruchten, nu eens kersen, dan weder appelen of peren zich beter ontwikkelen, ofschoon de weersgesteldheid van dergelijke jaren, over het geheel genomen, dezelfde is. Uit Amerikaansche en Engelsche dagbladen weten wij, dat de maan, vooral in de keerkringstreken, eenen sterken invloed op den groei uitoefent, zoodat bij nieuwe maan gehakt hout veel gemakkelijker te bearbeiden is, dan het gedurende de volle maan gevelde, terwijl het laatste daarentegen veel minder aan wormsteek onderhevig is; dat versch vleesch, hetwelk eene geheele nacht door de volle maan beschenen was, ongezond is om te gebruiken, enz.

In de volgende afdeelingen, handelt FORSTER over den invloed der atmospheer, welke zoo dikwijls, uit hoofde van hare duistere wijze van werking over het hoofd gezien wordt. Hij noemt met GALL de acht en twintigdagige periode, waarin het meeste tweegevechten, zelfmoorden voorkomen, de *irritabiliteits periode*. Deze periode wordt naar GALL's en SPURZHEIM's meening niet door alle gezonden, wel echter door zieken bespeurd. Zekere zelfmoorden zijn derhalve periodiek en kunnen door eene zedelijke behandeling en door geneesmiddelen in de irritabiliteits periode toegediend, voorgekomen worden. Er zijn menschen welke op dien tijd eene onoverwinnelijke neiging hebben om zich in het water, of in het vuur, of van eene hoogte nedertestorten; — welke neiging gedurende den overigen tijd niet aanwezig is.

Het is eene daadzaak dat de meeste epidemische ziekten, ten tijde der nachteveningen, in de maanden Maart en September, óf uitbreken, óf alsdan het hevigst woeden. Men neemt gedurende dien tijd de snelste veranderingen in de drukking der lucht, in de weersgesteldheid en de meeste stormen waar. Alsdan heeft die stand van zaken plaats, dat zon en maan zich op den æquator ontmoeten, en hare aantrekkingskracht gemeenschappelijk uitoefenen. Daarin ligt dan ook ontegenzeggelijk de oorzaak, waarom men in dien tijd die snelle veranderingen aan den barometer, en die afwisselingen van weder waarneemt. Kan dit nu niet ook middelijk tot het voortbrengen van epidemische ziekten bijdragen? Nooit woedde in vroegere eeuwen de pest heviger,

en sleepte meer menschen weg, dan na het verschijnen van groote kometen, en na korten tijd te voren plaats gehad hebbende uitbarstingen van vulkanen, of na andere revolutien der aarde.

Maar niet slechts met de uitwendige natuur, neen, ook met de geheele menschheid, met de zedelijke wereld, staat de mensch in het naauwste verband. De overtuiging van deze groote waarheid heeft een' niet minder gewigtigen invloed; zoowel op het physische welzijn van den mensch, als op dat van zijnen geest, en de twijfel aan dezelve, roept een drievoudig wee over ons geheele leven. Wat is er dat voor den mensch van meer belang is, dan de mensch zelf?

Niet slechts de periodiciteit der atmosphaerische invloeden op het organische, maar ook de eigendommelijke wijze, waarop zij op het ligchaam inwerken, behooren wij bij ons onderzoek der natuur-sympathie wel in het oog te houden. En hier is het, dat de door de geheele natuur verspreide imponderabele krachten, electriciteit, magnetismus en galvanismus op hare regte plaats zijn.

Voor zes jaren voerde ik over deze laatste (zie SCHWEISNER Abendbl. 1838, n°. 925 en 926, en MOST'S, Encyclopädie, artikel: galvanismus) in het bijzonder over derzelver betrekking tot sympathetische geneeswijzen en dergelijke geneesmiddelen breedvoerig het woord, en ik beschouw het noodzakelijk het toen gezegde hier mede te deelen en te verklaren.

Het galvanisme, dat men vroeger ook wel *metaalprikkel* of *dierlijke electricitiet* genoemd heeft, en de gewone door wrijving opgewekte electriciteit, houden op het oogenblik op nieuw de aandacht van het geneeskundig publiek gespannen, en, zoo de in *Engeland* gedane waarnemingen zich bevestigen, zullen zij mischien zeer spoedig ons het middel aan de hand doen, om eenen dieperen blik in de dierlijke huishouding en het normale en abnormale levensproces te werpen, dan dit tot nu toe den scherpzinnigsten natuuronderzoeker mogelijk was. Wij willen hier niet onderzoeken of galvanismus en electriciteit in derzelver uitwerkselen één of verschillend zijn. Wij weten dat het galvanisme met de wrijvingselectriciteit geheel en al overeenstemt, dat men even goed met het galvanisch als met het electrisch fluidum Leidsche flesschen electrisch laden, met beiden den mensch een electrisch bad maken kan. Wij zouden derhalve beide (E. en G.) als eene kracht kunnen beschouwen, zoo als het

de meeste natuuronderzoekers doen; doch de tijd is niet ver meer verwijderd, dat met de verschillende werkingen, die het galvanisme, de electriciteit en het mineraalmagnetismus op de dierlijke bewerktuiging uitoefenen, ook derzelver fijne verscheidenheden ons duidelijker in het oog vallen zullen.

Naar de proeven door Hodgkin (zie *Medico-Chirurgical Review*, *Januar.* 1832, en Behrends (*Repertor. der Med. Chirur. Journalistik des Auslandes*, *December*, 1832), kan men door de electriciteit ziekten van het eene individu op het andere overdragen. Een sedert vier maanden aan eene intermitterende koorts lijdende zieke, werd geisoleerd en door verbinding met den electrieken conductor positief geëlectriseerd, en wel gedurende de hitte der koorts. De heer P. Smith hield den kogel vast, met welken men uit den zich in het electrische bad bevindenden zieke vonken trok. Het gevolg was, dat de koorts bij den laatsten weg bleef, daarentegen werd Smith reeds des avonds onpasselijk en kreeg koorts; nadat hij zeven aanvallen doorgestaan had, genas hij zich door dezelfde electrische kuur. Hodgkin nam nog andere proeven. Hij entte een kind op de gewone wijze in; het gevolg was gunstig. Den achtsten dag opende hij eene pok, zette daarop den ingëenten op het isolatorium, maakte op den bovenarm van den nog niet ingëenten, met een nieuw, nog nooit met koepokstof bedeeld lancet eene kleine wond, en bevestigde toen eene vier duim lange, in een glazen buisje zich bevindende draad, op die wijze, dat het eene einde derzelve in de geopende koepok, het andere in de wond van den niet ingeenten knaap lag. Nu werd de electriseermachine gedurende 8 minuten in beweging gebragt. Er had volkomene enting, benevens een regelmatig verloop der pokken plaats. Toen men echter uit deze door den electrischen stroom voortgebragte koepok weder twee kinderen op de electrische wijze inentte, zag men slechts onechte pokken te voorschijn komen. Ook geneesmiddelen kunnen door middel der voltasche zuil in het ligchaam worden gebragt. Men legge b. v. op den eenen arm van eenen mensch, eene met eene oplossing van hydriod. potass., op den anderen arm eene met stijfsel bevochtigde kompres; sluite dan den galvanischen keten, en de stijfsel zal blaauw worden: ten bewijze dat de hydriod. potass. ontbonden en door het ligchaam gegaan is. (Zie Behrend's *Repertorium*, November, 1833, pag. 132 en 133.

Dit overdragen van ziekten en geneesmiddelen door den

electrische stroom, herinnert aan de zoogenaamde magnetische of sympathetische geneeswijzen van ouden en nieuwen tijd, waarmede wij vroeger, toen wij de groote kracht der electriciteit, van het galvanisme en van het mineraal magnetisme op gezonden en zieken, en hunne door synthetische en analytische bewijzen gestaafde, door Oersted, Faraday en anderen bekend gemaakte wederzijdsche betrekking tot elkander, nog niet naauwkeurig kenden, in onze eenvoudigheid dikwijls den spot dreven, zonder in het minst aan de grondslagen te denken, waarop derzelver magtige, dikwijls zoo raadselachtige werkingen, die als daadzaken buiten twijfel liggen, berusten.

De vorderingen in de physiologie en physica hebben tot het resultaat gebragt, dat de werkdadigheid der zenuwen, de beweging der zenuwen en de calor animalis slechts als voortbrengselen van electrische werkingen te betrachten zijn; dat het bloed beide soorten van electriciteit bevatte, en dat derhalve eenige afscheidingen, b. v. de melk, de chyl, de urine, het zweet zuur, andere, zoo als de gal, het speeksel alkalisch reageren, en zoodanig als het ware de beide polen der voltasche zuil daarstellen, (zie Edwards, *in the medico-chirurg. Review*; *Jun.*, 1832); verder dat de electriciteit en het magnetisme alle ligchamen in de geheele natuur aanhangen, hetgeen reeds het verschil in temperatuur van een metaal met het andere (het thermomagnetisme) bewijst; dat de latente electriciteit waarschijnlijk even zoo goed als het latente galvanisme (bij gesloten keten), in staat is, de merkwaardigste, nooit gedachte verschijnselen voorttebrengen; dat eindelijk, zoo als Ritter zulks zoo schoon ontvouwd heeft, waarschijnlijk eene voortdurend galvanische werking de levensverrigtingen in het dieren- en plantenrijk onderhoudt. Uit de pathologie weten wij, hoe spoedig en dikwijls de hevigste zenuw- en rheumatische pijnen, stilstaande sappen, opeenhoopingen van lijmphatische en sereuse vochten door electropunctuur, electriciteit en door het bestrijken met de magneet, zelfs met eenvoudige ijzeren staven, kunnen verdwijnen; kortom, deze en vele andere gewigtige daadzaken, waartoe ook de sympathetische, tot nu toe slechts aan herders, smeden en oude vrouwen overgelatene geneeswijze behoort, vermanen ons op het dringenst aan dit zoo verwaarloosd onderwerp, hetgeen de ouden kenden, en zoo grondig, schoon en naar waarheid beschreven hebben, onze volle opmerkzaamheid te schenken. Een oude schrijver, Sebastiaan Wirdig (Nova

medicina spirituum curiosa, scientia et doctrina, unanimiter hucusque neglecta, etc. *Hamburg*, 1688), verzekert, dat hij bij verschillende ziekten van sympathetische geneeswijzen buitengewoon gevolg gezien heeft, en geeft eenige dergelijke gevallen, en het gebruik van dergelijke middelen op. Ook spreekt hij de Curatione spirituum morbidorum per transplantationem en de amuletis; beide behooren zoo als bekend is, tot de sympathetische middelen, en ik kan verzekeren, dat ik zoowel van de transplantatie, als van de amuletten, waarbij voorzeker electrische, mineraalmagnetische invloeden in de meeste gevallen mede in het spel zijn, misschien wel de hoofdwerking voortbrengen, heerlijke uitkomsten in verschillende kwalen gezien heb. Ja zelfs is in deze stad en in geheel *Mecklenburg* het geloof aan de werkzaamheid van sympathetische middelen zeer groot, en niet alleen het volk, de geringe klasse, maar ook een groot gedeelte der voornamere klassen gelooft aan dezelve. Men vergunne mij hier nog eenige woorden over dit onderwerp te verspillen; en mijne meening hieromtrent optegeven. Onder sympathie verstaan wij den naauwen zamenhang tusschen ieder schepsel op zich zelf en de overige wezens, welke onmiddelijk waargenomen wordt, door het gevoel van dengene, die in zamenhang gebragt wordt, of door beschouwingen en werkingen wordt voortgebragt, zonder dat men daarbij de nadere oorzaak dezer gemeenschappelijke overeenkomst tot nog toe kan opgeven. Het gebied der sympathie was vroeger veel uitgestrekter dan tegenwoordig, de geheele sterrewigchelarij berustte op haar. Het geloof aan het bestaan eener geheime sympathie tusschen de schepselen der natuur was echter bij het volk van oudsher tamelijk algemeen verspreid, en dit geloof heerscht ook nu nog meer, dan men het gewoonlijk er voor houdt. Dat sympathetische middelen en in het algemeen sympathetische geneeswijzen dikwijls zeer werkzaam zijn, dit is eene daadzaak die men niet loochenen kan. Zal men nu daadzaken, in welke een onbekend iets, tot welks verklaring het wetenschappelijke begrip van opheldering tot nog toe niet is doorgedrongen, als niet bestaanbaar aannemen? Dat zou waarlijk de dunk van ons zelven al zeer ver uitgebreid zijn Kan het mesmerisme als daadzaak ontkend worden? onze kennis is in deze zaken nog zeer onvolledig, en derhalve past het ons, een naauwkeurig en beslissend oordeel over zoo menig punt, dat volgens het volksgeloof uit de sympathie en het algemeene natuurleven zou

kunnen verdedigd worden, voor alsnog achterwege te houden. Het is daarentegen pligt, de daadzaken te verzamelen. dezelve oordeelkundig te ziften, en met voorzigtigheid te beproeven, dezelve wetenschappelijk te verklaren.

Wanneer wij waarnemen, dat treurigheid, schrik, vrees, angst, die toch niet stoffelijk zijn, de grootste stoflelijke veranderingen in het ligchaam kunnen voortbrengen, en aldus dikwijls de akeligste, langdurigste ziekten ten gevolge hebben — wanneer wij als daadzaak weten, dat de hevige toorn eener zuigende moeder, de voor weinige minuten nog gansch gezonde moedermelk, in een zoo sterk vergif kan veranderen, dat de zuigeling die van dezelve drinkt, plotselijk onder stuipen bezwijkt, — en deze voorbeelden kunnen in menigte aangevoerd worden; — wanneer wij al verder waarnemen, dat aanstekende stoffen zich op eene dikwijls zoo raadselachtige wijze verspreiden, dikwijls jaren lang hunne kracht behouden en op nieuw epidemien opwekken; dan moeten wij ook aannemen, dat zeer vele ziekten, die door zulke en andere schadelijke invloeden ontstaan, door dergelijke, echter op eene tegenovergestelde wijze werkende, derhalve weldadige invloeden, en zonder geneesmiddelen uit de apotheek, kunnen verwijderd worden. De kracht dezer sympathetische geneeswijzen, ontspruit volgens Mende, uit drie verschillende oorzaken. De eerste is de werking van deze geneeswijze op den geest van den mensch. De opmerkzaamheid wordt van de ziekte afgeleid en op een ander onderwerp gevestigd, te weten, op de genezing; de verbeeldingskracht wordt in werking gebragt, en de wilskracht opgewekt. De tweede oorzaak ligt in de verwijdering van alle andere middelen, hetgeen bij iedere sympathetische geneeswijze een vereischte is. Beschouwt men de wijze van genezing van den armen man, en somtijds de middelen zoo als zij door onze geneeskundigen voorgeschreven worden, dan ziet men dikwijls, dat zij de ziekte, tegen welke men dezelve aanwendde, niet genezen, maar integendeel verslimmeren. Men denke slechts aan de ontelbare zalven en pleisters, die tegen alle zweren gebruikt worden, aan de menigte afvoerende en zweetdrijvende middelen, met welke de landman zijn ligchaam bestormt, en men zal gemakkelijk overtuigd worden, dat eene onthouding van alle deze zoo dikwijls schadelijke dingen de genezing eener kwaal zeer bevorderen kan.

Eene derde oorzaak der weldadige werking van de sympathie ligt in de gelijktijdige aanwending van tot de kuur be-

hoorende middelen, die echter als niet gewigtig meestal over het hoofd gezien wordt.

Bij de aphtae bezweert men b. v. de kwaal, laat echter tevens den mond met eene zwakke oplossing van aluin uitspoelen. De roos wordt in derzelver verderen loop gestuit, doordien men uit staal en steen vonken tegen het lijdende deel doet vliegen; daarbij wordt al wat nat is vermeden, en papier dat loodwit bevatte, opgelegd. Letsels aan den voet worden met eene olie bestreken, zacht gedekt en tevens rust, eene goede dieet, onthouding van sterke dranken, van gezoutene, zwaar verteerbare spijzen enz. aanbevolen. Dergelijke kuren hebben dan ook vooral bij den gemeenen man dikwijls wonderen gedaan, omdat zij noodzakelijke vereischten ter genezing aanbragten, die vroeger verzuimd waren; in de hoogere standen rigten zij daarentegen dikwijls niets uit, omdat deze vereischten reeds te voren aanwezig waren, en de belette beterschap van geheele andere oorzaken afhing. Naar Mende en Marius bestaat er behalve deze drie medewerkende oorzaken nog eene vierde, die voorzeker door menigeen geloochend wordt, maar des niettemin alle opmerkzaamheid verdient. Dit is de onberekenbare werking, die uit den inwendigen zamenhang van alle dingen, uit derzelver hoezeer verborgene sympathie voortspruitende, in het menschelijk ligchaam dikwijls de grootste en onverwachtste veranderingen opwekt. Men beschouwe de sympathetische geneeswijzen uit welk oogpunt men wil, zij zijn voor het welzijn van den mensch van groot gewigt; het kan echter niet anders of zij moeten zoo als zij tegenwoordig aangewend worden, groote onheilen aanrigten. Eerst dan, wanneer men de uitoefening daarvan aan kwakzalvers, en over het geheel aan het gepeupel ontnomen heeft, wanneer onze geneeskundigen dezelve tot onderwerp van hun onderzoek en navorsching maken, en wanneer dat, hetgeen onder bepaalde omstandigheden van dezelve als waar aan te nemen is, in onze geneeskundige scholen geleerd en opgehelderd wordt, dan eerst mogen zieken het grootste nut van dezelve wachten. Indien de sympathetische middelen slechts op volwassenen eene heilzame werking uitoefenden, dan zoude men kunnen zeggen, dat hier psychische invloeden, het geloof in, en het vertrouwen op de kuur de hoofdoorzaken der werking waren. Wat moet men echter besluiten, wanneer dergelijke middelen ook bij kleine kinderen, die toch noch geloofs-, noch toereikende verbeeldings- of verstandskracht bezitten, even werkzaam zijn? Ik ken drie verschil-

lende sympathetische middelen tegen lies- en zakbreuken, welke ik bij meerdere kinderen van ½, 1 tot 5 jaren met het beste gevolg zag aanwenden, en waarvan ik naderhand zelf het nut ondervonden heb, zoodat van dien tijd af de breukjes dezer kinderen verdwenen, en het zoo moeijelijke dragen van eenen breukband onnoodig was. Alle deze sympathetische middelen zijn, volgens mijne overtuiging, slechts door opwekking van electrische en magnetische krachten werkzaam; men beweere echter niet dat deze krachten hier niet bestaan kunnen, omdat zij niet duidelijk in het oog vallen; voor Oersted geloofde men wel, dat de geslotene keten der voltasche zuil geene kracht uitoefende, en nu weten wij, dat juist zij alleen de merkwaardigste electro-magnetische verschijnselen daarstelt. Inderdaad, Wirdig heeft geen ongelijk, wanneer hij de *diastatische* en *sympathetische* kuur met de magnetische voor eene en dezelfde houdt.

Ik houd mij ten volste overtuigd, dat wij, wanneer ooit eene wetenschappelijke bevestiging dezer kuur mogelijk is, deze zonder behoorlijke kritische zifting der daadzaken, door aanwending der bekende en nog te ontdekkene electrische en magnetische wetten op deze kuren zullen kunnen voortbrengen.

Eene geheele andere beteekenis heeft het woord sympathie in het psychisch leven. Menschen zijn met elkander goede en kwade vrienden, naar mate zij tot elkander neiging of afkeer gevoelen. Zij kunnen hieromtrent echter geene oorzaak opgeven; neiging en afkeer tegen iemand, schijnen dikwijls uit een soort van instinkt en in het bijzonder de neigingen der geslachten tot elkander, uit een louter gevoel van sympathie voorttekomen. Intusschen zoude men door de psijchologie den sleutel hiervan wel kunnen opsporen, wanneer zij slechts diep genoeg in het gewoonlijk ontoegankelijk gemoed van anderen kon indringen, daar het meestal in gevallen, waarin menschen eene spoedige en naar het uiterlijk niet te verklarene neiging tot elkander opvatten, niet zoo zeer het gemeenschappelijk streven naar een gewenscht doel, als wel de wederzijdsche aanvulling van eene ontbrekende behoefte is, welke hen naauwer aan elkander bindt, zoodat het dan uit de ondervinding ook niet vreemd is, dat menschen van eene geheel tegenstrijdige geaardheid, zich van weerszijden sympathetisch tot elkander aangetrokken gevoelen. Hier vinden wij inderdaad eene in het oog vallende analogie tusschen het zoogenaamde bewerktuigde en onbewerktuigde; want + E

trekt — E aan, stoot echter † E af, even zoo trekt † M — M. aan, † M echter niet.

Professor SCHMIDT alhier onderscheidt, medegevoel (sympathie) en tegengevoel (antipathie), welke als meer tot de lagere zinnelijkheid behoorende, niet met het zedelijk gevoel voor een en hetzelfde mogen gehouden worden; omdat bij het laatste handelingen het onderwerp der gewaarwordingen uitmaken, die wij als goed of kwaad erkennen. Wanneer wij daarentegen medelijden met iemand hebben, die b. v. ziek is, of zijn vermogen verloren heeft, zoo zijn zelfs niet eens handelingen het onderwerp der gewaarwording, en er is niet eens van goed of kwaad de rede. Het medegevoel hetwelk volgens PIERER hetzelfde is als onze sympathie, door SCHMIDT echter in eene andere zin gebezigd wordt, wekt ons eerst tot handelingen aan, die dan goed of slecht zijn kunnen.

Bij de sympathie van ons ligchaam moet men niet over het hoofd zien, dat het physische met het psychische op het innigst verbonden is, dat wij bij dezelve niet alleen op geleiding en isolering der zenuwen, op reflectie-bewegingen (J. ROMBERG), en in het algemeen op al datgene, wat de physiologen sympathia partium, Consensus nervorum, Antagonismus noemen, maar ook op de werking der zinnen, op onze ziel, moeten acht geven. Van alle zinnen is hier de met de phijsische liefde naauw verbondene reukzin het werkzaamst. Hij, de meest subjective aller zinnen, is van veel grooter gewigt dan de smaak. Hij is niet slechts bij den mensch een zintuig voor zachte en teedere indrukken, aangename herinneringen, vatbaar, maar hij knoopt op eene sympathetische wijze zelfs vriendschap aan. Er zijn wezenlijk menschen, die van eenen anderen mensch eenen onverklaarbaren afkeer hebben; zij kunnen denzelven, ofschoon deze hun nooit eenig kwaad gedaan heeft, niet lijden, zij worden onrustig en angstig in zijn gezelschap; zij weten zelve niet wat er plaats heeft, maar de eigendommelijke, hun tegenstaande uitwaseming van den man is hieraan schuld. Andere menschen zijn er daarentegen, tot welke wij onwillekeurig, aangetrokken worden, omdat hunne uitwaseming ons aangenaam is, (zie WENZEL p. 51), enz.

Het subjective verschil, met betrekking tot het aangename en onaangename in de gewoonlijke uitwaseming van den mensch berust naar mijn inzien op eenen chemischen grond. Menschen van een verschillend geslacht en temperament wa-

semen verschillende soorten van stoffen uit, zoodra hun ligchaam deze in overvloed bezit. Wanneer nu A's uitwaseming een overschot van stof X bezit, en B's ligchaam daaraan gebrek heeft, dan voelt zich B door chemische verwantschap aangetrokken, omdat hij in zijne behoefte kan voorzien, en het transspirabile ruikt voor hem aangenaam. Het omgekeerde heeft in het tegenovergestelde geval plaats. Zelfs dieren beminnen hartstogtelijk den reuk van sommige uitwasemingen van bloemen, b. v. de olifant de oranjebloesem, en de met dierlijke electriciteit in groote mate bedeelde katten den reuk van marum verum, valeriana, chenopodium, vulvaria ambrosioïdes enz. Van denzelfden juist niet aangenamen reuk houden alle hysterische vrouwen, welke niet alleen aan periodieke, krampachtige zenuwtoevallen lijden, maar wier dierlijke electriciteit even als bij de katten niet onbeduidend, en dikwijls zoo sterk is, dat het linnengoed dat zij uitdoen, knapt, en haar ligchaam electrieke vonken van zich geeft.

De reuk der menschelijke uitwaseming, is verschillend naar het klimaat, den tijd van het jaar, de weersgesteldheid, naar gezondheid en ziekte, naar den ouderdom enz. Dezelve is bij kinderen anders als bij vrouwen en grijsaards.

De uitwaseming van vrouwen, ten tijde der maandelijksche zuivering, ruikt niet slechts zeer onaangenaam, maar is ook, daar de reuk der menses met dezelve verbonden is, zeer nadeelig. Ingemaakte spijzen en de door vrouwen in dien tijd afgetapte wijn, zijn spoediger aan bederf blootgesteld, en de oudere geneeskundigen en aanhangers van sympathetische geneeswijzen, stemmen gezamenlijk daarin overeen, dat eene vrouw die de menses heeft, iedere sympathetische genezing door aanraking van het middel, b. v. van een met de wapenzalf en het bloed bestreken mes, of stok, stoort. (zie Universallexicon. Bd. 41, S. 742). Hetzelfde heeft ook op mannen ten tijde van het vloeijen der aambeijen betrekking.

Bijna ieder volk wasemt eene eigenaardige bepaalde reukstof uit; de wilde Indiaan kan derhalve door den reuk naauwkeurig bepalen, of hij de voetstappen van eenen neger of van eenen Indiaan voor zich heeft. Zelfs ieder mensch heeft zijne eigendommelijke uitwaseming, en daardoor herkent de met een zoo sterk reukorgaan voorziene hond zijnen meester onder duizenden, en weet hem uit een leger uittezoeken. Volgens Plutarchus rook Alexander *de Groote* zoo aangenaam, alsof zijn linnengoed en kleederen met de

eene of andere stof berookt waren. De meisjes verspreiden gedurende den eersten tijd der puberteit eenen aangenamen reuk, welken de dichters van alle tijden geprezen hebben; (vergelijk het hooglied van SALOMON Kap. IV, v. 13 — 15). Eenige menschen ruiken naar zwavel, andere stinken onverdragelijk. (HORAT. Epod. 12, 5 — MARTIAL Epig. 93. 1. 6).

De reuk staat met de geslachts-verrigtingen in eene merkwaardige betrekking; vandaar dat uitwasemingen van bloemen dikwijls wellustige gewaarwordingen opwekken, zoo als wij in het Hooglied Kap. II, v, 1, lezen kunnen. Daarom krijgen de dames zoo gaarne bloemen ten geschenk, en de bloementijd is de tijd der liefde. De uit de bloemen opstijgende lucht wekt eene onwederstaanbare verrukking in de borst op; met tuinen en welriekende wandelwegen verbinden zich wellustige voorstellingen, en te regt schrijven de dichters aan den aangenamen reuk de eigenschap toe van eene zoete dronkenschap en wegslepende opwelling van liefde te verwekken; men ademt wellust!

De gewaarwording van de uitwaseming van eene jonge vrouw kan dikwijls de eerste aanleiding tot eene hartstogtelijke liefde geven. Dit was b. v. het geval met HENDRIK den IIIden, welke zich toevallig op het bruiloftsfeest van den koning van *Navarre* met MARGARETHA VAN VALOIS, met het van zweet druipende hemd van MARIA VAN KLEEF het gezigt had afgedroogd. Ofschoon laatstgenoemde de bruid van den prins van CONDÉ was, vatte hij van dien tijd af eene zoo hartstogtelijke liefde voor haar op, dat hij dezelve niet konde weerstaan, en haar, volgens de geschiedenis, daardoor ten hoogste ongelukkig maakte.

Ik heb reeds voor jaren van eenen liederlijken boer hooren verhalen, die om zijne wellustige oogmerken beter te kunnen bereiken, met zijn van zweet druipend zakdoek het gezigt zijner danseressen afdroogde. Hij maakte niettegenstaande zijne lelijkheid menig boerenmeisje ongelukkig, geen een beminde hem, en evenwel bereikte hij steeds zijn oogmerk en de arme offers verzekerden, dat zij door hem betooverd moesten zijn.

Bijna iedere ziekte heeft hare eigendommelijke uitwaseming: pokken, mazelen, roodvonk, schurft, herpes, kraamvrouwenkoorts, de loop, klierziekte, vallende ziekte, de vrijsterziekte, kanker der baarmoeder enz. Er zijn geneeskundigen, zoo als dit bij den overledenen Dr. HEIM te *Berlijn* het geval was, welke in staat zijn, de meeste dezer ziekten

door den reuk te erkennen, zonder den zieke te zien. Het is jammer, dat men de onderscheiding dezer verschillende soorten van reuk niet duidelijk genoeg kan mededeelen. (Zie MOST gezondheid en ziekte p. 46).

Zoo wij echter ooit tot eene wetenschappelijke vastheid in de sympathien der natuur geraken willen, dan moeten wij noodzakelijk alles, wat met dezelve in naauweren of verwijderden zamenhang staat, naauwkeurig onderzoeken. Maar helaas! de groote menigte der nog altijd onbeantwoord geblevene vragen over den zamenhang der verschijnselen in de natuur, staat ons hierbij zeer in den weg. Het is eenzijdig aan de electrische kracht eene onbepaalde magt toetekennen: in hare verbinding echter met galvanismus en magnetismus levert zij ons met der tijd nog eenmaal groote en voortreffelijke vruchten.

De organische sympathie (consensus partium), welke wij, niettegenstaande de groote vorderingen der physiologie, in derzelver geheime werkingen op het levende ligchaam, nog weinig kennen, hebben onze geneeskundigen sedert lang tot de voortreffelijke geneeswijze door a f l e i d i n g gebragt. Wij zoeken de ziekte in primair aangedane werktuigen daardoor te verzwakken, dat wij door geneesmiddelen, in een ander met het lijdende in sympathie staand orgaan, eene ziekte opwekken. Men mag daardoor echter geen grooter onheil opwekken, dan wanneer men de zaak aan de natuur had overgelaten.

Indien wij ons nu aan de reeds zoo duidelijk door PARACELSUS geuite, op eenen diepen blik in het natuur en menschenleven steunende, ware stelling, dat de mensch eene wereld in het klein is, (microcosmus in macrocosmo), en naar dezelfde wetten als laatstgenoemde bestuurd wordt, vasthouden — welk denkbeeld PLATO reeds veel vroeger geopperd had, — dan kan men reeds uit analogie besluiten, dat ook de wetten der natuursympathie met die van de meer bekende c o n s e n s u s p a r t i u m c o r p o r i s h u m a n i moeten overeenstemmen.

Eindelijk willen wij, bij het onderzoek van dit gewigtig onderwerp, nog van die geheime wetenschap, die geroemde wijsheid, gewag maken, welke voor eeuwen, voornamelijk in *Medië*, *Perzië* en de naburige landen te huis behoorde, de m a g i e namelijk, omdat zij eene hoofdafdeeling der astrologie en tooverkunst uitmaakte. Men moet echter de hooge edele, van de lage gemeene magie onderscheiden. De eerste steunde op de stelling: dat de mensch, met behulp of door naauwe vereeniging met deszelfs hoogeren en goddelijken oor-

sprong, in zich en buiten zich tot eene hoogere werkzaamheid in staat was, die hem tot beheerscher van zijne eigene en de hem omgevende natuur maakte. In deze edele zin schijnen Pythagoras en andere wijzen uit die tijden, toovenaars geweest te zijn.

Intusschen kan men niet ontkennen, dat reeds in de vroegste tijden eene lagere afdeeling van toovenaars bestaan heeft, wier magie men in lateren tijd de zwarte kunst genoemd heeft. Wanneer alle dingen onder den invloed van den tijd en der sterren staan, behoeft de mensch zich slechts tot beheerscher zijner krachten, die men goede en kwade daemonen noemt, te verheffen, om daardoor op de onder den invloed van deze staande dingen te werken.

Daar in de oude leer van het magismus alles op liefde en haat, op den strijd van gunstige en tegenstrevende krachten gegrondvest is, moet het voor den toovenaar van veel waarde zijn, die wederzijdsche neiging en afkeer, die wetten van liefde en haat te doorgronden, om door middel van de algemeene natuurwet van wederzijdsche neiging en afkeer op de geheele hem omgevende natuur te werken. Zoo waren de magi in het begin voor zich zelven en anderen strenge diaetetici en geneeskundigen.

De tooverkunst leerde ook in de toekomst en in het verborgene verleden te lezen, en ten dien opzigte was er eene hooge en lage tooverkunst, naarmate de eeuwige oorsprong der dingen als iets hoogers en geestigs, of als een door de zinnen waarneembaar ligchamelijk gesternte aangenomen werd. De toovenaars waren verder, volgens de meening der vroegere eeuwen, gebieders en beheerschers der bovenmenschelijke natuur, die zij, even als Orpheus door zijne toovertoonen, door de kracht van het levende woord, tot hunnen dienst dwongen. In het bijzonder geloofde men dat zij eenen invloed op de weêrsgesteldheid uitoefenden, en tot in de jongste tijden vinden wij onder de wilde volken der verschillendste werelddeelen, priesters en toovenaars, aan welke men een voorzeggingsvermogen, met betrekking tot veranderingen van het weder, en eene magt over dezelve toeschrijft. Toen echter de oude, ware leer van het magismus al meer en meer verdween, werden de magi, boosaardige, bedriegende toovenaars. Onder anderen speelden in de magie, de liefdeziekten en liefdetoover eene uitstekende rol.

Tot de mindere tooverkunst behoorden verder het oproepen der dooden, het waarzeggen uit de hand, het betooveren

door den blik, bij de Romeinen en Grieken (de *gettatura* der Italianen) het bezweren van het bloed bij wonden en bloedvloeijingen, en andere ook nu ten deele nog gebruikelijke sympathetische geneesmiddelen; vooral echter schreef men aan de toovenaars het vermogen toe, zich zelven onzigtbaar te maken, of in andere gedaanten te verschijnen; al verder behoorde tot deze magt van tooverkunst de kracht der amulet, de magt over een ander mensch, wiens wassen afbeeldsel de toovenaar bezit, enz. Overigens geeft de geschiedenis van het dierlijke magnetismus over eenige dezer onderwerpen voldoende inlichting, (zie FISCHER, KLUGE en WOLFART) en het blijft eene bewezene daadzaak, dat de oude tooverkunst voor het grootste gedeelte op eene naauwkeurige kennis van de krachten der natuur gegrond lag. Zoo behoort de geschiedenis van den magneet in het gebied van deze leer, en met deze eene menigte met dezelve zamenhangende verschijnselen: voorts herinneren het tegen elkander slaan van metalen bekkens, waarvan zich de toovenaars bij zeer verschillende gelegenheden bedienden, de stiere blik op dengenen, waarop de toovenaar werken wil, het gebruik der roeden, aan zekere, door de leer van het galvanismus en het dierlijk magnetisme bekende verschijnselen. (Vergelijk BROCKHAUS Conversationslexicon 1835. Achtste uitgaaf. Bd. 7. P. 29 enz). Vroeger onderscheidde men natuurlijke en bovennatuurlijke tooverkunst: bij de laatste zouden geesten, daemonen enz. medewerken. Naar mate deze nu goed of kwaad waren, onderscheidde men *witte* of *onschuldige* en *zwarte* of *bestraffende* tooverkunst (theurgie, hekserij). Omtrent laatsgenoemde heb ik mijn eigen gevoelen. Na de overdrijving, waaraan zich in vroegere eeuwen beschaafde en onbeschaafde in de zoogenaamde tooverij en sympathie schuldig maakten, werd door het licht, hetwelk een' WIERUS, CHRISTIAN TOMARIUS, BACO over deze onderwerpen verspreidden, die dezelve namelijk als loutere verzinsels, als bijgeloof en droombeelden van eene op dwaalwegen geleide verbeeldingskracht beschouwden, den weg afgesloten, welke den dieper doordringenden natuuronderzoeker naar het groote gebied van tot nog toe onverklaarde natuurkrachten had kunnen leiden: want men zag nu de geschiedkundige waarheid, dat de oude tooverkunst grootendeels en wezenlijk op diepe kennis der natuur gegrondvest was, geheel en al over het hoofd. Wanneer wij nu echter onder *Incantatio seu ars magica maligna*,

de boosaardige kunst verstaan, van menschen en vee op eene geheimvolle wijze door antipathie te benadeelen, en wij het tegendeel hiervan de sympathie, als voor den mensch eene weldadige kunst, die wezenlijk bestaat, en tot verdrijving van menige kwalen onzes naasten en deszelfs vee dient, hebben leeren kennen, dan blijft ons niets anders over, dan beide in denzelfden zin op te vatten, als de ouden eene ars magica benigna et maligna: witte en zwarte kunst; want in de geheele natuur vinden wij volgens de wetten der polariteit en het dualisme, zoo als dit reeds PLATO, PYTHAGORAS, SPINOSA en in onze tijden SCHELLING, HEGEL en anderen erkenden, van alle kanten tegenoverstellingen, b. v. van liefde en haat, vriendschap en vijandschap, goed en kwaad, sympathie en antipathie. PLATO en PYTHAGORAS geloofden dat er eene gemeenschap van geesten met menschen kan plaats hebben, even als de joden, die meenden, dat geesten zich met hunne dochters vleeschelijk konden vermengen. (GEN. VI. 2). Zoo ontstond dan ook het geloof, dat bijzondere personen door de hulp van zulke geesten tooveren konden.

Zelfs in den nieuwsten tijd vindt men dergelijke beweringen. Zoo zegt LAFONT-GOUZI (*du Magnetisme animal*, Toulouse, 1839) dat ons dierlijk magnetisme niets anders is, als eene nieuwere vorm van de oude tooverijen en behekserijen door sympathie.

Ik zal hier de volgende geschiedkundige daadzaken opsommen:

1). Wanneer het in dien, tijd ook vele waanzinnigen en andere aan zielziekten lijdenden gaf, welke zich zelve en anderen bedrogen, en van meening waren, dat zij incantaties doen konden, weten wij echter, dat er toen ook verstandige en wijze menschen bestonden, die niet slechts de kunst der sympathie kenden en uitoefenden, maar ook uit vijandschap en wraak tegen eenige hunner medemenschen door aanwending van destijds en ook nu nog deels geheime, deels ook verloren geraakte kennis, deze nadeel aanbragten. Onze landlieden in *Noord-Duitschland* ken ik sedert vele jaren tamelijk naauwkeurig, zoo wel grondeigenaars als pachters en geringere lieden. Onder deze, en vooral onder het vrouwelijk geslacht bevinden zich van de 100 zeker 50, welke, na hiervan dikwijls de treurige ondervinding te hebben gehad, van meening zijn, dat sommige schaapherders, smeden en oude vrouwen, uit nijd of boosheid hunne kalveren de eene of andere kwaal kunnen op den hals laden, zoodat deze, niettegenstaande het beste voedsel, alsdan

niet konden groeijen, maar al langer hoe meer afteerden, of wel het vee ongedierte op het lijf tooveren, ja zelfs bij menschen luizen op het hoofd en het ligchaam kunnen doen te voorschijn komen.(!!) Vele schriftelijke bewijzen, welke naauwkeurige opgave tot het uitoefenen van dergelijke boosaardige kunstjes bevatten, zijn in dien tijd, toen nog het heksenspook (der Hexenspuck) bestond (van de XII^de tot de XVII^de eeuw) uit vrees voor een geregtelijk onderzoek, het heksenproces, de pijnlijke ondervraging of de straf des doods door verbranding, kort voor den dood van derzelver bezitters, uit goede, zedelijke oogpunten, door de vlammen of op eenige andere wijze verdelgd; de mondelijksche overlevering heeft echter nog menig kunstje bewaard doen blijven. Men moet echter, om dezelve te leeren kennen, zijne studeerkamer en de boeken verlaten, en de menschen in hun dagelijksch leven zelf nagaan om de daadzaken te verzamelen.

2). Eenige dier tooverniddelen bestonden slechts uit vergiftige stoffen, voornamelijk uit planten welke op den mensch eene verdoovende en opwekkende kracht uitoefenden, zoo als dit iederen geneeskundige van het opium, de hyosciamus en het stramonium bekend is. Vele personen verloren het verstand, doordien zij van de uit genoemde vergiften bestaande, zoogenaamde h e k s e n z a l f gebruikten, en eerst dan, wanneer hun geest door het gebruik van deze geleden had, verbeeldden zij zich, dat zij heksen of behekst waren, beleden datgene als waar, hetwelk zij zich in hunnen waanzin hadden voorgesteld, werden aan de misdaad van h e k s e r ij schuldig verklaard en verbrand.

Onder de middelen, waardoor men, zoo als opgegeven wordt, menschen en vee schade kan aanbrengen, behooren, behalve vele anderen, de spijkers uit de doodkist van een mannelijk of vrouwelijk lijk, de faeces en urine van eenen mensch, enz. Wil men b. v. een gezond paard van het mannelijk geslacht plotselijk doen hinken, dan moet men in een voetstap van hetzelve, op eene plaats waar het ten minste één uur gestaan heeft, eenen spijker uit de kist van een vrouwelijk lijk slaan; neemt men denzelven later weg, dan houdt het hinken op,(!!?) Is het paard eene merrie, dan moet men eenen spijker uit de kist van een mannelijk lijk gebruiken. Die wil, mag het gelooven! Zoo spreekt men ook van het langdurig sukkelen van vrouwen, welke aan afgestorvenen het een of ander kleedingstuk, muts of doek, enz. mede in de kist gegeven hadden, opdat zij behoorlijk gekleed ter aarde mogten besteld

worden. Men opende het graf, nam het kleedingstuk, muts, lint of doek, enz. uit hetzelve, en de zieke, wien de geneesheer geene hulp vermogt toetebrengen, genas van zelf. Maar het ware heksenspook dagteekent eerst van de 12de eeuw, en zelfs voor 100 jaren streed men nog voor en tegen de hekserij, ofschoon reeds 200 jaren vroeger, de geleerde ERASMUS van *Rotterdam* dezelve als een zuiver verzinsel der monnikken aanzag. Wij moeten hier nog van den beroemden THEOPHRASTUS PARACELSUS BOMBASTUS *ab Hohenheim* gewag maken. Bijna alle geschiedkundige berigten stemmen daarin overeen, dat hij een aanhanger van sterrekunde en magie geweest is, en van deze in de geneeskunde zelfs misbruik gemaakt heeft. Men vergete echter daarbij niet, dat hij in eene eeuw leefde, toen de verlichtste mannen niet vrij van sterrekundige dwalingen waren. En evenwel overtrof PARACELSUS de meeste zijner tijdgenooten door meer heldere en vrijere begrippen; hij erkende reeds de wederkeerige verhouding tusschen de kosmische bewegingen en de veranderingen van het menschengeslacht; alsmede den innigen zamenhang van alle deelen der schepping, zonder daarom het eigenlijke sterrenkijken aantenemen. Hij vaart zelfs uit tegen het aderlaten op kalenderdagen en zegt uitdrukkelijk, dat hij door m a g i e, niet zoo als gewoonlijk de tooverij, maar de natuurlijke kennis der hemelsche en aardsche zaken, verstaat. Eer de wereld vergaat, zeide hij, moeten nog vele kunsten, die men aan de werking van den duivel toeschrijft, bekend worden, en men zal dan inzien, dat de meeste dezer van krachten der natuur afhangen. (Zie: M. B. LESSING, *Geschichte der Medicin*, Bd. I, 1838, p. 365). Het is bekend dat PARACELSUS tegen hysterie, krampen en bloedvloeijingen, reeds den magneet aanwendde, en dat hij ook van sympathetische geneeswijzen en den talisman gebruik maakte; hij deed dit echter slechts, zegt LESSING, omdat de ondervinding van anderen, niet omdat zijne eigene overtuiging, hem daartoe aanzette.

Het gebruik der wigchelroede, om erts en metaalmassa's (m e t a l o s k o p i e en h y d r o s k o p i e), ja zelfs verborgene schatten in het binnenste der aarde te ontdekken, is (ten minste bij ons in *Mecklenburg*), nog niet geheel uit de mode. Hetzelve steunt op de oude leer van de r h a b d o m a n t i e, welke in de nieuwe van het s i d e r i s m u s, opgewarmd door RITTER, CAMPETTI en AMORETTI (*Elementi di elettrometria animali*), vóór 30 jaren nieuwen steun gevonden

heeft. De rhabdomantische werktuigen waren de siderische slinger, de bipolaire cilinders, en de reeds genoemde wigchelroede. Ofschoon ook in de 19de eeuw menig natuur- en zielkundige van meening is, dat de geheele rhabdomantie op opzettelijk of op zelf-bedrog steunt, zijn echter tegenwoordig de wezenlijke natuurvorschers, welke de daadzaken der ondervinding niet uit liefde voor vroeger aangenomen stellingen en theorien eigenzinnig loochenen, het volkomen eens, dat er van de rhabdomantie en het slaan der wigchelroede, als een deel derzelve, eenige gevallen van bedriegerij niet medegerekend, toch iets waar is. Ik zelf heb toevallig gelegenheid gehad, op Mecklenburgsche landgoederen, met eenige eenvoudige putgravers uit de lagere klasse des volks, kennis te maken, die zich van de wigchelroede bedienden; op dezelfde plaats, waar zij met deze geslagen hadden, groeven zij met hunne arbeiders, en verkregen niet slechts een bruikbaar, maar ook eene toereikende menigte water, waarom zij dan ook bij de landlieden in hoog aanzien stonden en goede zaken deden. Even als alléén het ijzer, en geene andere metalen, den magneet aantrekt, evenzoo zijn er ook vele menschen, welke noch voor dierlijk magnetismus, noch voor geestverschijningen, rhabdomantie of sympathie vatbaar zijn.

Wat nu mijne meening omtrent het dierlijk magnetismus betreft, wil ik, ofschoon het hier wel de plaats niet is hierover uitteweiden, slechts het volgende daaromtrent aanstippen. Hij, die de ons omringende natuur slechts met een natuurkundig inzigt en met de oogen van den geest beschouwt, zal er van overtuigd worden, dat het wederzijdsche vermogen der organische schepselen, en zelfs van ieder orgaan der bewerktuiging op elkander, in het bijzonder echter de physische invloed der twee geslachten onderling, alsmede de werking van contagia op de dierlijke bewerktuiging en de verspreiding derzelve, zuiver organische levensverschijnselen zijn, en het zal hem ook niet moeijelijk vallen aantenemen, dat het zoogenaamde dierlijk of zoomagnetismus, (beter levens- of biomagnetismus) ontstaat, uit den onmiddelijken overgang van de hoogere organische werkdadigheid uit het eene organische individu in het andere. Onder alle geschriften die tot nu toe over dit onderwerp verschenen zijn, zijn zonder twijfel die van Choulant en Fischer het meest der lezing waardig. (Zie: Choulant, *Ueber den animalischen Magnetismus.* Dresden 1840; en Fischer, *Der Sonnambulismus.* Basel, 1839 en 1841, II Th.)

De verschijnselen van het helderzien, komen het dui-

delijkst bij het kunstmagnetismus te voorschijn, ofschoon het natuurlijk sonnambulismus, wiens meest voorkomende vorm het slaapwandelen is, met het kunstmagnetismus uit eene en dezelfde bron voortspruit. Bij beiden vindt een wakende toestand van den mensch, gedurende den slaap, plaats. De organen, in welke de ziel waakt, blijven in slaap, en isoleren deze van de buitenwereld, of werken ten minste op eene andere wijze. Is de zieke eenmaal ontwaakt, en in zijn gewoon dagelijksch leven teruggekeerd, dan weet hij van dit nachtelijk leven en van hetgeen daarin met hem is voorgevallen, niet het geringste.

De verschijnselen van het levensmagnetismus ontwikkelen zich trapsgewijze al langer hoe volkomener; men kan echter voornamelijk twee graden, de somnambule droom of de visioen, en het slapende waken of helderzien, onderscheiden. Aan het bestaan van het natuurlijke of liever spontane somnambulismus twijfelt geen geneeskundige meer. Door het verklaren van dit verschijnsel, waarbij veel minder aan bedrog en begoocheling dan bij het door de kunst opgewekte sonnambulismus te denken valt, heeft men ook den sleutel tot het laatste gevonden. De verschijnselen der visioen zijn de volgende:

1°. Zij kan te midden van den dag, gedurende eenen wakenden toestand plaats hebben, (dagvisioen); tot deze behooren het ijlen in de koorts, alle hallucinatien, alle mogelijke geest- en spookverschijnselen, alsmede het t w e e d e g e z i g t (*Zweite Gesicht*), dat op de Schotsche en Deensche eilanden voorkomt.

2°. De visioen kan in den slaap verschijnen, als zuiver sonnambule toestand. Hiertoe rekent Fischer de heksentogten, de zielsverhuizingen der schijndooden, de extase en verrukking der dweepers, heiligen en martelaars. Dusdanige droomen kan men zich, wanneer men wakker geworden is, herinneren. Ontwikkelt zich gedurende de visioenen tevens het helderzien tot het sonnambule Ik, dan ontstaat de helderziende visioen, een merkwaardige toestand, gedurende welken, het individu zich als z i c h z e l v e n en tevens als e e n e n v r e e m d e beschouwt, met wien het spreekt en door wien het gewaarschuwd en vermaand wordt (zoogenaamde gelei- of schuts-geesten). Ontstaat hier, hetgeen somtijds geschiedt, die verhouding van het in een droomend en helderziend gedeelte gescheiden bewustzijn, waarin het droomende de bovenhand behoudt en het helderziende beheerscht, dan heeft die toestand plaats, dien men b e z e t e n noemt (Fischer). Het sonnambule voorwerp gaat, zelfs met deszelfs helderziende

blikken geheel en al in het droombeeld over, en spreekt en handelt als eene andere persoon. Heerscht echter het helderziend bewustzijn boven het droomende, dan verdwijnen de droombeelden: het individu wordt verstandig en komt op nieuw als helderziend met de buitenwereld in verband, waarbij de geest zeer wordt opgewekt, hetgeen bij den slaapwandelaar, wiens beweging der ledematen zeer kunstig is, hoogst zelden het geval is. Daarom noemt FISCHER het slaapwandelen, sonnambulismus der ledematen, de visioen en het helderzien, het intellectuele sonnambulismus.

Bij het slaapwandelen onderscheidt FISCHER drie graden: het spreken, wandelen en handelen in den slaap. De kracht, welke bij alle toestanden van het levensmagnetismus werkzaam is, beschouwt hij eenvoudig als de levenskracht, welke laatste gedurende het sonnambulismus als het ware als ziel ontwaakt, terwijl deze kracht in den gezonden toestand van het ligchaam bewusteloos alle werktuiglijke verrigtingen, (de circulatie, respiratie, digestie enz). beheerscht. Dit ontwaken der ziel als levenskracht, heeft gedeeltelijk binnen het zenuwstelsel, waardoor het hersensonnambulismus ontstaat, gedeeltelijk in andere buiten het bewustzijn liggende, niet zenuwachtige organen (het vegetatieve sonnambulismus) plaats.

De hoofdverschijnselen van het slaapwandelen zijn volgens FISCHER, deze: 1). De waarneming van hetgeen er in de wereld gebeurt, gedurende het slapen der zintuigen. De oogen zijn zonder gevoel, en toch beweegt de slaapwandelaar dezelve, leest, schrijft als of hij zien kon. Het oor is doof voor het sterkst geluid, en hoort desniettemin het zachte en ver verwijderde gesprek van zekere personen. Ook het gewone gevoel bestaat niet meer.

2). De buitengewone verheffing der kracht en gemakkelijkheid om de ledematen te bewegen, zoo als b. v. in den St. Vitus-dans. Deze laat zich verklaren, zegt FISCHER, wanneer de tot ziel ontwaakte levenskracht dezelve voortbrengt, uit welke de ziel, door den dagelijkschen arbeid vermoeid, altijd weder nieuwe kracht en leven schept, die nu zelve tot ziel geworden, den ledematen den grootstmogelijken schat van kracht en vaardigheid mededeelt, dewijl zij, derzelver bouwmeesteres, natuurlijk het beste gebruik van dezelve zal weten te maken.

3). Het verlies van het vermogen om te kunnen onthouden of zich iets te kunnen herinneren. Het geheele wa-

kende dag- en sonnambule nacht- leven, blijft voor de herinnering gesloten, terwijl in eenen volgenden sonnambulen toestand de herinnering aan den vorigen zeer levendig is. Deze verschijnselen zijn (volgens FISCHER) daaruit te verklaren, dat de ziel als levenskracht, zich van een ander werktuig bedient, dan gedurende den gewonen wakenden toestand, wanneer zij alles bevatten en onthouden kan.

Tot de middelen om visioenen optewekken, behooren de verdoovende middelen. Hyosciamus, opium, radix aconiti, verdoovende ligchaamsbewegingen (zoo als bij de toovenaars der Laplanders enz.), besmetting, door de fantastische droomen van anderen, godsdienstige en bijgeloovige inwerking op het gemoed. De laagste, het meest met het waken overeenkomende en dikwijls plotselijk gedurende hetzelve plaats hebbende visioen, is de dagvisioen, eene sonnambule verschijning van beelden voor de oogen en ooren der toeschouwende ziel. Hiertoe behooren:

1). De Hallucinatien door opium, geestrijke dranken, bloedopwellingen enz. De verschijnselen (zegt FISCHER) grenzen dikwijls aan het wonderlijke, doch laten zich zeer goed uit het verbeeldingsvermogen der levenskracht verklaren.

2). Het spokenzien, voor zoo verre het niet van verbeelding of opzettelijk bedrog afhangt; eigenlijk is het slechts eene meer in het oog vallende soort van hallucinatie, wier oorzaken meer verborgen liggen. Eene der meest gevreesde soorten is het zien van het eigen ik (dubbelzien); evenwel is dit het minst beteekenend voortbrengsel der levenskracht. Merkwaardig is bij zulke hallucinatien de werking der aanstekingskracht, door welke de een hetzelfde als de ander ziet; zelfs op zuigelingen en dieren kan deze overgaan. (Even als de aansteking per sympatheiam in den St. Vitus-dans, Epilepsie. MOST).

3). De godsdienstige visioen, gesproten uit godsdienstige verrukking. De dweepzucht verandert de spoken in hooge, hemelsche gedaanten; door deze gemoedsstemming volgt niet vrees of schrik, maar eene tot de hoogste verrukking stijgende verheffing van God en goddelijke dingen. Hiertoe behooren de genien, schutgeesten en dæmonen, welke aan eenige mystische mannen in den ouden tijd verschenen, de heksen, engelen van het Oude en Nieuwe Testament, de visioenen der heiligen, enz.

4). Het tweede gezigt in *Schotland* en *Denemarken* in vroegeren tijd aldaar algemeen, op het oogenblik echter nog slechts op eenige eilanden in het Noorden van *Schotland*

en in *Denemarken*, overig. Hier vindt insgelijks aansteking plaats, daar het zelfs op paarden en runderen overgaat.

De visioen in den slaap staat een' trap lager, dan het waken bij dag; de dagvisioen, heeft echter oneindig vele trappen van ontwikkeling. Tot de hoogere graden behooren: de verrukking en extase der dweepers, de visioenen der schijndooden en de uitvaarten der heksen. De karakteristiek van deze geheele visioen is de in den wakenden toestand bijblijvende herinnering.

Nog moet ik van een bijzonder punt gewag maken, dat bij het onderzoek der overeenstemming van de sympathie met de natuur, wel degelijk behoort in het oog gehouden te worden. Dit is de kracht des geestes ter genezing: de medewerking van de geneeskracht der natuur in het organismus, door de kracht van den wil, hetgeen ik de wilsgeneeskunde noemen zal. Deze merkwaardige wilsgeneeskunde is een onderwerp, even gewigtig voor het behoud der gezondheid, als voor de genezing van ziekten des ligchaams, door de kracht der ziel, die wij willen noemen; zij getuigt van den grooten invloed van den geest op het menschelijk ligchaam.

De wil en de geestkracht, het verbannen van alle mogelijke vrees voor den dood, het verjagen van alle angstige zorgen voor ons aardsche leven en deszelfs noodwendigheden, dit alles verhoedt niet alleen vele ziekten, maar geneest dezelve ook; want *a*). De wil, door rede bestierd, heerscht over het stoffelijk ligchaam, zelfs over de levenskracht. *b*). Een krachtige wil verhoedt en geneest de meeste ziekten; want de oorzaak der meeste ziekten is psychisch, de ziel toch vormt de stof en het ligchaam. De wereld is psychisch ziek: van daar de vele zenuwziekten, die men in vroegeren tijd zoo weinig kende; van daar het groote aantal waanzinnigen en aan den geest lijdenden. *c*). Het getal ziekten vermeerdert in iederen staat, naarmate deszelfs morele kracht vermindert. Hoe meer de hartstogten en met dezelve de driften tot bevrediging van zinnelijk genot toenemen, des te grooter wordt het heir der ziekten. *d*). Zelfs de bekwaamste geneeskundigen zijn dikwijls, hoewel onschuldig, oorzaak van de toeneming der ziekten; want het idée dat men zoo ziek is, dat men niet meer aan zijnen eigenen maar aan eenen vreemden wil moet gehoorzamen, verzwakt de wilskracht der zieken. *e*). Een zwakke wil verwekt vrees, en door deze wordt men, zoo als de ondervinding leert, des te eerder aangestoken; de moedige toch kan zonder gevaar

onder pestzieken rondwandelen. *f*). Bij gekken vinden wij dikwijls eene zeer sterke wilskracht, even als bij epileptische en andere zieken. *g*). De werkzaamheid van sympathetische geneeswijzen zal, in onze dagen, wel geen geneeskundige meer betwijfelen. Zoo er echter eene verklaring der werkzaamheid van zoodanige geneeswijzen mogelijk is, kan zij slechts deze zijn, dat dezelve door de wilsgeneeskracht van dengenen, die het toovermiddel aanwendt, worden opgewekt.

De beroemde Fransche geneeskundige ANDRAL, meer in het leven dan in de school gevormd, werd eens in de nabijheid zijner geboorteplaats, door eenen landman, uit hoofde van slapeloosheid, om raad gevraagd. De patient klaagde, dat hij van des avonds 10 - 12 ure, door een geraas in zijne kamer, alsof men op ijzer sloeg, niet konde inslapen. Nadat ANDRAL hem gevraagd had, of hij ook misschien eenen vijand in het dorp had, antwoordde de boer, dat hij er geenen had, eenen hoefsmid uitgezonderd, die reeds sedert langen tijd met hem overhoop lag; dat deze echter 1/4 mijl van hem af, op het andere einde van het lange dorp woonde. » Ga naar huis," zeide ANDRAL, » ik kan u helpen." Den volgenden morgen liet de beroemde geneeskundige den hem welbekenden smid bij zich komen. » Wat doet gij iederen nacht van 10 - 12 ure?" zoo sprak de doctor hem zeer bits aan. » Ik klop," was het antwoord, » op eene, op het aanbeeld liggende ijzeren stang en denk daarbij onophoudelijk aan eenen slechten man, die mij mijn zuur verdiend arbeidsloon onthouden heeft, met den wensch, dat dit gedruisch zijne rust verstoren moge." ANDRAL antwoordde: » wel nu, gij hebt uw doel bereikt, maar voortaan moogt gij den armen man niet meer verontrusten, anders geef ik u als een misdadiger aan." De smid gaf aan de waarschuwing gehoor, liet het kloppen na, en van dien tijd af hoorde de boer geen gedruisch meer.

De laatste oogenblikken van alle groote, beroemde mannen bewijzen, dat zij de vrees voor den dood niet kenden, omdat hun geest ver boven hun vleesch verheven was. De groote physioloog HALLER stierf, terwijl hij zich den pols voelde. » Mijn vriend" zeide hij tot den bij hem staanden geneeskundige, » ik voel geen pols meer." In het naastvolgend oogenblik was HALLER dood. PETRARCHA stierf in zijne bibliotheek, een boek lezend. BEDA stierf dicterend. Op het oogenblik zijns doods, reciteerde ROLOMON twee regels van zijne vertaling der *Dies iræ*. Met stervende lippen bad TASSO den kardinaal

CYNTHIO om de eenige gunst, al zijne geschriften te verzamelen en te verbranden, vooral zijn *Bevrijd Jeruzalem.* » Den dood vrees ik niet, voor mij heeft de dood niets vreesselijks" sprak KAREL I, toen hij het schavot beklom. Toen THOMAS MORUS het schavot zag wankelen, op hetwelk hij sterven moest, zeide hij tot den beul: » Ik bid u, vriend, breng mij behouden boven; voor het afstijgen zal ik zelf zorgen."

Eene wezenlijk krachtige wilskracht heb ik ook bij overigens onbeschaafde, maar niet kwaadaardige, streng aan de voorgeschrevene stellingen en den cultus der Christelijke leer hechtende natuurmenschen, zooals bij eenige smeden, schaapherders, scherpregters, jagers, matrozen en anderen waargenomen, en daarbij niet zelden de belangrijke opmerking gemaakt, dat hunne sympathetische geneeswijzen veel werkzamer waren, dan die van de zoogenaamde beschaafden, al waren ook de middelen en wijze van aanwending geheel en al dezelfde. Zijn wij eenmaal hiervan ten volle overtuige, dan is het ook den pligt van iederen geneeskundigen, de sympathetische huismiddelen der schaapherders, scherpregters, jagers, smeden enz., niet meer, zoo als dit tot nu toe geschied is, te verachten, maar te onderzoeken, of niet de goedaardige moeder natuur aan deze eenvoudige menschen, zonder groote moeite, veel gewigtigs, door overlevering, bekend gemaakt of door leiding en ondervinding ontdekt heeft, hetgeen wij uit de doolwegen eener geleerde, dikwijls geheel en al verkeerde schoolwijsheid opsporen moeten.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Iets, betreffende de geschiedenis der sympathie, sympathetische middelen en geneeswijzen.

Voor honderd en meer jaren nam de sympathie onder de wetenschappen nog eene plaats in, en, ofschoon men den grond en de oorzaak van hare werking niet kende, loochende men echter het bestaan derzelve niet, omdat daadzaken zulks beletteden.

In het groote *Universal Lexicon von Leipzig* (1744 Bd. 41, p. 744) leest men daaromtrent het volgende:

Sympathie is: 1). In de natuurleer, eene verborgene overeenstemming tusschen twee ligchamen, en eene neiging van het eene ligchaam tot het andere, en staat tegen antipathie over; de oorzaak der antipathie is deze: twee planten, die zich met hetzelfde sap voeden, benadeelen elkander ten sterkste, als zij elkander te zeer nabij zijn. Integendeel wassen en groeijen twee planten, welke geheel van elkander afwijkende sappen tot hun voedsel behoeven, volkomen wel bij elkander, en dit is sympathie. Er bestaat niet meer antiphatie tusschen deze twee planten dan tusschen twee honden, die met elkander om een been vechten en elkander bijten; omdat beiden dit been hebben willen.

Tot deze soorten van sympathie behoort ook eenigermate, hetgeen men bij muzijkinstrumenten waarneemt. Wanneer in eene kamer een of ander instrument bespeeld wordt, en een ander van hetzelfde soort aan den muur hangt, dan klinkt dit ook, ofschoon het door niemand aangeraakt wordt; nog duidelijker heeft dit plaats, wanneer beide op de tafel liggen en de snaren op dezelfde hoogte gespannen zijn; hetzefde gebeurt bij klokken, die denzelfden klank hebben, en wel zoo sterk, dat zelfs kleine kogeltjes of erwten, wanneer zij

op de geen geluid voortbrengende gelegd worden, wanneer men op de andere slaat, van zelve in de hoogte springen. De oorzaak hiervan ligt daarin, dat de klank overal eene sidderende beweging der lucht veroorzaakt, zoodat dezelve, in een ligchaam opgewekt, zeer gemakkelijk aan een ander kan worden medegedeeld. Dat dit aldus geschiedt, zien wij, wanneer wij het instrument op een bed of ergens anders leggen, waar de sidderende beweging niet kan voortgeplant worden; alsdan heeft zulks geen plaats.

2). In de geneeskunde noemt men s y m p a t h i e of medegevoel, wanneer een deel van het ligchaam, waarin eigenlijk de ziekte niet zetelt, door de gemeenschap, waarin het met de andere deelen leeft, aangedaan wordt; of men verstaat daaronder zekere geneesmiddelen, die door eene verborgene kracht, welke men niet duidelijk verklaren kan, werken, en welke men daarom m a g n e t i s c h e of s y m p a t h e t i s c h e geneeswijzen pleegt te noemen.

3). Overigens is ook de gelijkheid van aard en inborst (Naturel), met betrekking tot de ziel, de oorzaak der sympathie, of der bijzondere natuurlijke neiging van twee gemoederen tot elkander in eenen morelen zin. Zoo wel uit de natuur als uit de ondervinding weten wij, dat tusschen menschen van gelijken inborst eene naauwere overeenstemming plaats grijpt, dan tusschen lieden van een verschillend karakter. Want deze gelijkheid van aard stelt noodzakelijk eene gelijkheid van smaak, in zaken van verstand en wilskracht daar, zoodat deze lieden, wat hun verstand en hunne wijze van oordeelen betreft, geheel en al met elkander overeenkomen en met betrekking tot den wil insgelijks zoodanig overeenstemmen, dat de begeerten van den eenen, en de daaruit voortspruitende zeden en daden, bij den anderen volkomen bijval vinden.

In vroegeren tijd (zie: MOST, *Gesundheit und Krankheit*, p. 320) was ik van meening, dat de psychische indrukken, de opmerkzaamheid en de afleiding der gedachten van den zieke, de e e n i g e oorzaak der werkzaamheid van sympathetische middelen waren. Nu echter ben ik overtuigd, dat ik voor een groot gedeelte gedwaald heb; want al moge ook bij volwassene personen in den genoemden psychischen invloed, de voornaamste grond der genezing door sympathie liggen, kan men toch het genezen van jonge, ¼ en ½ jarige kinderen en van onredelijke dieren door dezelve, die beiden noch voorstelling van de geneeswijze konden hebben, noch geloof en

vertrouwen daaraan hechten, in geenen deele door deze verklaren. Ook kunnen volwassenen door sympathie van zenuwziekten hersteld worden, zonder in het minste iets daarvan te weten. Deze daadzaken, welke zonder het aannemen van eene overdraging van den zenuwether van het eene individu op het ander, door middel van verschillende media, niet te verklaren zijn, laten zich niet ontkennen. Zoo heb ik onder anderen in drie gevallen bijgewoond, dat kinderen van ½, 1 en 1½ jaar, tegen moedervlakken in het gezigt, met de koude hand van een kinderlijkje driemaal daags op de lijdende plaats, bestreken werden. Bij alle drie verdwenen na 8 – 10 weken de vlakken geheel en al. Dat hier echter de fantasie der zoogster geenen invloed kan uitoefenen, blijkt daaruit, dat ook bij de andere kinderen, die reeds gespeend waren, genezing plaats had.

Eene nog onbekende sympathie moet ook onder bloedverwanten bestaan. Dit getuigt het volgende verhaal: Een aanzienlijk Fransch edelman, DE LA TOUR LANDRI, maakte, gedurende zijn verblijf te *London*, op eenen jongen schoenmaker, welke hem een paar laarzen maken zoude, op het oogenblik dat deze hem de maat nam, als ook toen hij hem dezelve paste, zulk eenen indruk, dat het jonge mensch het bewustzijn verloor, eene sterke neusbloeding kreeg en in bezwijming viel. Hierdoor opmerkzaam gemaakt, deed DE LA TOUR naar zijne geboorte onderzoek, en vernam, dat hij in *Frankrijk* geboren, maar reeds in den teedersten kinderlijken leeftijd naar *Bohemen* en *Holland* gebragt was. Nu herinnerde zich DE LA TOUR, dat het kind van zijne gestorven zuster, wiens geboorte haar het leven kostte, dadelijk na haren dood aan eene min was overgegeven, en dat men later noch van deze, noch van het kind iets had kunnen te weten komen; maar tevens herinnerde hij zich, dat dit kind tusschen de schouders eene zeer kennelijke moedervlak mede ter wereld gebragt had; hij onderzocht derhalve den jongen man; vond alles bevestigd en werd door navorsching der overige omstandigheden er van overtuigd, dat dit zijn neef, de vrijheer VAN VESINS was. Hij nam hem daarop mede naar *Frankrijk*, bezorgde hem zijnen adel en goederen terug, gaf hem zijne dochter tot vrouw, en stichtte, tot eeuwig aandenken aan deze merkwaardige gebeurtenis, niet ver van *Rochelle*, een hospitaal, aan hetwelk de koning van *Frankrijk*, LODEWIJK XIII, in het jaar 1673, vele privilegien geschonken heeft.

In een nieuw uitgekomen geschrift, getiteld: *Vrouwen-*

bibliotheek of *Handboek tot alle mogelijke kennis voor het vrouwelijk geslacht*, *Berlijn*, 1837 - 1840, vinden wij onder het artikel: *sympathie*, eenige geschiedkundige opgaven, omtrent de aanwending van dezelve tegen verschillende uit- en inwendige kwalen. Eene der meest aangewende sympathetische geneeswijzen, leest men daar, is de zoogenoemde *transplantatie*, door welke moedervlakken en tandpijnen verdreven zouden kunnen worden. Men gaat in het voorjaar naar eenen wilgen- of eikenboom, maakt aan de oostzijde voorzigtig een stukje van den bast los, snijdt eenen splinter uit den boom, steekt hiermede in het tandvleesch, zoodat een weinig bloed te voorschijn komt, (ook kan men dit met eene naald doen en dan den splinter met bloed bewrijven) maakt den bloedigen splinter weder in den boom vast, legt de schors er weder over en verbindt denzelven. Wanneer de splinter weder vastgroeit, gaat de kwaal weg, zoo niet, dan moet men de kuur het volgende jaar herhalen.

Buikwaterzucht. Leg eene levende slang op den zieken navel, met het hoofd naar de maag, bind dezelve vast op den buik, door middel van een servet, laat dezelve 24 uren daarop liggen, begraaf dezelve in mest en de zucht zal verdwijnen.

Bleekzucht. De lijdende persoon moet voor zonnenopgang naar eenen boomgaard of groene weide gaan, eene grasrijke zode uitsteken, in het daardoor ontstane gat wateren, en dan de zode verkeerd goed weder vastdrukken en weggaan.

Om de bloedstorting te keer te gaan. Men neemt vooreerst een versch gelegd ei, maakt daarin een gat, ter grootte eener groote erwt, laat het geheele ei er uitloopen, en maakt de schil op eene kagchel warm; daarop neemt men het bloed, schudt het in de warme schil van het ei, doet een half lood fijn gemaakte Hongaarsche vitriool er bij, stopt het ei weder digt met meel en water, doet er eene deeg om, en legt het in een oven. Op het oogenblik dat het bloed in het ei stolt, houdt het ook op te vloeijen. Bij hevige neusbloeding neemt men slechts zuivere vitriool, ongeveer drie lood, en gemeen gedroogd zout, drie lood, beide brengt men tot poeder. Dit poeder doet men in eene doos en laat het op den oven warm worden; daarin moet de bloedende 8 of 10 droppels laten vallen, en dan moet men de doos weder goed digt sluiten; wanneer men dezelve dan eenige malen omschudt, zal het bloedvloeijen ophouden.

Epilepsie. Wanneer iemand deze ziekte krijgt, moet

men hem terstond de nagels aan handen en voeten afsnijden, dezelve in een lapje wikkelen, vervolgens in eenen jongen kersenboom booren, en eenen jongen eikenpaal er voor slaan en de ziekte zal spoedig verdwijnen.

Brandvlakken 1). Door transplantatie 2). Neem het vuile gedeelte van de bovenste korst eener limburgsche kaas, schaaf met een mes iets daarvan af; strijk dat op de brandvlakken, laat het daarop tot deze wegdroogen, en herhaal dit dikwijls.

Geelzucht. Ga des morgens vroeg, voor dat de zon opgaat, op eene plaats waar cichorei groeit, graaf de plant uit den grond, zorg dragende dat gij den wortel niet beleedigt of doorsteekt, laat den patient in het gat urineren, maak het gat weder digt, nadat gij de plant er weder in gezet hebt, en ga heen. 2). Laat de patiënt op een' schoonen linnen doek wateren, hang den doek in de lucht en laat hem droogen. Wanneer hij weder wateren moet, laat hij dit dan weder op den doek doen, even als te voren, droog hem weder, en ga zoo voort, dan wordt de doek geheel geel, en de patient van zijne ziekte bevrijd, enz.

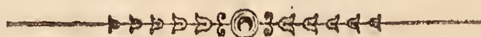
Wratten. Men neemt eene lange draad, ombindt daarmede iedere wrat afzonderlijk en trekt den knoop toe, begraaft dan deze draad met den knoop onder eenen drup, zoodra dezelve verrot, vergaan de wratten. 2). Men neemt spek, dat nog niet gezouten of gerookt is, smeert bij afnemende maan de wratten daarmede in, en begraaft hetzelve daarop in de aarde. Wanneer het verrot, verdwijnen de wratten, enz.

Waterzucht. Een hoenderei wordt in de urine van den patient hard gekookt, eene kleine opening in de schil gemaakt, en hetzelve dan in eene mierenhoop begraven. Wanneer de mieren het inwendige van het ei opgegeten hebben, is de zieke genezen.

Tusschenpoozende koorts. Neem kruimels van roggenbrood, doe daarbij evenveel honig, eenige oude spinnewebben zooveel gij krijgen kunt, een weinig zout en wijnazijn; hak alles met een mes fijn en meng het onder elkander; bind dit den patient, op den dag dat de koorts komen moet, wanneer dezelve in den nacht komen moet in het middaguur, als de klok twaalf slaat, op beide polsen, op de bloote huid; neem het den anderen dag op denzelfden tijd, als de klok twaalf slaat, weder weg en werp het in een stroomend water; komt de koorts weder dan doe men hetzelfde nogmaals, enz.

Tot de geschiedkundige merkwaardigheden van den sympa-

tethischen invloed behoort nog het zoogenoemde sympathetische kompas. Dit is een kompas, waardoor de eene vriend den anderen iets in de verte kan doen te weten komen. Twee vrienden namelijk, laten zich, eer zij van elkander gaan, twee ronde houten of elpenbeenen doozen, die aan grootte en gewigt elkander gelijk zijn, vervaardigen, schrijven op dezelve in het rond een alphabet, op beiden hetzelfde, steken eene pen in het midden, om eene naald daarop te kunnen plaatsen, even als bij het kompas, nemen een stuk magneetsteen, dat naar het zuiden wijst en witte aderen heeft, laten den magneetsteen, in de lengte, in twee evengroote deelen splitsen, en laten ook twee even groote en zware naalden vervaardigen. Ieder neemt zijne doos mede; voordat zij elkander verlaten, kiezen zij een uur, op hetwelk zij naar het kompas zien zullen. Als nu de een den anderen in het kort iets wil te kennen geven, brengt hij de naald op de letters van het alphabet, en vormt uit deze letters geheele woorden. Op die wijze zal de wijzer, door de hand des eenen bewogen, de bewegende oorzaak van de wijzer des anderen zijn, die de vriend bij zich draagt, en zij zal deze op eenen afstand zoo bewegen, dat zij juist dezelfde letters aantoont. Ook behoort hier nog melding gemaakt te worden van de droomzendingskunst. Dezelve bestaat daarin, dat van twee vrienden de eene den anderen des nachts, als men gewoonlijk slaapt, in zijne gedachten aanspreekt, even als of hij tegenwoordig ware, en hem alles wat hem betreft, al vertellend mededeelt. Dat dit mogelijk zij, hebben talrijke daadzaken bewezen; doch slechts het kleinste gedeelte der menschen is daartoe in staat; omdat den grooten hoop de vereischten ontbreken, die tot de voortbrenging van deze kunst noodzakelijk zijn, waartoe bovenal de, tot de geneeskracht door sympathetische werking noodzakelijke requisiten, een zedelijk brave levenswandel en eene sterke wilskracht behooren.

DERDE HOOFDSTUK.

Over de oorzaken der werkzaamheid van sympathetische middelen en geneeswijzen, en over de noodzakelijke voorwaarden en vereischten tot derzelver behoorlijke aanwending.

Indien wij de ware oorzaak van de werkzaamheid van sympathetische geneesmiddelen en geneeswijzen willen opsporen, dan blijft ons, na rijp overleg, slechts die weg over, dat wij dezelve uit het levensmagnetismus, zoo als de tijd en, steunende op talrijke daadzaken, de ondervinding ons dit heeft leeren kennen, zoeken te verklaren. Ik moet echter mijne lezers oplettend maken, dat zij hierbij toch vooral de wonderlijke krachten der metaal-electriciteit, van het galvanismus, van het bio-, thermo- en mineraal-magnetismus, niet als in de natuur van elkander afgescheidene, maar als de werkingen van een en dezelfde hoogere natuurkracht te beschouwen hebben; opdat zij niet eenzijdig in hunne gedachten van elkander afscheiden, hetgeen in het leven der natuur en van den mensch, noodzakelijk te zamen hangt.

Wanneer wij het levensproces in het organische en anorganische rijk, eenigzins naauwkeuriger nagaan, dan kunnen wij niet anders dan Ritter's meening, dat een voortdurend electrisch proces, al wat leven heeft, doet bestaan, aanne-

men. Die onzen aardbol als eene doode massa beschouwt, die slechts leven in het organische, niet in het anorganische rijk, vindt, die werpt voorwaar geenen blik op de geheele natuur. Onze aarde maakt juist de basis van alle mogelijke leven uit, in haar zijn alle krachten vereenigd en gescheiden; hier is zij in werking, ginds in oogenblikkelijke rust, hier sterft zij of wordt opgelost, daar is zij bezig met het te voorschijn brengen van nieuwe voorwerpen; kortom, de aarde is aller moeder, die ook ons geboren en gezoogd heeft, die ons een aandeel in haar leven gaf, opdat ook wij leven zouden.

Licht, lucht, water en beweging zijn de hoofdvereischten van het dierlijk leven. Deze vinden wij ook in onze aarde. Van haar en uit haar binnenste komt de electriciteit voort; deze is de ziel, het leven der aarde, de archaeus der ouden, waarbij zich licht en warmte ontwikkelen: beide wederom vereischten, die den kiem van ieder ander leven voedsel en ontwikkeling geven, die zelfs in staat zijn, wanneer derzelver invloed belet wordt, het dierlijk leven te vernietigen. Hoe naauw licht, lucht en warmte met het electrische fluidum in verband staan, is bekend. Zonder lucht ontwikkelt zich geene electriciteit, en deze geeft weder licht en warmte. De electriciteit is door den geheelen dampkring verspreid en wel voortdurend, bij zuiveren of bewolkten hemel, bij koude en hitte, enz. Wanneer nu de lucht het voornaamste voedingsmiddel, van al wat leeft is, dan moet het ook de electriciteit zijn, zonder welke geene dampkringslucht gedacht kan worden. Zoo is derhalve de electriciteit de grondlegster van het anorganische leven, meer echter nog de behoudster des levens, in het zoogenaamde organische rijk.

Van het oogenblik af, dat het organische in het ei van een of ander dier zigtbaar wordt, neemt men reeds twee eigenschappen der electrische stof, de attractie en repulsie, waar. Zoodra dit proces plaats grijpt, heeft het leven van een nieuw schepsel deszelfs aanvang genomen; uit het ophouden van dit proces volgt de dood. (zie: Most, *over galvanismus*, p. 359 - 365).

Van hoe veel gewigt derhalve de electriciteit voor het leven zij, kan men hieruit gemakkelijk opmaken, en te regt zeide de groote Berzelius eenmaal van dezelve: » Zoo wij het wezen der electriciteit doorgrond hebben, dan hebben wij tevens den sluijer opgeheven, die de diepste geheimen der natuur bedekt.''

De staatsraad Hufeland zeide (in zijn *Journal der pract.*

Heilkunde, 1807, Bd. III, p. 138) over sympathie te regt: » Wat zijn de werkingen der sympathie, die van oudsher zijn blijven bestaan, anders, dan magnetische?" Deze groote, waarheidminnende man verzekert, dat hij verscheidene malen gezien en zelf de proef genomen heeft, dat men door het koken der urine van iemand, met een poeder uit vitriool, deze persoon, op eenen afstand, zelfs vele mijlen ver, gedurende het koken in zweet brengen, en daardoor jicht genezen kan.

Wanneer stoffen uit het mineraal- en dierenrijk, met de magnetische kracht kunnen beladen, en tot dragers van dezelve gevormd worden; wanneer sonnambulen van lichtverschijnselen, van het gevoel eener instrooming, en eenige magnetiseurs van eene uitstrooming spreken, dan moeten, volgens ons inzien, niet alleen psychische krachten, maar ook een stoffelijk, ofschoon ook tot de onweegbare stoffen behoorend agens, daarbij werkzaam zijn; hetgeen wel niet van zuiver electrischen of mineraal-magnetischen aard, maar toch aan beide fluida naauw verwant zijn zal. Nu is het echter niet onwaarschijnlijk, dat dit agens met de zenuwether, d. i. met het onzigtbare, het zenuwstelsel doorstroomende fluidum, hetwelk wij voor het eigenlijk orgaan der ziel houden, een en hetzelfde is, of ten minste zeer met dezelve overeenkomt. Dat wij van deze zenuwether niets bespeuren, is geen bewijs tegen derzelver bestaan; van de grondstof van het licht en der electriciteit toch nemen wij ook wel niets waar; wij kennen dezelve slechts uit derzelver verschijnselen.

Als bewijs van het bestaan van deze ether geeft men echter op, dat het onbegrijpelijk zoude zijn, hoe een zuiver geestig, aan het stoffelijk tegenovergesteld wezen, op het zuiver stoffelijk ligchaam en dit wederkeerig op deze ether, zoude kunnen werken. Laten wij deze wederkeerige werking als door de ondervinding bewezen houden, dan moet men een bemiddelend beginsel, een iets, aannemen, hetgeen aan de natuur der ziel en des ligchaams gelijkelijk deel heeft, dat de indrukselen der buitenwereld terstond op het laatste, en dan door dit aan de ziel overbrengt, die dan op deze wijze door haar worden waar genomen; de werkingen der ziel daarentegen eerst op het bemiddelend beginsel, en dan door dit, op de werktuigen des ligchaams overdraagt, en deze, volgens den wil der ziel, in beweging stelt.

Daar het nu physiologisch bewezen is, dat men de zenuwen als bemiddelende organen te beschouwen heeft, de zigtbare zenuwen echter nog altijd te stoffelijk schijnen, om dezelve als zoodanig aantenemen, hield men dezelve slechts voor dragers van een onzigtbaar iets, hetwelk het eigenlijk bemiddelend beginsel is, en noemde dit zenuwether. Is echter de ziel een zuivere geest, die eene gevoelende, denkende en willende kracht bezit, en dus tegen al wat stoffelijk is overstaat, dan komt men ook, door het voorgaande aantenemen, niets verder, en wezenlijk ligt er ook iets tegenstrijdigs in, een iets aantenemen, dat zoowel aan eenen geest als aan de stoffelijke natuur deel heeft. Mij komt derhalve die hypothese nog het meest bevredigend voor, welke geene absolute tegenoverstelling van geest en stof aanneemt, en slechts eene relative toestaat. De basis van alles is dan een en hetzelfde wezen, dat ons in deszelfs lagere ontwikkeling als stof, in deszelfs hoogere, als gevoelende, denkende en willende geest verschijnt. Stof in den gewonen zin, is dan niets anders, als iets geheel en al doodsch, zonder kracht en werking, een waar *μὴ ὄν*. — Wel zeggen onze natuurkundigen, dat hunne stoffelijke atomen met krachten voorzien zijn, doch spreken zich hierin even zoozeer tegen, alsof zij leven en dood wilden vereenigen; want waar kracht is, is ook leven; waar bestaat er echter eene plaats in de geheele wereld, voor zoo verre wij dezelve kennen, waar men geene kracht (in ieder geval aantrekkings- en veerkracht) waarneemt, waar zich dus niet leven maar dood vertoont? Al wat wij derhalve zien, bestaat uit een geestig beginsel, hetwelk slechts onderling in graden verschilt. Zoo lang de hoogere krachten van gevoel, gedachte en wil in dit beginsel gebonden, d. i. voor ons niet waarneembaar zijn, noemen wij het stof, omdat het ons bevattingsvermogen als ruimtevullend verschijnt, en van deszelfs geestige krachten hoofdzakelijk slechts aantrekkings- en uitbreidingskracht en de daarvan afhangende beweging, waarneembaar zijn. Den naam ziel en geest gebruiken wij eerst dan, wanneer het leven zich door het vermogen van het gevoel en van willekeurige beweging openbaart. Desniettemin vinden wij nergens bepaalde grenslinien. Indien wij in het dier eene ziel aannemen, waarom dan ook niet in de plant, en zoo hier, waarom dan ook niet in het kristal? In ieder voortbrengsel der natuur bestaat een middelpunt, rondom hetwelk zich andere stoffen aanzetten. Dit middelpunt maakt het voornaamste gedeelte uit, het omringende staat op eenen minderen trap. Een zoodanig mid-

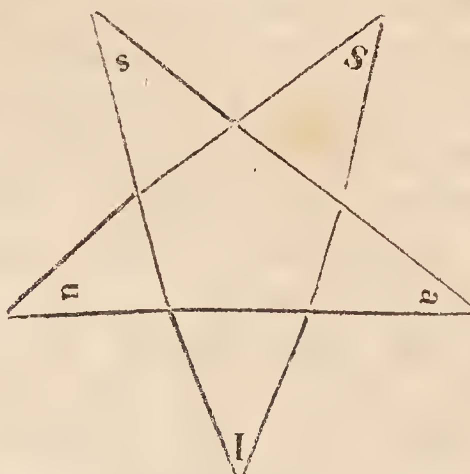
delpunt is reeds in het kristal, nog meer echter in de plant zigtbaar. In de laatste verschijnt het als organiserende levenskracht, in eenige zelfs ontwaart men reeds sporen van gevoel, b. v. in de *mimosa pudica*, *sensitiva* enz.

In de dierlijke wereld begint dit middelpunt (de geest) zich het eerst te ontwikkelen, eerst nog duister, bijna bewusteloos, dan komt dezelve al hooger tot voorstelling en wilskracht, en gaat al langer hoe meer met bewustzijn gepaard. Bij den mensch bereikt hetzelve den hoogsten trap, die op aarde bereikbaar is. Dit middelpunt in den mensch is de ziel, in den beperkten zin des woords.

En nu laten zich ook niet slechts de verschijnselen van het dagelijksch, maar ook die van het sonnambule leven voldoende verklaren. Men kan zich immers voorstellen, dat deze ziel, onder zekere omstandigheden, ruimte en tijd kan doordringen, en zich voorstellingen vormen, uit oorden, die in het gewone leven voor haar gesloten zijn; of in staat is, even zulke in het oog vallende uitwerkselen op buiten haar liggende voorwerpen voort te brengen. Zoo verklaart zich het magnetisch rapport, zoo het ineensmelten als het ware, van den sonnambulist met den magnetiseur, zoodat beiden in gedachte, gevoel en kennis volkomen overeenstemmen. Alle magnetische verschijnselen verkrijgen derhalve eene duidelijke overeenkomst met de electriciteit en het mineraalmagnetismus, zelfs met lucht, warmte en de scheikundige verschijnselen, tot welke ik ook het transpirabile, het caput mortuum van het dierlijk magnetismus reken, welk transpirabile misschien tot de vorming van den magnetischen dampkring bij sonnambulen bijdraagt, en in ieder geval bij de lichtverschijnselen van dezen eene niet onbeduidende rol speelt, en, zoo als ik boven reeds heb doen opmerken, door het subjective zintuig des reuks, zoo sterk op het geslacht en de liefde, op fantasie en verbeeldingskracht werkt.

Hier zijn wij eindelijk tot het punt genaderd, om onze sympathetische middelen, als werkzame dragers van het magnetisch fluidum te leeren kennen; wier gebruik, onder den vorm van metalen, of uit andere stoffen bestaande amuletten, aan welke dit fluidum van eene krachtige en daartoe bijzonder geschikte persoon het best kan worden medegedeeld, tegen zenuwkwalen, vooral tegen vallende ziekte, hysterie, chronische rheumatismen, kramp bij kinderen enz. niet zelden genezing heeft aangebragt. Van dusdanige sympathetische amuletten, die men om den hals hangt en op den

hartkuil draagt, vindt men er vele, uit goud, zilver, koper glas, perkament, uit wortelen, kruiden enz. vervaardigd, in oude schriften beschreven. Een gewoon, met het opschrift Salus had den volgenden vorm:

Op een ander tegen epilepsie, vindt men de volgende kabbalistische woorden:

A	N	A	N	J	S	A	P	T	A
N	i	r	i	t	u	m	a	i	T
A	r	æ	p	i	n	i	m	a	P
N	i	p	a	n	æ	c	i	m	A
J	t	i	n	i	t	e	n	u	S
S	u	n	e	t	e	n	i	t	J
A	m	i	c	æ	n	a	p	i	N
P	a	m	i	n	i	p	æ	r	A
T	i	a	m	u	t	i	r	i	N
A	T	P	A	S	J	N	A	N	A

Voor het overige was het gebruik van amuletten, die, zoo als opgegeven wordt, tegen doodelijke verwonding, betoovering, besmetting enz. beschutten zouden, reeds in oude tijden bekend. De *Turken* en *Arabieren* hechten nog in onze dagen aan dezelve veel. Eenige amuletten bestaan uit kleine zakjes, waarin zich heilzame geneeskundige stoffen bevinden, zoo als zwavel, duivelsdrek, laurierbessen, zaad van doornappels, muskus enz., die ten deele ook nu nog als voorbehoedmiddelen tegen mazelen, roodvonk, cholera, wormen enz. gebruikt worden.

Koralen welke men om den hals draagt, tegen het moeijelijk tanden krijgen, vinden hier in *Rostock*, bij den koopman Behnk, nog vele koopers. Zij bestaan uit amber, muskus, aetherische olien, Peruviaanschen balsem, enz.

Tegen epilepsie roemde reeds GALENUS (*De simpl. medicam. facultat.* L. VI.) de paeoniewortel als amulet, en PETER HISPANUS en HARTUNG verzekeren, dat een a m u l e t, waarop de namen der drie heilige koningen CASPAR, BALTHASAR en MELCHIOR geschreven staan, wanneer het om den hals gedragen wordt, de vallende ziekte geneest. Ook heeft men zich tot hetzelfde doel van de volgende latijnsche verzen bediend:

Haec tria, qui secum portabit nomina regum,
Caspar fert myrrham, thus Melchior, Balthasar aurum,
Solvitur a morbo Christi pietate caduco.

Zulke opschriften zijn echter volstrekt niet noodzakelijk; eene eenvoudige gouden of zilveren plaat, een plaatje van koper, perkament, glas (niet van tin, zink, lood of bismuth, ook niet van kwikzilveramalgama), hetwelk eene lange, rondachtige of driehoekige gedaante heeft, van de grootte van een hoenderei, welks eene uiterste van een gat voorzien is, om daardoor een zijden lintje te trekken, opdat men hetzelve om den hals hangen, of op den hartkuil zoude kunnen dragen, is voldoende. Zal dit nu sympathetisch of magnetisch werken, dan is het toereikend, dat de sympathetische of magnetische geneeskundige, voor dat hij zulks den zieke geeft, hetzelve een of twee dagen op de bloote borst draagt, en het bij de overgave eenige malen bewasemt, zonder hetzelve aftevegen of te laten koud worden. Volgens KLUGE's en mijne eigene waarnemingen, gebeurt het dikwijls, dat wij terstond, bij onze eerste zamenkomst met zekere personen, een zeer aangenaam of onaangenaam gevoel bij onszelven waarnemen, zonder dat wij in staat zijn de oorzaak hiervan op te geven. In het bijzonder maakt de adem, de uitwaseming en aanraking van zekere personen nu eens een' heilzamen, dan weder een' nadeeligen indruk. De krachtige werking van het inademen van eenen zuiveren, gezonden adem, kenden reeds de oude Romeinen. Dit getuigt het volgend, voor 120 jaren te Rome opgedolven opschrift, hetwelk aldus luidt:

Aesculapio et Sanitati
L. Clodius Hermippus
Qui vixit annos CXV. Dies V.
Puellarum Anhelitu
Quod etiam post mortem ejus
Non parum mirantur Physici
Jam posteri, sic vitam ducite.

(Zie HUFELAND's *Macrobiotik*, 2de druk, I Dl., p. 12). Het is niet onwaarschijnlijk, dat de uitwaseming en de adem

van eenen gezonden, krachtigen mensch, zelfs door een klein amulet, de zenuwen van eenen zwakken zieke kan versterken. Misschien werkt de eigendommelijke indruk op het geheele zenuwstelsel daarbij nog meer, en wekt de sympathie op; zoo als het dan ook bekend is, dat dieren iemand aankleven, wanneer men hun van zijne urine, of van het zweet uit de okselholte, onder melk te drinken, of met een stuk vleesch te eten geeft. (Zie BURDACH's *Physiologie*, p. 272).

Wanneer in alle rijken der natuur de electriciteit en het magnetismus, welke door HENSLER te regt magische krachten genoemd worden, geheimvol werken; wanneer deze krachten, zoo als boven aangetoond is, in het wezenlijke niet van het levensmagnetismus afwijken; dan kan men vermoeden, hetgeen ook door de ondervinding genoegzaam bewezen is, dat de uit staal vervaardigde, door middel van eenen kunstmagneet, magnetisch gemaakte platen, nog werkzamer dan gewone amuletten zijn moeten. De beste wijze om kunstmagneten, wier doelmatigste vorm die van eene staaf of van een hoefijzer is, te vervaardigen, is, volgens het voorschrift van BECKER en volgens eigen onderzoek, de volgende: *a*). Men legt het te magnetiseren hoefijzer niet vóór, maar 1-2 linien op de pool van eenen anderen, krachtigen, één- of meervoudigen (drie-, vijf- of zevenvoudigen) hoefijzermagneet. *b*). Men zet eenen sterken hoefijzermagneet op de bogt van het staal, op beide armen te gelijk, en strijkt met dezen in eens spoedig over beide armen naar onderen over de polen heen. *c*). Men draait de polen van den magneet om, zet dezelve op de gelijknamige polen van het hoefijzer en strijkt in eens tot over de bogt heen. *d*). Men herhaalt de onder *b*. beschrevene streek, daarmede is de magneet gereed. Door herhaling van deze handgreep wordt dezelve nog een weinig sterker. De gemagnetiseerde stalen bogen worden daarop met hunne gelijknamige polen op elkander gelegd, (de middelste moet één duim langer dan de andere zijn en den uit week ijzer bestaanden balk dragen) en dan met bindtouw of schroeven sterk zamengeperst Staven magnetiseert men, door dezelve paarsgewijze tusschen twee magneten te brengen; zoodat zij de verlengsels der armen van dezelve vormen, en door ze op de zoo even beschreven wijze te bestrijken. Door het roesten verliezen de kunstmagneten langzamerhand hunne kracht; dit komt men voor, door dezelve in houten, met laken omkleede kastjes, die den vorm van den magneet hebben, te bewaren. Roestige

magneten moeten gezuiverd, geslepen en op nieuw gemagnetiseerd worden.

Eene doelmatige aanwending van het mineraalmagnetismus is, volgens BECKER'S, BULMERINCQ'S, WEBER'S, DEIMAN'S en mijne eigene talrijke waarnemingen, een zeer werkzaam middel tegen rheumatische hoofdpijnen en pijnen in de ledematen, tegen rheumatisch ooglijden, allerlei zenuwkwalen, tandpijn, de hevige zenuwachtige hoofdpijn (migraine), tegen aangezigtspijn en zenuwachtig heupwee, neiging tot maagkrampen en vele andere kwalen. Hierbij is optemerken:

I). Dat men den magneet n o o i t koud, maar altijd matig verwarmd aanwende.

II). Dat men, om pijn, namelijk hoofd-, tand-, maagpijn en pijnen in de ledematen te stillen, altijd de noordpool, n o o i t de zuidpool op het lijdende deel mag brengen; want deze vermeerdert, volgens Dr. KAYLE, BLUNDEL en anderen, steeds de pijn. De oorzaak van deze tegenovergestelde werking ligt misschien daarin, dat wij op het Noordelijk halfrond woonen; op het Zuidelijk, over den aequator, is het misschien wel anders gesteld; hieromtrent ontbreken mij voor als nog de noodige proeven en waarnemingen.

III). Van zeer veel gewigt is de v o o r t d u r e n d e aanwending van den magneet, ten minste bij chronisch lijden. Hier heeft het vasthechten van magnetische platen, derhalve het magische amulet, zeer groote uitwerking. Dit bestaat uit eene magnetische, ovale, 1-2 lijnen dikke, 2-3 duim in doorsnede houdende staalplaat, die op de eene oppervlakte concaaf, op de andere convex gemaakt is, en een of twee gaatjes heeft, om er eenen zijden draad, waarmede hetzelve om den hals gehangen wordt, aan te bevestigen. Hetzelve moet zoo lang zijn, dat de plaat juist in den hartkuil, met de convexe oppervlakte naar beneden, de zuidpool naar boven, de noordpool naar den navel gerigt, komt te liggen, en in deze ligging gehouden wordt. In een geval van een gedurende meerdere weken plaats gehad hebbend braken eener vrouw, die in gezegende omstandigheden verkeerde, had eene dergelijke magneetplaat de huid opgetrokken; dezelve was rood en met kleine blaartjes bedekt: een zigtbaar bewijs voor derzelver werkzaamheid. Misselijkheid en braking verdwenen dadelijk, de eetlust keerde weder en alle ongemakken waren in korten tijd ten volle opgeheven.

Naar derzelver werking onderscheid ik de amuletten in:

a). Zuiver psychisch werkende. Zij mogen uit nog zulke onwerkzame middelen bestaan, wanneer de mensch slechts geloof aan dezelve hecht, dan werken zij van de psychische zijde des levens op de somatische, zoowel voor- als nadeelig, naarmate de natuur der daardoor voortgebragte aandoening in betrekking tot de ziekte staat. Maar ook voor diegenen, die niet aan dezelve gelooven, zijn amuletten niet geheel onwerkzaam. Onwillekeurig wordt men door het dragen van dezelve bij dag en bij nacht dikwijls daaraan herinnerd, en al moge deze herinnering ook eene humoristische, sarkastische of lagchverwekkende gedachte of inval te weeg brengen, dit doet niets ter zake; iedere afleiding van den geest van het lijden des ligchaams, kan voor het laatste weldadig zijn.

b). Zuiver materiele of somatisch werkende. Zij bestaan uit werkzame geneeskundige stoffen, als: kamfer, duivelsdrek, knoflook, peper, bereidingen van metalen of andere bestanddeelen, welke deels plaatselijk door opslorping der huid, deels daardoor werken, dat de warmte des ligchaams een gedeelte dezer stoffen doet vervliegen en dezelve dan door de ademhaling met de lucht door de longen ingeademd, en dan eindelijk in het bloed opgenomen worden. Bij kleine kinderen werken zulke amuletten stoffelijk, bij volwassenen is derzelver werking meer gemengd, daar ook de voorstelling, het geloof, de inwerking op het zintuig des reuks, dat zoo innig met de verbinding der ideën in verband staat, en dus de psychische werking, van veel belang is.

IV). De magnetische kuur tegen zware en hardnekkige rheumatische zenuwkwalen gelukt het best, wanneer men twee matig sterke hoefijzermagneten, aan de beide kuiten in diervoege legt, dat + M en + M van iederen magneet op zich zelven, (de pool naar de achillespees en naar beneden gewend), hetzij buiten of binnen de dij te liggen komt, niet echter de + pool van den eenen en de — pool van den anderen magneet, of omgekeerd, opdat zij onder den invloed van het aardmagnetismus blijven, en niet wederkeerig hunne werking beletten mogen. Ook is het somtijds voldoende eenen hoefijzervormigen magneet onder de bloote voetzool van de lijdende zijde zoo te plaatsen en te bevestigen, dat beide polen naar de teenen gerigt zijn.

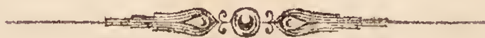
Men verwijdert nu al het ijzer uit de nabijheid van den zieke en begint de operatie met de magneetstaaf. Indien

b. v. iemand aan tandpijn lijdt, dan neemt een bekende, bloedverwant, of de arts zelf, (de man bij de zieke vrouw, en omgekeerd), de van voren als een potlood toegespitste magneetstaaf, maakt dezelve warm, en strijkt met de positive pool († M) van de pijnlijke plaats af, langzaam tusschen de tanden en lippen tot naar het midden der snijtanden toe, en verwijdert dan schielijk den magneet van den mond des lijders. Dit strijken moet meermalen daags, zoodra de tandpijn weder toeneemt, 2 - 3 maal, herhaald worden; dit is evenwel zelden noodig. Ik heb door drie streken bij mij zelven en bij vele anderen dikwijls de hevigste tandpijnen voor langen tijd verdreven. Op dezelfde wijze bestrijkt men, terwijl de hoefijzermagneten voortdurend aan de voeten liggen blijven, de pijnlijke plaatsen van het hoofd, den hals, den aan rheumatische smarten lijdenden schouder, enz.

V). Daar bij zoodanig bestrijken door de hand eens derden, door middel van de magneetstaaf, den zieke niet alleen mineraal-, maar ook levensmagnetismus aangebragt wordt, moet diegene, welke het bestrijken en in het algemeen het aanwenden van sympathetische middelen en geneeswijzen op zich genomen heeft, alle die eigenschappen bezitten, welke men van iederen goeden magnetiseur eischt. Deze zijn: het geloof aan God en de onsterfelijkheid; een opgewekt gevoel voor het ware, goede en schoone; beschaafde zeden; een opregt en standvastig karakter, en een krachtige wil, om alleen uit medelijden, zonder eenige andere bijoogmerken, den zieke waarachtig te helpen.

VI). Bij de aanwending van alle sympathetische geneesmiddelen en geneeswijzen, is het overigens in het algemeen het best, dat tusschen dengenen, die het middel voorschrijft, en hem, die er zich van bedient, onderscheid in geslacht plaats hebbe. Oude personen, vooral zwakke grijsaards, als ook kinderen, niet ouder dan 9 jaren, moeten zich van alle deze geneeswijzen, uit bijzondere oorzaken, onthouden. Het best zijn hiertoe krachtige mannen van 25 - 50 jaren, en vrouwen van 17 - 47 jaren geschikt. Op den zuigeling werkt reeds de zogende moeder of min weldadig; van daar dat het zachte bestrijken met hare hand en het bewasemen van het pijnlijk deel des kinds, na verbranding, stoot of val, spoedig pijnstillend werkt, en de smart dikwijls geheel en al doet verdwijnen. Op den dag, dat men sympathetische geneeswijzen aanwendt, mag noch vrouw noch man zich aan de physische liefde hebben overgegeven. Over het algemeen

moet diegene, welke deze kuren aanwendt, zich in den volmaaktsten welstand bevinden. Reeds geringe onpasselijkheid, meer echter wezenlijke ziekte, maakt iedere sympathetische kuur onwerkzaam, ja zelfs voor den zieke nadeelig. Eindelijk is het nog een vereischte, dat de zieke, bij welken men eene sympathetische geneeswijze wil bewerkstelligen, zich in den toestand der zuiverste zielerust bevinde, vrij zij van alle aandoeningen en hartstogten en niet aan vermoeijenis en slaperigheid lijde.

VIERDE HOOFDSTUK.

Over sympathetische geneesmiddelen en geneeswijzen in het bijzonder, alsmede over de geschiktste wijze, waarop dezelve kunnen worden aangewend, in passende gevallen, in gezonde en ziekelijke ligchaamstoestanden.

Het heeft mij moeite gekost, het niet onbeduidend aantal der hier volgende sympathetische middelen en geneeswijzen, welke over het geheel genomen, voor zoo verre niet het tegendeel daarbij opgegeven is, slechts ten tijde van de afnemende maan mogen worden aangewend, te verzamelen. Het kleinste gedeelte derzelve heb ik in andere werken gevonden; het grootste heb ik door mijne navorschingen bij landlieden, scherpregters, slagters, jagers, hoefsmeden enz. leeren kennen. Deze lieden welke meest allen nog leven, zijn eenvoudige, brave, regtschapene en waarheidslievende personen, die niet de geringste reden zouden kunnen gehad hebben, mij onwaarheid te vertellen. Hunne mededeelingen omtrent sympathetische middelen, heb ik met één sterretje (*), die middelen welke ik zelf beproefd heb, met twee sterretjes (**) geteekend; de middelen echter, die ik in boeken gevonden heb, en die mij niet allen geloofwaardig voorkomen, zijn zonder sterretje gebleven.

Ik deel hier derhalve zoo wel het een als het ander, volgens de grondstelling *relata refero*, getrouw mede; wanneer ik daarin mijne individuele gevoelens nu eens meer dan minder wijdloopig opgeef, zal dit den denkenden, wetenschappelijk gevormden lezer zeker niet onaangenaam zijn. Onderzoekt alle dingen en behoudt het goede! zoo sprak PAULUS te regt, en deze spreuk verzoek ik bij het lezen van dit

laatste hoofdstuk vooral niet te vergeten. Men wachte zich intusschen voor dwalingen, drogredenen en blinde navolging, en houde daarbij het *nil admirari* steeds voor oogen.

Sympathetische middelen tegen haemorrhoiden.

N°. 1.

In *Italië* houdt men het bestendig bij zich dragen van den wortel der wolfsboon (*Sedum telephium*), voor een specifiek middel tegen de genoemde ziekte. Men draagt de klein gesnedene wortelen in den zak, zoo digt mogelijk bij het ligchaam; men wil dikwijls in het oog loopend snelle werking van dezelve bespeurd hebben.

N°. 2.

In *Frankrijk* worden met hetzelfde doel wilde kastanjes in den zak gedragen.

N°. 3.

Anderen verkiezen de groote zwartbruine myrobalanen, (*Myrobalani Chlebulae*), die zoo digt mogelijk op het bloote lijf gedragen worden. Zij moeten de kracht hebben, den bovenmatigen aambeijenvloed te stillen. In een geval gevoelde de zieke eene ondragelijke hitte, zoo lang hij deze vruchten bij zich droeg. (Zie OSIANDER, p. 97).

** N°. 4.

Tegen zeer pijnlijke haemorrhoiden heb ik een dergelijk middel leeren kennen, hetwelk oogenblikkelijk hulp aanbrengt. Men berookt zich gedurende 1/4 uur met grof gestoten barnsteen (succinum); men werpt denzelven op eene pan met gloeijende kolen, zet deze in eene nachtstoel en plaatst zich, nadat men zich van zijne kleederen ontdaan heeft, daarop.

Sympathetische zalven tegen het podagra, zoogenaamde sympathetische wapen- en wondzalven.

N°. 5.

Een unguentum sympatheticum podagricum was, vóór meer

dan 100 jaren, zeer geroemd. Deszelfs bereiding had naar het volgende voorschrift plaats: (Zie *Leipziger Universal-lexicon*, Th. V, p. 728)

» Men late den zieke, en neme van het bloed een weinig mede, zonder dat hij weet waartoe men het gebruiken wil. Men hale dit bloed driemaal bij een zacht vuur over, zoodat men slechts water verkrijgt. Van dit water neme men 7 oncen, menschenvet 1 ons, rozenolie, fijngeschaafde venetiaansche zeep, van ieder ½ ons, beerenvet 1 ons, rundermerg ½ ons, doe alles in eene koperen pan, late het, onder aanhoudend omroeren, zacht koken, tot men eene dikke brij of zalf verkrijgt. Indien men nu in de voetzolen van den zieke en daar, waar de pijn zit, op eene warme plaats, de zalf goed inwrijft, en tevens den voet bij wassende maan alle acht dagen kopt, dan verdwijnt het podagra in 9-10 weken." Dusdanige uitkomst verwondert ons echter niet. Wij verkrijgen deze in denzelfden tijd, wanneer de zieke slechts geduld heeft en dieet houdt, zonder alle sympathetische zalven, zelfs zonder bloedontlasting, eenige gevallen, b. v. bij zeer volsappige zieken, uitgezonderd.

N°. 6.

Tegen verwonding met messen, degens enz. is AGRICOLA's sympathetische zalf beroemd. Dezelve bestaat uit ½ pond beerenvet (van een mannelijk dier), 1½ oncen regenwormen, 2 oncen mos uit den schedel van eenen veroordeelden, 3 oncen bloedsteen, poeder van rood sandelhout en speerkruid, van ieder 3 lood en een weinig wijn.

» Is nu iemand gewond, en kan men het werktuig, waarmede de wond is toegebragt, meester worden; is men vervolgens zeker, tot hoe ver hetzelve in het vleesch is doorgedrongen, dan besmeert men het op die plaats met de zalf, en wel zoodanig dat men het werktuig van het punt af, tot waar het doorgedrongen is, van onderen naar boven, inwrijft, anders geneest de wond van boven en blijft beneden open."

» Is het echter een gestoken wond, dan moet men het werktuig van boven naar beneden bestrijken, en weet men de plaats niet tot waar hetzelve ingedrongen is, dan moet men het geheele werktuig insmeeren. Heeft men het nu verbonden en wil men weten of de gewonde zal blijven leven, dan houdt men het werktuig, zoo ver het ingedrongen is, over een zacht vuur, maar verwarme het niet te sterk, doordien het

dan den patient smart veroorzaakt, vervolgens strooit men poeder van rood sandelhout op hetzelve en geeft naauwkeurig acht; zweet het wapen bloed, dan sterft de zieke, zoo niet, dan geneest dezelve." (??!)

» Kan men het wapen niet bekomen, dan neemt men een stukje hout, opent de wond, opdat dezelve bloede, en verbindt het hout met de zalf, even alsof men het wapen had; alsdan geneest de wond. De patient mag aan de wond niets doen, moet dezelve echter zindelijk houden en een vochtig doek over dezelve leggen. Wanneer men de wond zuivert, dan doe men dit van boven naar beneden, dan geneest zij zonder zwelling of pijn, al ware ook de gewonde 40 mijlen van hem, die het wapen verbindt, verwijderd".

» Nadat men het werktuig of het stuk hout ingesmeerd en verbonden heeft, moet men hetzelve op eene zuivere, niet te koude noch te warme plaats nederleggen; er mag noch wind noch stof op hetzelve werken, doordien de zieke het anders dadelijk in de wond gevoelt. Het werktuig moet in den beginne iederen dag, later om de twee of drie dagen, verbonden worden, even alsof het de zieke zelf ware. Deze moet zich gedurende de kuur geheel en al van den bijslaap onthouden, zich niet in eten of drinken te buiten gaan, en alles vermijden wat scherp, gezouten of gepekeld is."

Ook hier, even als boven, bij vermelding der zalf tegen het podagra, ziet de denkende lezer gemakkelijk in, dat het de natuurautocratie is, welk de wond geneest; daar een eenvoudig lapje met koud water verre weg te verkiezen is boven pleisters en zalven; welke laatste, op een wapen gesmeerd, allerminst de genezing der wond kunnen bevorderen. Of de meening, dat zich bij fouten in de dieet des zieken, op het dagelijks te verbindene werktuig roode vlakken vertoonen, op daadzaken of dwaling steunt, weet ik niet; dat echter de zieke, zoodra men het werktuig bij het vuur heet maakt, pijn in de wond bespeurt, ook dan, wanneer hij hiervan niets weet, zal ik, steunend op meerdere proeven op mijzelven genomen, niet ontkennen. Eer het wapentuig verbonden wordt, moet men eerst de te hevige bloeding stillen.

N°. 7.

Eene andere sympathetische zalf is het unguentum sympatheticum Crolli. Het bestaat bijna uit dezelfde ingredienten als dat van Agricola; slechts de bereidingswijze verschilt.

Men kookt vet van beeren en wilde zwijnen, van ieder 8 lood, gedurende een uur in rooden wijn, giet dan koud water op de vloeistof, en verzamelt het bovendrijvend vet. Alsdan neemt men: R. Lumbricor. lotor. pulveris, cerebri aprugni, santali rubri, mumiae, haematit. āā unc. j; Musci e cranio hominis interemti, dr. j; en maakt met het vet (wanneer de zon in het teeken van de weegschaal staat) hieruit eene zalf. De aanwending is dezelfde als die van AGRICOLA'S zalf.

Men stilde met dezelve ook tandpijn, doordien men een weinig bloed uit het tandvleesch op een stukje hout bragt en dit daarna met de zalf besmeerde en verbond. Ook kan men een mesje op dezelfde wijze verbinden.

N°. 8.

Nog beroemder was KHUNRATH'S sympathetische wapen- en wondzalf, waartoe buiten de genoemde stoffen nog crocus martis, zwart nieskruid, walwortel (*Wallwurzel*) enz. gebruikt werd. (Zie *Universallex.* Dl. 41, p. 734-742).

Volgens KHUNRATH stilt men het bloedverlies door het wasschen der wond met de urine van den lijder zelven, en hoe eer men het geweer, of welk wapentuig het ook wezen moge, na de verwonding insmeert en verbindt, des te beter is het. Tot verband van het gezalfde wapentuig neemt men allereerst schoon papier, hetgeen men om hetzelve wikkelt, vervolgens zuiver droog linnen: men omwikkelt dit met eene zijden of katoenen draad en bewaart het werktuig op eene matig warme plaats. De opgegevene dieet is in alle opzigten aanteraden; geene spirituosa, geene zuchtige spijzen. Tot deze brengt KHUNRATH: erwten, boonen, uijen, knoflook, zuurkool, ganzen, eenden, hazen, varkens- en gerookt vleesch; alsmede eenige soorten van visch.

N°. 9.

De sympathetische stok. Deze werd in oude tijden van de hazelnotenstruik gemaakt, en tegen beenbreuken en ontwrichtingen gebruikt, om dezelve gemakkelijker tot den natuurlijken staat terug te brengen. De psychische indruk, door de fantasie en afleiding te weeg gebragt, brengt voorzeker eenen weldadigen verslapten toestand der spieren voort en verligt daardoor de operatie. (Zie BORELLI, *Observat.* 77, *Centur.* III). Menige wondarts brengt in onzen tegenwoordigen

tijd hetzelfde te weeg door zijne onheusche behandeling jegens den zich onder zijne handen bevindenden lijder. Een meer werkzame sympathetische stok wordt uit een ligt stuk hout vervaardigd, waarin men inwendig eene sterke magneetstaaf bevestigt, zoo dat de noordpool naar boven staat. Men kan op deze wijze den magneet gemakkelijk mededragen en naar believen tegen verschillende ziekten aanwenden.

Sympathetische middelen tegen verbloeding: neusbloeding, bloedhoest, bloedvloeijing ex ano et utero, *na beleediging door stekende of snijdende werktuigen, enz.*

N°. 10.

Het *Leipziger Universal Lexicon van alle wetenschappen*, (1733 Fol. D. 4 p. 223) maakt van een pulvis sympatheticus, dat de bloedvloeijing stilt, gewag. » Men heeft hiervan veel werks gemaakt, het is echter niets anders dan witte of groene vitriool, die op verschillende wijzen bereidt wordt. Bij het gebruik neemt men het met bloed bevochtigde doek en strooit de vitriool op hetzelve. Men geeft voor, dat ook wanneer het bloedige doek vele mijlen van den zieke verwijderd ware, men door het opstrooijen van het sympathetisch poeder de wond schielijk kan doen uitdroogen. Doch de proeven, door vele personen genomen, bewijzen veeleer, dat niet alles geloof verdient, wat men van de kracht van dit poeder verhaalt; want wanneer men met dit poeder een op nieuw met bloed bevochtigd doek, in dezelfde kamer, waar de patient ligt, bestrooit, helpt het niets. Voor het overige gebeurt het dikwijls dat hetzelve niettegenstaande alle aangewende voorzorgen weinig of geen dienst doet.

* * N°. 11.

Een onder het volk gebruikelijk sympathetisch bloedstillend middel in en om *Rostock*, is het zoo genoemde bezweren van het bloed. Men zegt eene spreuk uit den bijbel, zucht eenige malen, neemt een klein schoon stokje van dennen of ander hout, laat eenige droppels van het stroomend bloed hierop vallen, verbindt het stokje met schoon linnen en legt het op eene matig warme plaats, waar geen zon of maan kan doordringen. De oplettendheid der zieken op het experiment

en de afleiding der ziel van het ligchaam op een vreemd voorwerp is hier voorzeker werkzaam. Ook is het reeds genoeg, met den wijsvinger naar het bloedend deel te wijzen, drie kruisen te maken, en daarbij de volgende spreuk zacht uit te spreken: Dit bloed en deze wond zal stil staan en niet meer gaan. ††† In den naam der Heilige Drievuldigheid. (De Heer v. H.)

* N°. 12.

Een ander middel is het volgende: Men neemt een versch gelegd hoenderei, opent hetzelve aan een der uiteinden, laat er een gedeelte eiwit uitvloeijen, en eenige droppels bloed van den bloedende in de opening vallen; vervolgens zet men het ei regt op in heete asch, zonder er het geringste te laten uitvloeijen, en roert met een zuiver stukje hout voorzigtig zoo lang in het ei rond, tot het min of meer stolt, waarna men het ei op eene matig verwarmde plaats brengt. Met het stollen van den inhoud van het ei, zal ook het bloed van den bloedende schielijk stollen en ophouden te vloeijen.

* N°. 13.

Eenigen stillen het bloeden doordien zij eene sport uit eene ladder nemen, dezelve met bloed bevochtigen en weder van achteren in het oude gat slaan.

Dat deze middelen bij bloedvloeijing uit kleine vaatjes werkzaam zijn, hebben mij geloofwaardige personen meermalen verzekerd; ik zelf heb tot nu toe geene eigene ondervinding daaromtrent, ik ben echter van oordeel, dat bij bloeding uit groote slagaderen, wanneer wij door tampons, onderbinding en omdraaijing van het afgesneden einde der slagader in staat zijn de bloeding te stillen, de genoemde sympathetische middelen wel vruchteloos zullen blijven.

N°. 14.

Bij zulke verschijnselen, waartoe ook de al te hevige m e n s e s der vrouwen behooren, behoeft men slechts iets van het z a k k r u i d, of van de gaüchheil met roode bloemen, welke de mannelijke plant is, in de hand te nemen, zoodat dit daarin warm wordt, of het op de bloote huid van den hals tot den hartkuil te laten hangen. Sommigen beweren, dat wanneer dit kruid in de hand is warm geworden en men aan den arm eene ader opent, er geen bloed vloeit, zoo lang het kruid wordt in de hand gehouden (!) (Zie het boek der geheimen, p. 80).

N°. 15.

Ook de steen *Jaspis*, vooral de roode en groene, of die met roode of groene aderen, toont in alle dergelijke niet te stillen bloedvloeijingen eene wonderbare kracht, vooral wanneer dezelve in zilver gezet is; men houdt hem in de hand, overeenkomstig met het gat der neus waaruit het bloed stroomt, vast onder den duim.

N°. 16.

Ik moet ook nog van de echt oostersche Tirkis gewag maken, welke in eene ring aan den vinger gedragen, den mensch voor uitwendige gevaren bewaart, en daarbij zelfs splijt of scheurt (!) (Zie het boek der geheimen, p. 81).

Sympathetische middelen tegen kanker van de vrouwelijke borst, den neus, de lippen, de baarmoeder en andere ligchaamsdeelen.

** N°. 17.

Men neemt een stuk versch geslagt hoender-, duiven- of rundvleesch van de grootte der aangedane oppervlakte, legt het nog warm en rookend, zonder het bloed aftewasschen op dezelve, en bevestigt het met een schoon linnen kompres en bindsel. Men laat het vleesch 24 uur liggen, dan geeft men het in stukjes aan eene raaf te eten, wascht de zweer met versche urine af en legt weder een stuk warm vleesch er op. Zijn de pijnen daarna niet in drie dagen verdwenen of aanmerkelijk verminderd, dan verbindt men de oppervlakte dagelijks met eene levende doch gezonde en bloedende muis, welke men het vel b. v. heeft afgetrokken. De kracht van dit middel kan men zeer gemakkelijk verklaren. Reeds voor eeuwen wist men dat het levend dierlijk ligchaam de eigenschap bezit een gedeelte van deszelfs levensuitwaseming op een ander over te dragen, waarop de kunst der gerocomiek steunde, om namelijk afgeleefde grijsaards door den hen omgevenden dampkring eener bloeijende jeugd weder jong te maken. Dat de laatste hierdoor echter verzwakt, beweren reeds Galenus, Baco, Sydenham, van Swieten, Boerhaave, alsmede Wurzer, Gmelin en Kluse, steunende op eigene waarnemingen. Op de kracht der levensuitwaseming van versch opengesneden dieren en op het heilzame van levende

dieren bij pijnlijke kwalen aan te wenden, maakt ook KLUGE opmerkzaam. Zij strekt hem ten bewijze van de werkingskracht eener sensible ligchaamsatmospheer bij den mensch. S. G. v. VOGEL prees voor eenige jaren als zeer werkzaam tegen de hevigste kinderkrampen eene pas geslagte duif aan. (zie SCHWERINER avondblad). Dezelve wordt spoedig in twee helften gesneden en nog warm en stuiptrekkend onder de voetzolen van het kind gebonden; ook tegen carcinoma kan in plaats van eene muis eene dusdanige halve duif tot verbinden gebezigd worden, daar ik dezelve even werkzaam als de muis gevonden heb, welke laatste dikwijls slechts met grooten weerzin door den zieke wordt aangewend.

* * N°. 18.

Tegen Carcinoma uteri kan men nog warme stukken kalfs- of rundvleesch, ook duiven of musschen dagelijks vernieuwd, door de vagina tot aan den baarmoedermond brengen. Het stinkende uitvloeisel krijgt een beter aanzien en verliest den reuk, en is de kwaal nog niet te ver gevorderd dan volgt, bij gelijktijdige ondersteuning der krachten en verbetering der sappen door gepaste diaetetische middelen en artsenijen in 5 – 8 weken genezing.

N°. 19.

Volgens STARIE moet men eenen nog levenden kreeft de scharen afsnijden en denzelven op het kankergezwel leggen, waardoor de genezing bevorderd wordt, daar de kreeft het gift uitzuigt (??). In het boek der geheimen leest men p. 89: Men bindt de voorste scharen bij eenen kreeft vast, opdat dezelve niet knijpe en bevestigt denzelven dan op het gezwel, waar hij dan zoo lang liggen blijft tot hij dood is. Is de kanker nog niet opengebroken dan verdwijnt dezelve hierna; is dezelve echter reeds open, dan wordt dezelve daardoor zoo ver gebragt, dat zij vervolgens door pleisters gemakkelijk kan worden genezen.

N°. 20.

Wanneer iemand met de bloote regterhand eenen mol in het midden vasthoudt en dezen zoo lang daarin houdt, tot hij dood is dan verkrijgt deze hand de kracht, dusdadige kankergezwellen voor dat zij opengebroken zijn geheel te doen verdwijnen; men behoeft dan slechts eenige malen met de hand over dezelve te wrijven.

Sympathetische middelen tegen wratten aan de handen of aan andere ligchaamsdeelen.

** N°. 21.

Men telt de wratten een voor een met den wijsvinger, terwijl men langzaam in het helschijnende volle maanlicht gaat en de maan aankijkt.

** N°. 22.

Men bindt om iedere wrat eenen rooden zijden draad, opent dan den strik, verwijdert denzelven van de wrat en trekt dan den knoop toe. Men begraaft vervolgens de draden in de aarde, of liever men verbrandt ze.

* N°. 23.

Men bestrijkt de wratten driemaal kruisgewijs in naam van God den Vader, en des Zoons en des Heiligen Geestes met menstruaal bloed (v. H.)

** N°. 24.

Men bestrijkt de wratten kruisgewijs driemaal met versch rund- of kalfsvleesch, hetwelk men daarna op eene warme plaats begraaft opdat het schielijk in verrotting overga. Alle de drie hier opgegeven middelen heb ik als probatum leeren kennen, eenige weinige gevallen, waarbij de menstruatie in het spel was, uitgezonderd.

* N°. 25.

Men kerve eene ajuin kruisgewijs, wrijve daarmede de wratten en werpt den ajuin dan in het vuur.

Sympathetische middelen ter verdelging van rupsen, wormen, vlooijen, muizen en ratten.

N°. 26.

Men neemt de asch van verbrand stroo, op hetwelk een man gestorven is, besproeit deze met wijwater en strooit dezelve, waar het ongedierte zich ophoudt.

N°. 27.

Tegen vlooijen moet men aarde strooijen, welke men uit

de eerste vore genomen heeft, welke in de lente door den boer geploegd is. Beide middelen zullen wel weinig helpen; men beschouwe dezelve als bijgeloof. (Zie KRÜNITZ, *oeconom. technolog. encyclopädie*, D. I, artikel: bijgeloovige middelen).

N°. 28.

Een derde middel ter verdrijving van rupsen van koolvelden, is het volgende: Men gaat voor zonsopgang op het veld en neemt eene rups uit het oosten, eene uit het westen, eene uit het zuiden en eene uit het noorden, weegt deze vier, neemt volgens het gewigt even veel poeder van blaauwe vitriool, legt de rupsen in een lapje, schudt de vitriool op dezelve uit, bindt het toe en hangt het ter drooging in de schoorsteen: dan vergaan alle rupsen op dit veld. (de heer v. H).

Sympathetische geneeswijze van peesknoopen, spatten, opzwelling van aderlijke bloedvaten (Angiectasie, Telangiectasie, Fungus hœmatodes).

** N°. 29.

De hoefsmid H. een waarheidslievend, sterk en gezond man, verzekert mij dat hij genoemde ziekten op de volgende wijze dikwijls verdreven heeft. De zieke die niets van de geneeswijze weet, moet zich ten tijde van de afnemende maan in eene smederij begeven, het lijdend deel ontblooten, en geduldig afwachten wat er gebeuren zal. H. legt een nieuw stuk ijzer in het vuur, de blaasbalk wordt sterk aangezet, zoodat hetzelve spoedig begint te gloeijen. Daarop spoort hij den zieke aan moedig te zijn en geene vrees te koesteren. Het gloeijende ijzer wordt voorzigtig van de slakken bevrijd en een weinig gesmeed. Daarop wordt het gezwel met den matig warm geworden hamer driemaal kruislings bestreken. Dit is al wat er geschiedt. De ontaarding verdwijnt langzamerhand binnen eenige weken.

N°. 30.

In een oud handschrift van denzelfden man lees ik nog het volgende: wanneer iemand aan eene der zoo even genoemde kwalen lijdt, neemt men een stuk spek en bestrijkt het gezwel daarmede, dan legt men dit stuk spek bij eenen

doode in de kist tusschen deszelfs beenen, waarbij men op te merken heeft, dat wanneer de zieke van het mannelijk geslacht het lijk van eene vrouw zijn moet en omgekeerd. Met het vergaan van het spek verdwijnt ook de ziekte.

Sympathie tegen tandpijn.

* * N°. 31.

Genoemde H. stilt de tandpijn, zoo als ik het meermalen zelf waargenomen heb, geheel eenvoudig door het volgende psychisch werkend middel. Hij vraagt den patient met eene zachte stem » Hebt gij tandpijn?" Wanneer nu deze natuurlijk ja zegt, roept H. met eene forsche krachtige stem. » Dat is niet waar, het is volstrekt niet waar." En ziedaar! weg is de pijn. Probatum est.

* * N°. 32.

De Heer v. H. stilt de tandpijn, gelijk ik bij anderen en bij mij zelven ondervonden heb, meestal reeds daardoor, dat hij zijne hand eenige oogenblikken op de wang der lijdende zijde legt. Helpt dit niet, dan neemt hij eenen niet verroesten spijker, en raakt met deszelfs spits uiteinde den hollen tand of het nabij zijnde tandvleesch aan. Daarna wordt de spijker in eene deur geslagen. Op den eersten slag zegt men zacht: In den naam van God, den Vader! Alsdan vraagt men: Hebt gij nog tandpijn? Is ja of neen geantwoord, dan volgt de tweede slag met de woorden: In den naam van God den Zoon! Dan wordt nogmaals gevraagd, en bij den derden slag: In naam van den Heiligen Geest, gezegd. Dat daarbij de afleiding der ziel door het boeijen der opmerkzaamheid op een ander voorwerp eene groote rol speelt, blijkt reeds daaruit, dat het middel, zoo als v. H. verzekert, des te beter uitwerking doet, wanneer de zieke gedurende de kuur met den rug naar het venster en de straat gekeerd staat. Voor het overige is het eene daadzaak, dat de niet ver van *Rostock* wonende koopman v. H. aanmerkelijke biomagnetische krachten bezit, welke hij door aanraking aan anderen kan mededeelen, waardoor, zoo als ik mij dikwijls heb kunnen overtuigen, rheumatische pijnen oogenblikkelijk gestild werden.

Andere heilzame sympathetische middelen tegen tandpijn zijn nog:

* * N°. 33.

Men neme een pennemes, scheure daarmede het tandvleesch in de nabijheid van den pijnlijken tand open, verzamele het bloed in een schoon wit linnen lapje, wikkele het lapje in een papier en steke het in een zijner zakken, waar men het gedurende 3 dagen blijven laat.

* * N°. 34.

Of: men schrijve den voornaam en van, van den aan tandpijn lijdenden persoon driemaal op een stukje papier, b. v.:

JAN FREDERIK MEYER.
FREDERIK JAN MEYER.
MEYER FREDERIK JAN.

vouwe het blad papier zamen en spijkere het aan de kamerdeur. (Apotheker K., Stalhouder R. en Dr. MOST).

* N°. 35.

Ook helpt het reeds, wanneer men den zieke den mond laat openen en dan den tand hevig schudt, zoodat de lijder schrikt en gelooft, dat men van plan is den tand uit te trekken (Consistorieraad v. R.).

* * N°. 36.

Of: men vangt eene mier of eene vlieg, nog liever eene bij, drukt dezelve dood, bevochtigt met het sap van het dier den wijsvinger, bestrijkt met dit sap het tandvleesch in de nabijheid van den tand, en laat daarna het sterk vloeijend speeksel op het doode dier druipen.

* N°. 37.

Of: men neemt gember, kaauwe dezelve, laat het speeksel tegen den zieken tand vloeijen en spuwt dit speeksel op een klein stukje linnen, hetwelk vervolgens een ander persoon, zoo als bij het bloed- lapje gezegd is, bij zich steekt. (Zie N°. 33).

* * N°. 38.

Of: men snijdt met een mes van eenen jongen vlierboom, die naauwelijks eenen halven arm dik is, van boven naar beneden een stuk van de schors af hetwelk echter aan den boom moet blijven hangen. Het gezigt moet daarbij naar het oosten, de zijde van den boom, in welke men snijdt, naar het westen gerigt zijn. Nu snijdt men een stukje uit den stam, laat daarmede den kwaden tand steken, zoo dat dezelve bloedt en legt daarop het spaantje dadelijk met het

aan hetzelve klevend bloed weder op deszelfs plaats. Daarna drukt men den afgeschilden bast weder vast op den boom en bevestigt denzelven van boven en van onderen met eenen eenige malen in elkander gedraaiden draad van rood garen, opdat dezelve weder moge vastgroeijen. De tand zal dan nooit meer pijn doen. (Zie het boek der geheimen p. 102).

N°. 39.

Of men neemt vlookruid (Persicaria), hetwelk op vele plaatsen in groote menigte groeit, legt dit in koud water, en daarna op de wang der lijdende zijde en laat het door de hitte verdroogen, waarna het eindelijk in mest gelegt wordt, om te verrotten. (Zie het boek der geheimen p. 102).

* * N°. 40.

Of: men wende, hetgeen mij het werkzaamst toeschijnt, den magneet volgens alle de opgegeven regelen der kunst aan.

Sympathetische dondersteen.

N°. 41.

Een langwerpige, wigvormige, bruingele in het midden dikwijls holle steen, naar den vuursteen gelijkend, die in vroeger tijd als sympathetisch behoedmiddel voor mensch en vee in grooten prijs stond. Dezelve gaat, zegt men, het inslaan van donder en bliksem tegen, wanneer men hem los bij zich draagt of slechts in huis heeft: ook zoude dezelve de melk weder doen te voorschijn komen, wanneer men de uijers der koeijen daarmede bestrijkt. De kinderen zoude hij voor breuken behoeden, of deze genezen, wanneer men den steen slechts op dezelve legt, om vele andere zaken daarbij niet te gedenken. Deze steen, zegt Ettmüller, is in de geneeskunde niet ganschlijk te verwerpen, wanneer dezelve tot poeder gestooten en een half lood daarvan ingenomen wordt. Michaël heeft er in zijnen tijd de geelzucht mede genezen, deze kracht moet men aan de in denzelven verborgen zwavel toeschrijven, welke dezelve even als alle vuursteenen bevat. (Ettmüller in comment. ad Schroed. p. 802).

Sympathie tegen den hik (singultus).

** N°. 42.

Op eene bijna dergelijke psychisch afleidende wijze genees ik dit lastige, krampachtige verschijnsel zeer gemakkelijk, wanneer het plotselijk bij overigens gezonden, na verkoudheid, eene koude teug, enz. ontstaan is: neemt hetzelve echter uit groote zwakte bij kwaadaardige koortsen deszelfs oorsprong, dan helpt de sympathetische kuur niets. Ik beschuldig den hikkende van eene misdaad, die hij niet begaan heeft, en waarover hij verontwaardigd wordt; men zegt b. v. tot hem, waarom hebt gij mij mijn boek, mijn kluwen garen, mijnen wandelstok, mijn' laarzenknecht ontstolen? Waarom hebt gij mij gisteren belogen? De hik houdt dan terstond op.

* N°. 43.

Een ander middel tegen hetzelfde lijden is het volgende: De zieke moet den mond openen en de oogen sluiten. Men steekt hem dan 1 - 2 minuten eenen kleinen sleutel in den mond; gedurende dien tijd mag hij niet spreken.

** N°. 44.

Tegen het snikken, alsmede tegen plotselijke aanvallen van ziekelijk angstig ademhalen bij kleine kinderen, is het volgende middel van zeer veel kracht: Men blaast met spitsen mond, negen maal achter elkander, op het voorhoofd en de wangen van het kind. Daarop volgt eene diepe ademhaling, eenige zuchten en de aanval is voorbij.

Sympathetische middelen tegen de koude koorts (Febris intermittens).

** N°. 45.

Onder de talrijke volksmiddelen tegen de koude koorts behooren ook de sympathetische, welke ik in meer dan honderd gevallen zeer werkzaam bevonden heb. Het sympathetische middel besta waaruit het wil, het helpt, wanneer slechts de zieke geloof aan hetzelve hecht, of wanneer hij slechts denkt, dat men sympathie gebruikt. In deze streken is het zoogenaamde a f s c h r ij v e n een dusdanig middel. Men schrijft den naam en ouderdom des zieken op, en daarmede punctum!

Eene hier wonende voorname dame leed sedert drie weken aan eene derdendaagsche koorts, die de huisarts te vergeefs met chinin. sulphur. zocht te bestrijden. Zij vernam dat een man te *Straalsund* de koorts door sympathie (welke wist zij niet) genezen kon. Zij schrijft aan dezen man, en geeft den brief met gelegenheid aan eenen koopman mede. Deze keert na 10 dagen weder. Zij bedankt hem voor de vriendelijke bezorging van den brief, daar de koorts reeds sedert 10 dagen weggebleven was. De koopman echter had den brief geheel en al vergeten, want deze bevond zich nog in zijn zakboek, verzweeg echter wijselijk zijne nalatigheid en de koorts kwam niet terug.

Een schout in een dorp, niet ver van *Rostock*, stond in grooten roep dat hij de koorts kon afschrijven. Hij hielp door deze sympathie vele landlieden. Eene vrouw aan koorts lijdende verzoekt den zoon van den schout, zijnen vader te vragen, de koorts voor haar afteschrijven. De knaap belooft zulks te doen, doch vergeet het; na eenige dagen zond de vrouw den schout eenen schelling, het gewone honorarium voor zijne moeite, daar de koorts uitgebleven was. Dat de grondoorzaak der sympathie niet slechts in het vaste geloof en de verbeelding ligt, kan men bewijzen doordien ook kleine tweejarige kinderen door sympathie van koorts zijn genezen geworden. Hier, even als bij de sympathetische geneeswijze van zieke dieren, blijft niets anders over dan een stoffelijk agens, door wilskracht, zenuwether, transpirabile, etc. opgewekt, aan te nemen, hetwelk op eene dynamische wijze op het zenuwknoopstelsel, als den zetel van het lijden, genezend werkt.

** N°. 46.

Een ander bekend sympathetisch middel is: Men schrijft de letters, waaruit het begin van den naam des zieken is zamengesteld, op eenen bitteren amandel, en laat hem dezen, zonder er iets van te weten, opeten.

* N°. 47.

Of men schrijft op drie korstjes brood de woorden: Rabi, Habi, Gabi, geeft eerst den zieken het brood met het woord Rabi, komt de koorts terug dan dat met Habi, komt dezelve nogmaals weder dan dat met het woord Gabi. Het eerste kerft men eenmaal, het tweede tweemaal, het derde stukje driemaal (Hoefsmid H.).

* * N°. 48.

Een vierde middel bestaat daarin: dat de zieke een weinig van zijne nuchter gewaterde urine aan den sympatheticus achterlaat. Deze kookt dezelve ½ uur lang met twee eetlepels keukenzout op den tijd, wanneer de koortsaanval pleegt te komen. De koorts blijft weg en de zieke krijgt eene sterke huiduitwaseming. Dit middel heb ik zelf bij een tweejarig kind met het beste gevolg zien aanwenden.

N°. 49.

Nog een ander middel om de intermitterende koorts te genezen, is het volgende: Men laat zich den naam van den zieke zeggen, neemt een klein stukje hout en een mes, en zegt: » N. N. heeft de koorts, die snijd ik af," snijdt naar voren eene inkerving in het hout, keert het mes om, en zegt: P. S. H. dit verrigt men driemaal. Alsdan verbrandt men het stukje hout. (Hoefsmid H).

Middel tegen de vierdendaagsche koorts.

N°. 50.

Men neme een stukje been uit den arm van een mensch, of wel uit het bovenste gedeelte van eenen ganzenvleugel, drage dit op het bloote lijf, om den hals gebonden, bij zich; dan zal de koorts spoedig geheel en al verdwijnen. (Zie het boek der geheimen p. 1).

N. 51.

Men bindt den zieke kort voor den aanval een weinig van het kruid, genoemd hanenspoor, op de beide polsen der handen, laat het 24 uren daarop liggen en verbrandt het dan. Dit moet driemaal (iedere maal bij eenen nieuwen aanval) herhaald worden (Zie het boek der geheimen p. 87).

N°. 52.

Nog een ander middel om de vierdendaagsche koorts te genezen, is dit: Men doet eenen kleinen sprinkhaan met een weinig roggebrood en een weinig zout te zamen in een lapje en hangt het den patient op het bloote lijf, zonder hem echter te zeggen wat er in is. Als dit 9 dagen gehangen heeft, werpt men het in een vlietend water.

N°. 53

Of men neemt de kruim van roggenbrood en honig, van

ieder gelijke deelen, eenige oude spinnewebben, zooveel men krijgen kan en een weinig zout en wijnazijn; men hakt alles goed onder elkander, en bindt het den patient, op den dag, waarop de koorts verwacht wordt (ook wanneer deze eerst in den nacht komen moet) juist ten 12 ure, op de beide polsen der armen op de bloote huid. Des anderen daags op denzelfden tijd neemt men het weder weg en laat het in een vlietend water werpen. Komt de koorts desniettegenstaande terug, dan herhaalt men het middel en het helpt dan zeker. (Zie boek der geheimen p. 83).

N°. 54.

A. O. Goelicke zegt, dat de Joden in de ware geneeskunde niet ver doorgedrongen, maar zeer bijgeloovig waren en veel van amuletten gebruik maakten. In manuscripto quodam judaico observatum hoc experimentum vidi, vocem hanc אברקלז pergamenae inscriptam et adpensam fugare febrem quartanam, ut, sicuti literae minuantur ita illa gradatim quoque minuatur. Forma autem literarum talis est:

א ב ר ק ל ז
א ב ר ק ל
א ב ר ק
א ב ר
א ב
א

Zoo als de letters van dit woord verminderen even zoo zal ook de koorts langzamerhand verminderen en geheel en al verdwijnen.

Sympathetische middelen tegen moedervlakken (Naevi materni) bij kleine kinderen.

** N°. 55.

Men gaat in een huis, waarin zich het lijk van een kind bevindt, brengt het kind dat met deze vlakken behebt is, bij de kist, grijpt de hand van het kleine lijk, en strijkt daarmede eenige malen over de moedervlak heen. Deze wordt dan allengskens kleiner en verdwijnt eindelijk geheel. Ook bij kinderen van meer dan een jaar oud heb ik deze kuur werkzaam gevonden; in een geval zelfs bij eenen volwassene. Het tijdstip der afnemende maan is daartoe het geschikst.

N. 56

Een tweede middel, hetwelk mij insgelijks als werkzaam bekend is, is dit: men verschaffe zich een weinig bloed van de maandelijksche zuivering, hetwelk eene gezonde vrouw in een schoon linnen lapje opgevangen heeft. Daarmede bestrijke men driemaal de plaats en smijte dan het lapje in het vuur.

Drie sympathetische middelen tegen jicht.

* * N°. 57.

Een zeer werkzaam middel tegen de jicht is dit: Men hangt eene pad op, laat dezelve sterven, tot mumie verdroogen en draagt dezelve dan in linnen genaaid op het bloote lijf. Een vriend van Prof. PFAFF in *Kiel* (zie deszelfs werk over dierlijk magnetisme, 1817) leed hevig aan jichtachtige pijnen; zijne vingers waren zelfs zamengetrokken; hij bediende zich van dit middel, hetwelk hij op het lijf droeg, en is nu reeds, zoo als PFAFF verzekert, sedert een jaar van deze ongemakken bevrijd gebleven.

* N°. 58.

Een ander middel tegen de jicht is het volgende: Men koppe het lijdende deel (hand, voet, schouder, enz) van den jichtige, verzamele het bloed, giete dit met evenveel urine van den zieke gemengd in een gat, waarin men een stekje van eenen wilgenboom plant, en goed met aarde bedekt. Alle 8 dagen wordt de zieke weder gekopt en het bloed tegen het jonge boompje, dat schielijk bladeren krijgt, gegoten.

* N°. 59.

Als een middel tegen jicht wordt nog het volgende opgegeven: PETRUS en PHILLIPPUS gingen naar *Holkt* en *Brock*, onze heer CHRISTUS sprak: keert om, wanneer de klokken luiden, en de mis is gezongen, dan is de jicht verdwenen, in den naam van God den Vader, des Zoons en des Heiligen Geestes. Dit wordt alles driemaal gezegd. (Hoefsmid H).

* N°. 60.

Ook dit wordt tegen de jicht aangeprezen: Men ga drie dagen na elkander des morgens voor zonnenopgang naar een' vlierboom; omvatte denzelven en zegge; vlierboom! ik heb de jicht en gij hebt ze niet, neem mij ze af, dan heb ik ze ook niet. In naam van God den Vader, God den Zoon, en God den Heiligen Geest. (Hoefsmid. H.).

N°. 61.

Men kan ook iemand de koorts sympathetisch afloopen. Men kieze eene plaats uit, en late zich den naam van den zieke zeggen; dan gaat men naar die plaats, noemt deszelfs naam en zegt: Ik neem u uwe koorts af, eenmaal zult gij dezelve nog slechts terugkrijgen.

Sympathetische middelen tegen lies–, navel– en zakbreuken bij kleine kinderen.

** N°. 62.

Men zoekt in het voorjaar, bij afnemende maan, in een bosch of ergens anders, een' jongen, met bladeren bedekten, gezonden eikenboom, ter dikte van eenen halven voet (in doorsnede), en magnetiseert denzelven op gelijke wijze, als Wolfart volgens Mesmer heeft opgegeven. Men plaatst zich namelijk op 3-6 schreden afstands van den boon, aan deszelfs zuidzijde, bepaalt eene regter- en linkerzijde, waardoor de beide polen gevormd worden, en de scheidingslijn, den aequator. Met eenen nieuwen, eenen vinger langen, ijzeren, niet roestigen spijker, zonder kop, dien men in de regter hand houdt, volgt men, van de bladeren af, de hoofd- en mindere takken van den boom, in de rigting naar den stam, en doet deze streken in de lucht, telkens tot den wortel toe. Even zoo doet men aan de noord–, oost- en westelijke zijde van den boom. Dan wordt de zieke zoodanig onder den boom geplaatst, dat zijn gezigt naar het zuiden gerigt is, en hij met den rug tegen de zuidzijde van den boom staat.

Men doet de breuk ontblooten, bestrijkt deze driemaal zachtjes met den spijker, en slaat den spijker aan de zuidzijde zoo diep in den boom, dat dezelve tot onder den bast doordringt. Het gat stopt men met een weinig was toe. Zoodra deze plaats vergroeid en met nieuwen bast voorzien is, is ook de breuk verdwenen. In plaats van eenen eik kan men ook een' jongen beuk kiezen. Eenige boeren kiezen hiertoe liefst eenen vrijdag, en herhalen het middel, zoo dat zij drie spijkers, op verschillende vrijdagen en onderscheidene plaatsen, in den boom slaan, nadat de breuk op de opgegevene wijze daarmede bestreken is. (Molenaar H.)

N°. 63.

In een oud handschrift van den smid H. te dezer plaats, lees ik het volgende: Neem eenen spijker uit eene doodkist,

raak met deszelfs kop de breuk, in het midden of daar waar zij het weekste is, aan. Dan laat men den lijder blootsvoets of op sokken naar een' eikenboom gaan, zet hem tegen den boom en slaat den spijker, digt boven het hoofd, in denzelven. Met het vergroeijen van den spijker in den boom verdwijnt ook het gebrek.

** N°. 64.

Een ander middel, hetwelk een alhier wonende Hollander pleegt aan te wenden, is dit: Hij komt op drie achtereenvolgende vrijdagen in het huis van den kleinen zieke, laat de breuk ontblooten, raakt dezelve met eene ijzeren pin, uit eene eg, aan, wikkelt deze vervolgens in linnen, neemt dezelve mede en gaat weg. Hij deed dit bij het zoontje van eenen hier wonenden koopman. De knaap genas in 10 weken geheel en al van zijne liesbreuk en de buikring was stevig gesloten, waarvan ik mij zelf overtuigd heb. Opmerkelijk kwam het den ouders van het kind en mij voor, dat telkens op den dag, waarop deze landman komen moest, het kind, reeds eenige uren voor zijne komst, op eene ongewone wijze schreeuwde, en pijn in de breuk scheen te hebben, welke echter bij het verschijnen van den man dadelijk verdween.

N°. 65.

Een vierde sympathetisch middel bestaat in eenen dunnen, fijnen ijzeren ring, welke zoo groot is, dat de breuk daarmede kan omspannen worden. Men legt dezen ring een uur lang op de breuk, dan wikkelt men denzelven in schoon, wit linnen, en legt dit op eene koele plaats, zoo dat zonneschijn, stof noch vocht het bereike. Men begint de proef bij volle maan, en deze wordt in het geheel driemaal, eens om de drie dagen, herhaald.

* N°. 66

Een vijfde middel is het volgende: Men neemt een ei, giet het wit er af, laat den zieke in het ei wateren, begraaft het vervolgens onder den drempel van eene deur, waardoor de zieke dikwijls gaat. Zoodra het ei verdroogt, verdwijnt ook de breuk. (Smid H., Madame M. en A.)

Sympathetische middelen tegen het onwillekeurige in bed pissen.

* N°. 67.

De heer v. H. verzekert, dat hij het volgende middel te-

gen de kwaal van het zoogenoemde bedpissen, zoowel bij kinderen als volwassenen, zeer werkzaam gevonden heeft, nadat geneeskundige hulp te vergeefs was aangewend. Men neemt 1 of 2 kleine visschen, die zich niet zelden in de maag van groote snoeken bevinden, droogt deze gedurende eenige dagen op eene heete plaats, brengt dezelve tot poeder, geeft den lijder 3 dagen lang iederen morgen vroeg en nuchteren een theelepeltje daarvan met water in.

N°. 68.

Een ander middel vindt men bij JOH. STARIE (p. 250) met het opschrift: Tegen het bedpissen, eene wonderlijke maar zekere geneeswijze: wanneer een varken geslagt wordt, neemt men daarvan de p u d e n d a en laat den slagter daarvan een braadworst maken en geeft dezelve aan den lijder te eten; zonder dat deze weet waaruit dezelve bestaat, maar van meening is dat het eene gewone braadworst is. Zoo verdwijnt de kwaal. Men moet daarbij opmerken, dat aan eeneu man de worst van een' beer, aan eene vrouw die van een vrouwelijk varken moet worden toegediend.

Sympathie tegen keelontsteking.

N°. 69.

Men wikkelt eenen karmozijnrooden draad eenige malen om den hals van eene adder (vipera) en wurgt dezelve. Dezen draad drage de zieke daarna om den hals. Dezelve brengt zekere hulp aan. (Zie boek der geheimen. p. 88).

N°. 70.

Dezelfden dienst doet een geheel zwaluwenest, klein gestooten en in wijn gekookt; de hieruit ontstane brij wordt den zieke om den hals geslagen. (Zie het boek der geheimen. p. 88).

Tegen eene kwaadaardige en ongeneeslijke etterende plek op het hoofd.

N°. 71.

Die aan eene dergelijke kwaal lijdt, plaatse zich met het gezigt naar de maan, wanneer deze wast, strijke met de hand driemaal kruisgewijs over de aangedane plaats en zegge daarbij

de woorden : wat ik aanzie , neme toe , wat ik bestrijk , neme af , in den naam van God (Zie boek der geheimen p. 63).

Tegen het stokken der melk en de daardoor te vreezen kwade borsten.

N°. 72.

Wanneer bij eene vrouw, na de speening of den dood van haar kind , de borsten zoo hard als steen worden , zoodat zij vreest dat dezelve zullen openbreken , neemt men versche lijm , maakt daaruit met water eene soort van zalf , bestrijkt daarmede de borsten des morgens , des middags en des avonds , en legt een dubbelen linnen doek op dezelve : dit doet de hitte en de hardheid verdwijnen. Wil men er een weinig rozenwater onder doen , dit kan geen kwaad (Zie boek der geheimen p. 67.)

N°. 73.

Ook een hoornen kam tusschen de borsten geplaatst verteert de melk ; men moet dezelve echter weder wegnemen , zoodra het steken in de borst ophoudt , omdat dezelve de borsten geheel en al verteert , wanneer hij te lang blijft liggen (Zie boek der geheimen p. 67).

Middelen tegen atrophia extremitatum.

N°. 74.

Het volgend middel is als zeer werkzaam bekend : Een pond zaad van brandnetelen in den herfst verzameld , een vierde pond ramenas klein gesneden , een vierde pond aronswortel fijn gestooten , een vierde pond lange peper insgelijks tot poeder gebragt ; men laat alles te zamen in eene kan met twee maten goeden witten wijn , gedurende 14 dagen trekken , roert het dagelijks dikwijls om , en haalt het daarna in eene glazen retort over. Nadat men nu te voren het atrophische lid sterk met een warmen doek gewreven heeft , zoodat het daardoor pijnlijk wordt , strijkt men van het door het overhalen verkregene water met de vlakke hand er over heen , terwijl het lid nog warm is , en laat het water indroogen. Het lid zal stellig weder in omvang toenemen. (Zie boek der geheimen p. 72).

Sympathetisch middel tegen allerlei scheurende pijnen in de ledematen.

N°. 75.

Kan men zinkingen, rheumatismus, enz. niet uit de ledematen verdrijven, dan mengt men zuurdeeg, tot poeder gebragte spaanschevliegen, een weinig zout en scherpen azijn onder elkander, smeert het op een lapje, als een pleister, en legt het om het zieke deel. Na eenige uren is er een groote blaas vol water getrokken, welke men opent, en op welke men een eenvoudig linnen lapje legt, waarna dikwijls nog meer vocht nazijpelt. De blaas geneest eindelijk van zelve en doet niet de geringste pijn; het is echter goed dat men voor de aanwending van dit middel het ligchaam een weinig zuivert.

Tegen vlechten en andere kleine puisten in het gezigt, welke uit voor den geneesheer onbekende oorzaken ontstaan zijn.

* N°. 76.

Neem een handvol goed gedroogde turksche boonen, breng dezelve tot een grof poeder, schud ze in eene groote wijnflesch, giet er drie pint witten wijn op, kurk de flesch, zet dezelve 14 dagen op eene warme plaats of in den zonneschijn; men wassche zich dagelijks het gezigt met twee eetlepels van dezen wijn. (Slagter B.)

* N°. 77.

Een ander sympathetisch middel tegen dezelfde kwaal is het volgende: men neemt een linnen lapje, waarin zich gedroogd bloed van de maandelijksche zuivering van eene ongehuwde vrouw bevindt. Met dit lapje bestrijke men op drie achtereenvolgende vrijdagen de vlechten kruisgewijs, in naam van God den Vader, God den Zoon en God den Heiligen Geest, en verbrande daarop het lapje in vlammend vuur. (Scherpregter R.)

Sympathetische middelen, om een wild paard, dat zich niet wil laten beslaan, tot rust te brengen en tam te maken.

N°. 78.

Een oude boer in de omstreken van *Sülz* was voor eenige jaren op de hoeven en dorpen in den omtrek, zeer beroemd door zijne bekwaamheid om de wildste paarden tam te maken en bedaard te doen beslaan; hij werd te dien einde dikwijls mijlen ver geroepen. Hij ging driemaal om het paard rond, hief deszelfs staart op, blies een weinig lucht in deszelfs achterste, en het paard stond zoo stil, als een lam (Jufvrouw B.)

N°. 79.

Volgens JOH. STARIE wordt ieder wild en ontembaar paard reeds daardoor tam, dat men het bij het oor grijpt, liefkoost en een keisteentje onbemerkt in het oor legt.

* N°. 80.

Een ander middel is het volgende: Men gaat driemaal bedaard regts om het onrustige paard heen, staat voor deszelfs kop telkens een oogenblik stil, maakt daarbij het teeken des kruises op den kop van het paard, en zegt de volgende Latijnsche woorden: (*CASPAR te tenet, BALTHASAR te ligat, MELCHIOR te ducat*). (Dat CASPAR u houde, BALTHASAR u binde, MELCHIOR u leide). Het paard zal zich terstond zonder moeite laten beslaan.

* N°. 81.

Een vierde middel is dit: Men legt het paard eene pennenschacht, waarin kwikzilver bevat is, in het oor. Het zal zich van zelf nederleggen en naar believen laten binden. (Hoefs. H.)

** N°. 82.

Een vijfde middel, hetwelk ik zelf dikwijls met goed gevolg heb aangewend, bestaat in de magnetische kracht van den blik van het menschelijk oog. Ik laat het reeds door zweepslagen, binden, en het opzetten van eenen nijper op den neus zeer beangstigde dier van alles ondoen, plaats mij rustig voor het paard, zie het 1/2 - 1 minuut lang sterk in de oogen, zonder den blik van hetzelve af te wenden, strijk het dan een weinig op den kop en hals, en het blijft als een lam staan, en laat zich bedaard beslaan. Men kent de tooverkracht van den menschelijken blik op tijgers, leeuwen, beeren en kwaadaardige honden. Wanneer men deze onophou-

delijk in de oogen ziet, worden zij moedeloos en verwijderen zich schielijk. Dat hier de blik de hoofdoorzaak is en dat men het aanroepen der heilige drie koningen daarbij niet behoeft, is gemakkelijk in te zien, wanneer wij nagaan, welk eene magnetische kracht het menschelijk oog bevat.

Met het opschrift van Paardenbetoovering vindt men in het algemeen onderhoudingsblad voor stad en land, Leipzig 1842, nº. 1 de volgende mededeeling:

Frederik Tolfrey verhaalt in zijne vrolijke schildering van eenen jagttogt door *Picardie* en *Normandye* het volgende: Op een dier strooptogten kwamen wij in de nabijheid van *Rospardon*, op het slot van eenen franschen edelman, die door eenen zijner dienaren ons liet verzoeken, onder zijn dak eenige ververschingen te nemen. Wij namen zulks aan, en werden door den heer van het slot op het vriendelijkst ontvangen. Toen hij hoorde, dat kapitein P. eene oude dragonder was, liet hij eenige zijner rossen bij ons brengen. Een van dezelve, dat hij voor weinige dagen gekocht had, was op het gezigt een voortreffelijk dier, doch had een gebrek, en dat wel een zeer lastig: niemand kon het berijden. De bezitter had derhalve reeds besloten het naar den smid van het dorp te zenden, die behalve zijn beroep als smid ook nog dat van het in *Bretagne* zoogenaamde paardenbetooveren uitoefende, die namelijk de kunst verstond, wilde paarden door middel van dezelve iets in het oor te fluisteren te temmen. Nadat kapitein P. een uur lang te vergeefs gepoogd had de tegenkanting van het dier te overwinnen, gaf hij het aan deszelfs bezitter en deszelfs rijknecht over. » Er blijft derhalve niets over, zeide de eerste, dan het bij den toovenaar te brengen. Op onzen wensch om ooggetuigen van het wonder te zijn, bood de bezitter ons aan, ons naar het dorp te vergezellen. De stalknecht leidde het koppige dier, wij volgden te voet. Bij onze komst in het dorp beval de edelman den staljongen stil te houden, besteeg tot onze groote verwondering het gezadelde paard en zeide: Nu zult gij zien, mijne heeren! Het paard liet toe, dat hij zich stevig in den stijgbeugel zette, zoodra hij echter begon het voorwaarts te drijven, scheen iedere spier van woede te zwellen; het paard steigerde, sloeg achteruit en liet, in één woord, niets onbeproefd om den ruiter van zich te smijten. Deze echter, een voortreffelijk ruiter, vond zijne zitplaats niet bijzonder aangenaam; hij zat wel vast, doch hij wilde toch liever afstijgen. Dit stond het paard echter niet toe, het steigerde nog hooger dan te voren

en scheen grooten lust te hebben om op den hol te gaan. Op dat oogenblik trad een krachtige, gezette man uit de smederij, welke wij genaderd waren, voegde zich bij ons, en bleef verder niets zeggend, dan : » zie dat beest eens ;" het schouwspel bedaard aanzien. De rijknecht kwaad over deze talmerij schreeuwde hem toe : Nu, FRANCOIS ! wat deert u? fluister spoedig, anders gaat het op den hol, zeg ik u. - Wil mijnheer het hebben? - Wel zeker, antwoordde de rijknecht. Naauwelijks had deze dit gezegd, of de toovenaar nam de gelegenheid waar den hals van het paard met beide armen te omvatten. Het paard eene dusdanige omarming niet gewoon, steigerde en hief den kleinen man in de hoogte. Deze echter liet zich niet afschrikken, hield vast en bragt, niettegenstaande zijne ongemakkelijke stelling, den mond aan de opening van het oor des paards. Wat hij hier deed en zeide, weet ik niet; ongelooflijk komt het mij echter voor, dat alleen de influistering zoo werkzaam zijn kon. Het zij hoe het wil, zonder iets verder werd het paard minder onverzettelijk, beefde een weinig, even alsof het zeer koud was, en deszelfs moed was overwonnen. Wonderlijk moet dit eenen ieder voorkomen; ik blijf echter voor de waarheid van deze daadzaak borg, zonder het hoe en waardoor te willen verklaren. Ik heb het later dikwijls bereden, en ik wensch in mijn leven geen losser paard te bezitten.

Sympathetische middelen bij zware verlossingen.

* N°. 83.

Neemt twee schijven van witten leliewortel en geef dezelve aan de barende te eten; dit drijft de vrucht benevens de nageboorte ongeschonden af.

* N°. 84.

Of: neem 2 hoendereijeren, laat dezelve op de gewone wijze koken, en geef de vrouw eenige lepels van het water, waarin de eijeren gekookt zijn, in; dit drijft de vrucht af, zelfs al ware de vrouw reeds acht dagen in barensnood geweest, en het kind gestorven of reeds tot verrotting overgegaan.

A a n m e r k i n g. De eijeren zijn reeds geboorte, en deelen derhalve aan het water waarin zij gekookt en daardoor van hunne kracht tot verdere ontwikkeling beroofd worden, deze vis et efficacitas mede om zelfs de levende of doode vrucht

des menschen uittedrijven. Het spreekt van zelf dat dergelijke onschuldige middelen, als het eijerenwater, slechts in ligte gevallen, waar door geene mechanische hinderpalen de geboorte vertraagd wordt, mogen worden aangewend; ofschoon dezelve dan ook slechts psychisch door het vaste geloof aan dezelve krampstillend werken; in zware gevallen echter mag men zich volstrekt niet op dezelve verlaten, maar zoo spoedig mogelijk eenen goeden vroedmeester tot hulp roepen. (Most).

** No. 85.

De voor eenige jaren alhier gestorvene kundige vroedmeester Dr. D.... plag, volgens de methode van oude vroedvrouwen, wanneer eene barende zijne hulp inriep, terstond bij zijn intreden in de kamer, te vragen, of wel alle koffers, kisten, kasten, enz. in het huis open stonden: was dit niet het geval, dan moest het oogenblikkelijk geschieden. Om psychisch af te leiden en om contractiones uteri, angst en gemoedsopwekking veler barenden, te voorschijn gebragt door het gebabbel van domme vroed- en deelnemende buurvrouwen, te verminderen en te doen verdwijnen, heb ik dikwijls met goed gevolg hetzelfde middel aangewend, en mij werd daardoor de dikwijls noodzakelijke hulp der kunst (de tang-aanlegging of wending) zeer gemakkelijk gemaakt, en der barende veel pijn gespaard, daar bij het verdwijnen van de onaangename kramp in den uterus, de inwendige geslachtsdeelen zich verwijden en het kind derhalve gemakkelijker en spoediger geboren kan worden.

Sympathetische middelen tegen maagkramp, windkolijk en spoedig toenemende buikpijnen.

** No. 86.

Men neme eene flesch, welke circa een pond vocht kan bevatten, vulle dezelve met versche ongekookte koe- of geitenmelk: men houde dezelve aan beide einden vast, en wrijve dezelve met de vingers, zoo dat men de beweging tot den rand toe voortzet. Allengskens verwijdert men de hand van deze beide einden, terwijl men, om met Mesmer te spreken, op die wijze als het ware den magnetischen stroom zamenperst. Alsdan bestrijkt men op gelijke wijze een glas, schenkt het vol melk en geeft dezelve den zieke te

drinken. Men houdt het glas tusschen den duim en pink, en geeft het den zieke zoo over. Laat men den patient in die rigting drinken, dan neemt hij eenen smaak waar, welke volgens MESMER niet aanwezig zijn zoude, wanneer hij in eene tegenovergestelde rigting zou drinken. De melk moet zeer langzaam gedronken worden.

* * N°. 87.

Een ander zeer werkzaam middel tegen genoemde kwalen, zoowel tot voorbehoeding als tot genezing, is het dragen van eene magnetische plaat in den hartkuil en van twee magnetische hoefijzers aan de voeten, waarvan reeds vroeger (hoofdstuk 4) gesproken is, alwaar ook de naauwkeurige aanwending opgegeven is. Deze kuur wordt nog wel ondersteund door het volgende middel, dat soms ook wel alleen hulp aanbrengt:

* * N°. 88.

Men neemt namelijk een zwarten of gekleurden zijden doek, warmt dien eenige minuten op de ontbloote en daarna weder met vest of borstrok bedekte borst, en geeft hem den zieke, die hem op den ontblooten buik legt, en denzelven daarmede kringvormig wrijft, zoodat de linkerzijde naar beneden, de regter daarentegen naar boven gestreken wordt.

Sympathetische purgeermiddelen.

Volgens het *Leipsiger Universallexicon* (van 1741, Fol. Bd. 29, p. 1656) bezat AGRICOLA het geheim, iemand zonder in- of uitwendig toegediende artsenij te doen purgeren. Zoo liet hij eenen graaf, die daarover lachte, 12 maal purgeren (Zie POPPS, chemische geneesmiddelen, p. 80), en hij verzekert dat hij zoo dikwijls stoelgang daarmede bewerken kon, als hij wilde. Bijzonder nuttig moet het middel zijn voor zwangere vrouwen, als zij zeer aan verstopping lijden, alsdan doet het noch de moeder noch het kind, zoo als vele prikkelende purgeermiddelen, nadeel.

Dit groote kunsstuk bestaat nu, volgens de opgave in het genoemd lexicon, hierin:

N°. 89.

Men neemt het pijpbeen uit den arm en het been eens dooden, zaagt hetzelve van onder en van boven glad af, vult hetzelve met de drekstoffen van dengenen, die men wil laten purgeren, en stopt beide einden met was toe, bindt

dezelve ter dege met eene blaas zoodat er geen lucht uitdringen kan, en legt het been dan in heet water. Dan moet hij, wiens drekstoffen in het pijpbeen bevat zijn, spoedig purgeren, en dit houdt zoolang aan, tot dat het been weder uit het heete water genomen wordt.

* N°. 90.

De heer v. H. een geloofwaardig, in sympathetische geneeswijzen zeer ingewijd man, verzekert, dat hij om iemand stoelgang te bezorgen, niet eens een dusdanig pijpbeen behoeft. Hij neemt twee penne- schachten, vult dezelve met drek van hem, dien hij wil laten purgeren, sluit de uiteinden met lak, en kookt beide schachten in water. Alsdan zal de man sterk gerommel in den buik krijgen en zoo lang purgeren, tot de schachten uit het kokende water genomen en koud geworden zijn. Zoo liet hij eenen al te wijzen jongen Doctor Sch. in R. voor eenige jaren tienmaal snel achter elkander purgeren, omdat deze met hem en zijne kuren aan eene table d'hote openlijk den spot had gedreven, waarbij ik moet opmerken, dat de verbeelding geenen invloed hebben kon, daar de jonge Doctor van de proef niets wist.

* N°. 91.

Bijna hetzelfde volbragt (volgens mondelinge mededeeling van den heer H.) een jager, wien men een jagersnet ontstolen had. Hij bevond dat de dief in de nabijheid van het huis drekstoffen ontlast had, nam, zonder iets te zeggen, den drek, wikkelde denzelven in schoon linnen, bond beide einden aan elkander, en hing alles in den schoorsteen. Volgens het geloof van dezen jager, moet daarna de dief allengskens uitteren, en aan de tering sterven (? ?). Of hij, die wezenlijk eenige maanden daarna aan de tering stierf, de dief geweest is, weet men niet stellig; hij werd echter door de dochter van den jager van den heer H., er voor gehouden.

Sympathetische middelen tegen hardnekkige jicht en scheurende pijnen in de ledematen, alsmede tegen de geelzucht.

N°. 92.

Neem vitriool ¼ pond, keukenzout een pond en vlietend water eene maat, meng alles goed ondereen, kook het in eenen nieuwen goed gesloten pot, dan zal zich langzamerhand een steen daarin vormen, naar mate de vloeistof verdampt.

Verdeel dezen steen in 4 gelijke deelen. Stoot een gedeelte tot fijn poeder, giet daarop de urine des zieken, zoo veel gij wilt, doe alles daarop in een glas met eenen engen hals, dek het goed toe, zoodat het niet met de lucht in aanraking komt. Is dit geschied, schud dan alles negen maal en zet het op eene plaats, waar het verder niet meer bewogen wordt.

Kies vervolgens twee uren, het best voor den middag, beveel den zieke zich te dien tijd te bed te leggen, goed toe te dekken en het zweet aftewachten. Roer nu negenmaal de stof in het glas om, en na deze beweging zal een sterk zweet den lijder overvallen. Men moet dit negen dagen herhalen, en wanneer dit geschied is, bereidt men op dezelfde wijze een tweede gedeelte van den steen met de urine, roert de stof goed om, tot er weder negen dagen om zijn. Men gaat op deze wijze voort, tot dat alle gedeelten van den steen gebruikt zijn, en de patient zal gezond worden (!!).

N°. 93.

De geelzucht zoude men daardoor kunnen genezen, dat de zieke dagelijks op versche nog warme paardenmest watert. Een geval van dien aard, waarna hierdoor genezing volgde, vindt men in de miscell. cur. med. ann. 3. p. 146. (zie ook Willis. *Pharm. ration.* P. II, vol. II p. 206, *Universallexicon*, *Leipzig* 1735, deel 12, p. 573).

* * N°. 94.

Een ander middel tegen het heet rheumatisme, komt met het bovenstaande overeen; de kuur duurt echter niet 36 maar slechts 9 dagen.

Sympathetische middelen tegen remitterende koorts, buik- en borstkwalen, tegen zenuwachtig heupwee, aangezigtspijn, migraine en andere zenuwkwalen.

N°. 95

In het *Universallexicon*, deel 12, p. 573 leest men: Varkensvleesch, met versche urine van eenen zieke gekookt, en eenen hond te vreten gegeven, geneest alle slepende ziekten, voornamelijk echter de remitterende koortsen. Op dergelijke wijze is ook eene oude ingewortelde heuppijn door middel van de urine des zieken, in welke men een ei had laten hard kooken, en vervolgens begraven, genezen geworden. Tomaeus v. Ep. 8. p. 363, heeft wijdloopig beschreven,

hoe men eenen podagrist door middel van de urine en het bloed des lijders zijne ziekte kan afnemen, en in eenen wilgenboom overplanten.

Dat de *transplantatio morborum* eene bijzondere sympathetische geneeswijze is, is reeds boven gezegd. Men merke nog het volgende op: Het lijdt geen twijfel, of ieder goed geneeskundige weet, dat eene groote menigte kwalen, vooral zenuwlijden, door de werking der opmerkzaamheid op de ligchaamsorganen voortgebragt, door afleiding derzelve van den ziektetoestand op andere dingen, die eenige belangstelling of den prikkel om iets nieuws te aanschouwen, opwekken, deels genezen deels verbeterd worden kunnen. Bekend is de groote invloed van den wil op alle willekeurige, ja zelfs op gemengde spieren, alsmede de invloed der hartstogten op alle verrigtingen.

Iedere opgewekte geestverrigting werkt op de lever, en hersen- en leverlijden staan in eene medelijdende betrekking tot elkander. Rigt iemand zijne volle opmerkzaamheid op de maagstreek, dan voelt hij, al is de maag nog zoo gezond, zwaarte, drukking of iets onaangenaams daar ter plaatse; rigt hij dezelve op de werkzaamheid van het hart, dan wordt deze grooter. Eene menigte hypochondrische en hysterische gewaarwordingen: angst, hartklopping, winderigheid, moeijelijke ademhaling, hoofdpijn, enz. laten zich niet zelden uit door de opmerkzaamheid op de verschillende deelen des ligchaams opgewekte verhoogde zenuwwerkzaamheid (innervation) verklaren.

In de hysterie, even als in den St. Vitusdans, dikwijls zelfs in de epilepsie is het bloote afwachten van den aanval voldoende, om dezen werkelijk te doen ontstaan, en verscheidene gevallen hebben het met der daad bewezen, dat bedelende bedriegers, die om medelijden optewekken aanvallen van vallende ziekte veinsden, dezelve later wezenlijk kregen. Ook per sympathiam plant zich op prikkelbare personen, vooral kinderen, de vallende ziekte voort, door het aanschouwen van eenen in aanval van epilepsie liggenden lijder, waaromtrent H. Holland (Medical notes and reflections. *Lond.* 1839, Cap. 5) merkwaardige gevallen heeft medegedeeld. Hoe sterk bovendien de kracht der verbeelding op het ligchaam werkt, bewijzen nog twee door Ebers (Berliner Med. Vereinszeitung 1840 n°. 3) medegedeelde gevallen, in welke door het toedienen van geveinsde geneesmiddelen (men gaf den zieke, die homöopatisch wenschte behandeld te worden, eetlepelsgewijze slechts zuiver, gedisteleerd bronwater), gevaarlijke ziektetoe-

standen, ontstaande (zoo als later uit de opening bleek) uit aanmerkelijke organische gebreken, voor korteren of langeren tijd in beterschap toenamen.

Kan men nu tegen deze daadzaken niets inbrengen, en is de verbeelding zoo als men pleegt te zeggen, dikwijls vermogender dan hekserij, dan kan men ook verklaren, hoe hier door sympathetische middelen beterschap en genezing volgen kan. Zij leiden de phantasie van den eigenlijken ziektetoestand van het ligchaam af, en vestigen de verbeeldingskracht op een of ander voorwerp buiten ons, hetzij dit nu, hond, raaf, kraai, wilg of ei, enz. genaamd worde. Het geloof kan bergen verplaatsen, en tegen de magt van den wil zijn alle physische wetten gelijk nul.

Op deze wijze kan men zoowel de wonderlijke mechanische kunststukken van eenen Karel Rappo, als de dikwijls verrassende geneeswijzen zonder eenig geneesmiddel verklaren. Een dergelijk geval heb ik gelegenheid gehad in den aanvang van dit jaar waar te nemen. Eene jonge vrouw van 20 jaar, sedert een jaar gehuwd, sterk, bloeijend, uit eenen vader gesproten, die in zijne laatste levensjaren mente captus geweest was, vatte, terwijl zij in het kraambed lag, eene koude, waarbij de rheumatische ziektestof zich niet slechts in den nek maar ook in de vliezen der hersenen vestigde. De beste geneesmiddelen bewerkten slechts zooveel, dat de hevige hoofdpijn meer gematigd was, dikwijls eenige dagen uitbleef, echter nu eens sterker, dan weder zwakker wederkwam, waarbij de zieke steeds de angstige gedachte kwelde, dat zij waanzinnig worden moest. In dien toestand bleef het lijden meerdere maanden lang, gedurende welken tijd de patient op mijnen raad het gebruik van geneesmiddelen naliet, en van het warme jaargetijde bij dagelijksche beweging in de open lucht de genezing hoopte.

Deze volgde echter slechts gedeeltelijk: want nog dikwijls kwam de nu de eene zijde des hoofds innemende hoofdpijn en angst terug; op eenmaal stuurt de zieke naar eenen hinkenden kleedermaker in het naburige dorp B., die sedert eenige jaren wegens sympathetische kuren in grooten roep stond. Deze komt, bevoelt stilzwijgend het hoofd der zieke, schrijft iets op een papier, steekt dit bij zich, verlaat stilzwijgend het huis, en de zieke is van dat oogenblik af geheel hersteld. Sinds dien tijd tot heden (13 Maart 1842) zijn reeds 7 maanden verloopen, zonder dat het minste ongemak, angst of hoofdpijn teruggekeerd zij.

Een sympathetisch middel tegen zenuwkoorts.

* No. 96.

Eene jonge vrouw lag voor eenige jaren zinneloos aan zenuwkoorts. Mevrouw M. uit R. bezoekt de zieke, welke de geneesheer reeds had opgegeven. Zij laat haar de volgende sympathetische geneeswijze ondergaan. De urine, welke de zieke des morgens voor den opgang der zon gewaterd had, werd op eene levende pad, die men te voren in eenen nieuwen aarden pot gedaan had, gegoten en de pot met een deksel bedekt. Nu werd op eene, noch van het zon- noch van het maanlicht beschenen plaats in den kelder een gat gemaakt, en de pot met deszelfs inhoud, juist op den oogenblik dat de klok des middags 12 uur sloeg, begraven. Van dien tijd af kreeg de zieke het verstand weder, beterde met den dag, en genas zonder eenige geneesmiddelen. Mevrouw M., eene geloofwaardige vrouw, heeft mij dit als daadzaak medegedeeld, waaraan men niet behoeft te twijfelen, daar zij meerdere dergelijke gevallen met hetzelfde gelukkige gevolg heeft bekroond gezien.

Sympathetisch middel om te bewerken dat een paard hinkt, zoo lang men wil, ofschoon men het niet aanraakt, noch bij hetzelve is (??).

N°. 97.

Joh. Starie (pag. 193) zegt: Neem drie spijkers uit een oud hoefijzer en eenen spijker uit eene oude doodkist, zoo als de doodgravers dikwijls opgraven. Sla deze vier spijkers in den voetstap van het paard, dat gij wilt laten hinken, in den grond, dan zal het spoedig met dat been, welks voetstap de aarde bevat, hinken, zoo lang tot dat de spijkers er weder uitgetrokken zijn.

In hoeverre dit waar zij wil ik daar laten; ik zal hier echter mededeelen wat ik van een hier woonachtig geloofwaardig man, die uit zuiver medelijden dikwijls door sympathetische middelen lijders geneest, onlangs vernomen heb. Een jonge ruiter, die met dezen man, die geen doctor is, dikwijls gespot had en, wanneer hij hem zag, steeds honend lachte, komt hem eens te paard te gemoet, en lacht hem wederom uit. De sympatheticus neemt, ten hevigste vertoornd, zijnen

stok, stoot denzelven met kracht in den verschen voetstap van het jonge kostbare paard en in hetzelfde oogenblik hinkt het paard met eenen der achterpooten. Het hinkte zoo lang, tot dat na 3 minuten de ruiter het bemerkend zich omkeert, en de stok van den man op hetzelfde oogenblik uit den voetstap verwijderd werd. Van dien tijd af ziet de ruiter dezen man steeds ernstig en schuw aan. Wat de kracht van den wil vermag, hebben wij boven reeds aangetoond.

Hoe men een paard deszelfs kracht ontnemen, en deze op eenen mensch overplaatsen kan.

No. 98.

Men neme het zaad van een' hengst, hetwelk in eene stoeterij gemakkelijk te krijgen is, en menge hetzelve met goede aarde. Hierin plante men zwarten everwortel (Eberwurz), en late dezen opschieten. De mensch, die hiervan gegeten heeft, of er van bij zich draagt en zich eenen tijd lang in eene stal, waar zich sterke paarden bevinden, ophoudt en daarin slaapt, ontneemt den paarden hunne kracht, en maakt zich van dezelve meester. Genoemde wortel moet echter schielijk na nieuwe maan geplant, en twee of drie dagen voor de daaropvolgende nieuwe maan geplukt worden. Op dezelfde wijze kan ook aan andere dieren de kracht ontnomen en op den mensch of op een ander dier overgeplant worden (Zie boek der geheimen p. 3).

Sympathetische middelen tegen mannelijk onvermogen.

** No. 99.

Starie zegt: Sla uw water door uwen trouwring af: dit zal u helpen. De verbeelding is ook hierbij vermogender dan hekserij. Is het in *Griekenland* eene bekende daadzaak, dat door het zoogenaamde nestelknoopen (nestelknüpfen) bij de krachtigste mannen alle potentia virilis verloren gaat, (Zie Most, *Ueber Liebe und Ehe.* 3e aufl. p. 239) dan kan men als tegenstelling wel aannemen, dat ieder onschuldig, de phantasie opwekkend middel, waaraan men geloof hecht, de inpotentia kan genezen, ten minste die, welke van zenuwachtigen aard is, en niet uit organische gebreken voortspruit. Hiertoe behoort ook het volgende door Starie p. 312 opgegeven middel:

N°. 100.

Neem een vers gelegd ei, water over hetzelve, kook het ei in de urine en deze tot de helft; neem de overgeblevene urine, schud dezelve in een vlietend water met den stroom mede, niet tegen denzelven; open het ei een weinig, breng het in een dennenwoud en schuif het in een nest van roode groote mieren; zoodra deze het ei verteerd hebben, zult gij geholpen zijn.

Een zeer werkzaam middel tegen het mannelijk onvermogen is ook dit:

** N°. 101.

Men doe zich van eene zoogende vrouw een kopje van hare melk geven en drinke deze (uit een oud handschrift van den smid H.).

N°. 102.

Ik vind tegen de impotentia nog het volgend middel geroemd. Graaf voor zonsopgang den weegbreewortel (Radix plantaginis) uit, hang u denzelven om den hals en eet des morgens en des avonds een weinig daarvan (smid H.).

In het boek der geheimen (p. 31) wordt het volgende aangeprezen:

N°. 103.

Trek vroeg voor zonsopgang eenen eiken wijnpaal uit den grond, water in het daardoor ontstane gat, en steek dan den paal ongekend weder in den grond; of:

N°. 104.

Koop eenen snoek, zoo als men u denzelven aanbiedt, draag denzelven zonder te spreken naar een vlietend water, laat hem uwe urine goed in den bek loopen en werp den snoek in het stroomend water. P r o b a t u m e s t! (Zie boek der geheimen p. 97). of:

N°. 105.

Men snijde den onvermogende van alle deelen des ligchaams waar hij haar heeft, iets daarvan af; men snijde insgelijks een stukje van alle nagels aan handen en voeten en doe alles te zamen in een lapje. Dit steekt men in een in eenen vlierboom geboord gat, stopt het gat met een stuk doorn, en men zal de potentia terugkrijgen. Dit moet echter drie dragen voor de nieuwe maan geschieden; ook moet met de kuur niet te lang gewacht worden.

Tegen het zoogenoemde sterven van het vee.

Starie noemt het volgend middel een geheim en zeker kunstje, hetwelk om deszelfs kracht niet te betalen is :

N°. 106.

Neem van de zwamachtige zelfstandigheid , die op lindeboomen groeit ; doe daarvan dagelijks onder het drinken van het vee , dan zal u geene koe of ander stuk vee sterven ; en is een of ander dier ziek geworden , breng dan een stukje van deze zwam tot poeder en geeft het met water in : het helpt !

Tegen ongedierte in het linnengoed.

N°. 107.

Om zich in den oorlog of op reis daarvoor te behoeden geeft Starie het volgend middel op : Neem een handvol wijndruiven , kook dezelve met water in een ketel , wasch dan uw hemd met dit vocht , laat het in de lucht droogen , dan zult gij geen last van ongedierte hebben.

Een hond nooit meer te doen blaffen.

N°. 108.

Men neemt het hart van eenen hond (liefst van eene zwarte kleur) en steekt in deszelfs midden eenen tand van eenen hond , houdt daarop alles in de linker hand den hond voor , die men wil doen stom worden. (Zie boek der geheimen. p. 2).

Paarden rad ter been en ontembare paarden tam te maken.

N°. 109.

Indien men bij toeval een stuk ijzer krijgt , waarmede een mensch vermoord is , dan late men uit hetzelve hoefijzers smeden ; wanneer men met deze een paard beslaat , wordt hetzelve zeer vlug en rad ter been. Gebit en mondstukken uit een dergelijk ijzer vervaardigd , maken zelfs de ontembaarste en wildste paarden zacht en tam. (Zie boek der geheimen. p. 9).

Middel waardoor een paard op groote togten niet moede wordt.

N°. 110.

Men hange of binde het paard groote wolfstanden aan, en ook door den sterksten en snelsten rid zal het niet vermoeid worden. (Zie boek der geheimen. p. 11).

Middelen, om paarden niettegenstaande gebrek aan voedsel, eenen tijdlang hunne krachten te doen behouden.

N°. 111.

Men neemt meesterwortel, (Meisterwurzel) zoo veel men wil, maakt uit denzelven met gerstenmeel, hard gekookte eijeren en brandewijn bolletjes en geeft daarvan het paard een of tweemaal in. (Zie Boek der geheimen p. 13).

Middel om den dorst te verdrijven, en in het gevecht zijne tegenpartij te overwinnen.

N°. 112.

In de lever van den kemphaan, (eerst na 4 jaren echter) vindt men eenen steen, ongeveer van de grootte van eene boon, en doorschijnend als kristal; heeft men zulk eenen steen in den mond, dan krijgt men geen dorst, hetwelk vooral op het veld te pas komt. Eveneens is men voor zijnen vijand onverwinbaar, zoo lang men den steen in den mond heeft. (Zie Boek der geheimen p. 16).

Hoe men van het leven eens afwezenden bloedverwant narigt krijgen kan.

N°. 113.

Wanneer iemand uit eene familie, hetzij vader, moeder, zoon of dochter (want de persoon moet een erfgenaam der familie zijn) langen tijd afwezend is, zoo dat men van zijn leven of dood niets verneemt, dan neemt men mondkruid (Mundkraut) en knaapjeskruid (Knäbleinskraut). (Het heeft

dikke vette bladeren, aan den wortel vele uitwassen en is een span hoog). Breek van dit kruid eenen stengel af, en steek denzelven op de eene of andere plaats onder het dak van het huis, geheel vervuld echter van de gedachte, waarom gij dit doet. Is nu de persoon nog in leven, dan blijft het kruid voortgroeijen en krijgt van boven nieuwe bladeren, ofschoon de oude verwelken; leeft de persoon echter niet meer, dan verwelkt het geheel en al.

Om te weten of een zieke sterven zal, ja dan neen.

N°. 114.

Men neemt een stuk spek, wrijft des zieken voetzolen daarmede, en werpt het daarna eenen hond toe. Vreet de hond het op, dan wordt de zieke weder gezond, zoo niet, dan sterft hij. Hetzelfde kan men met een stuk brood doen, waarmede men het voorhoofd van eenen zieke gewreven heeft (!?). (Boek der geheimen p. 25) of:

N°. 115.

Men neemt vrouwenmelk waarmede een jongen gezoogd wordt (welken de zoogende tevens gebaard heeft), en mengt dezelve onder de urine van den zieke. Stolt de melk dan wordt de zieke gezond, zoo niet dan sterft hij, of men legt iemand die zeer ziek is, eene smaragd op het hart; indien de zieke sterven zal, springt de steen; ook kan men groene doove netelen in de urine des zieken leggen; zijn dezelve na 24 uren nog groen, dan geneest hij weder; gaan zij echter in rotting over, dan zal hij sterven. (Zie boek der geheimen p. 25).

Middel tegen eene liefde, welke iemand tegen zijnen wil heeft opgevat.

N°. 116.

Wanneer zich iemand tegen zijnen wil aan eene vrouwelijke persoon door liefde verbonden ziet, dan trekke hij een paar nieuwe schoenen aan, ga een mijl ver, zoodat de voeten beginnen te zweeten, trekke daarop den regter schoen uit, giete bier of wijn in denzelven en neme daaruit eene teug;

van dat oogenblik af zal hij genezen zijn. (Zie boek der geheimen p. 30). of:

N°. 117.

Men neme eenen tand van een dood mensch, en berooke zich daarmede: dit helpt.

N°. 118.

Heeft iemand achterdocht, dat men hem de liefde onder eene of andere spijs vermengd ingegeven heeft, dan neme hij muurruit, wijndruiven en theriak, van ieder een lood, late dit met eene ajuin braden, en ete vervolgens alles gezamenlijk op. (Zie boek der geheimen p. 31). of:

N°. 119.

Men ga voor zonnenopgang op eenen wijnberg, trekke eene wijngaardrank uit de aarde, watere in den grond, en werpe vervolgens het stek in vlietend water, opdat het wegvloeit; dan zal men geholpen zijn. (Zie boek der geheimen p. 31).

Middelen tegen de vallende ziekte.

N°. 120.

Daartegen raadt Starie de volgende sympathetische vuurkuur aan: Men moet de excrementen des zieken, die hij ten tijde van of eenigen tijd na den aanval van zich geeft, alsmede het misschien daarmede bevuilde hemd verbranden (!?).

** N°. 121.

Een tweede, gewigtig, zelfs dikwijls doodelijk werkend middel, is het nog warme bloed van eenen ter dood gebragten, waarvan de aan vallende ziekte lijdende een weinig drinkt: of het lapje, waarin het opgevangen is, uitzuigt. Dan moet hij sterk loopen, zoodat hij begint te zweeten. Ik weet dat een zieke, na het genot van zulk bloed naauwelijks 100 scheden ver was, toen hij dood nederviel. Ik geloof, dat de psychische indruk van den tegenzin hier niet alleen werkzaam is, maar dat ook het door den doodangst veranderd, misschien wel vergiftig geworden bloed van den ter dood gebragte wel degelijk hiertoe bijdraagt. Dat het genot van een met eenen strik gevangen ree, reeds ziekte en den dood kan ten gevolge hebben, is nog onlangs in Henke's tijdschrift voor staatsartsenijkunde 1841 door een medegedeeld geval bewezen.

N°. 122.

Een derde, sympathetisch, reeds door GALENUS aangeprezen middel is de radix paeoniae, welke in de maand Julij bij afnemende maan moet worden opgegraven, en wel in het middaguur en op eenen zondag. Dezen wortel moet de zieke aan een bandje om den hals dragen.

N°. 123.

In het boek der geheimen (p. 78), leest men: »Wie met de zware nood (schwere Noth) behebt is, drage slechts den wortel van het mannelijk paeonienkruid bij zich. De wortel moet echter bij afnemende maan en wel in de maand Julij op eenen zondag in het middaguur opgegraven geworden zijn. Ook eenige stukjes van het hout eens vlierbooms, die op eenen wilg groeit, in oneven aantal om den hals gehangen, moet een goed middel zijn. Het hout moet echter de aarde niet aangeraakt hebben, en langen tijd hangen blijven tot het lint eindelijk van zelf breekt, waarna men dan de stukjes hout in vloeijend water werpen moet.''

N°. 124.

Is de ziekte zoo zwaar, dat alle deze middelen niets helpen, dan bestaat er nog een ander, hetwelk de ziekte geheel verdrijft, doch in geval dezelve ongeneeslijk is, en den dood toch zoude ten gevolge hebben, den mensch dadelijk doodt, ofschoon het middel op zich zelf niemand nadeelig is. Men neemt namenlijk vet van eenen wilden kater, wanneer de lijder van het mannelijk, van eene kat, wanneer dezelve van het vrouwelijk geslacht is. Dit smeert men een weinig warm gemaakt den zieke, juist wanneer hij het toeval heeft, met eene zwarte kippenveer, of met den ringvinger op den navel en wrijft het goed in. Het zal spoedig werken.

* N°. 125.

Een matroos kwam van *Madagascar*, waar hij dikwijls gezien had, dat men aan epileptici, gedurende den aanval, eene handvol grof zout in den mond stak, waarop de ziekte dikwijls aanmerkelijk verminderde. Hij kwam te *Bordeaux*, wendde het middel bij eene op straat door de epilepsie overvallene vrouw aan, en herstelde daardoor de ongelukkige.

Sympathetisch middel tegen zomersproeten.

* N°. 126.

Ga met den persoon, welke zomersproeten heeft, naar eene plaats waar gewelven en oude muren zijn, en strijk met zijne vlakke hand op den muur, zoodat dezelve vochtig wordt; strijk dezelve dan over het gezigt, de borst en de handen van den bedoelden persoon. Herhaal dit driemaal; verlaat dan gezamenlijk de plaats, zonder om te kijken, en gelast den lijder niet weder naar die plaats te gaan, anders komen de zomersproeten terug. (de heer v. H.)

Tegen het verschrikken van eene zwangere vrouw en ter voorkoming eener miskraam.

N°. 127.

J. Starie (l. c. p. 259) geeft het volgende op: Men laat de vrouw terstond na den schrik mout eten; ook moet zij zoo spoedig mogelijk wateren. Dat verdriet en toorn niet schadelijk zijn, wanneer men dadelijk daarop watert, gelooft het volk algemeen.

Middelen tegen honger, dorst en vermoeijenis op voetreizen.

N°. 128.

De reizende moet slechts knoflook eten, hetzij onder andere spijzen of wel alleen; ook kan hij hetzelve bij zich dragen. Intusschen moeten dit alle de reizigers gezamenlijk doen; anders zal hij, die zulks niet doet, moede worden.

** N°. 129.

Op dezelfde wijze werken de uijen. Zij stillen honger en dorst; het is derhalve zeer goed dat men dezelve op reizen door woestijnen, waar men geen voedsel vindt, alsmede op zeereizen, waar door ongelukken dikwijls gebrek aan voedsel ontstaat, steeds medevoert (Most).

N°. 130.

Men neme een pond violenolie met malt vermengd en drinke dit; men kan alsdan eenige dagen zonder voedsel leven, zonder honger te krijgen.

No. 131.

Neem 1 pond gepelde amandelen, 1 pond gesmolten koetalk, 2 oncen violenolie, en 1 ons althaeawortel. Meng dit alles in een mortier goed onder elkander en maakt hieruit kogels van de grootte eener noot: in grooten nood, wanneer het aan brood en andere levensmiddelen ontbreekt, kan de mensch door het gebruik van deze boli, wanneer hij slechts daarbij drinken kan, zijn leven behouden, met den tijd teert hij echter geheel en al af. De boli moeten op geene warme plaats bewaard worden, anders vallen zij uit elkander. (Zie boek der geheimen, p. 5.)

Hoe men bijzonder sterk worden kan.

N°. 132.

Neem goeden helderen rooden wijn, verzegel denzelven goed in eene glazen flesch, en zet deze op witten donderdag in eenen mierenhoop. Neem dezelve een jaar daarna op goeden vrijdag weder er uit; zoodra men van dezen wijn gedronken heeft, zal men wonderen zien.

Tegen gerstenkorrels op het oog (Hordeolum).

* N°. 133.

Een zeer werkzaam sympathetisch middel tegen deze lastige, bij eenige personen alle 2 tot 3 maanden terugkeerende, meestal in ettering overgaande kwaal, is het volgende: Men bestrijke het zieke ooglid bij de eerste sporen van de kwaal, wanneer zich roodheid en zwelling in het midden van den bovensten en ondersten rand der oogleden toont, driemaal met eenen gouden trouwring. Ook een ducaat van fijn goud doet denzelfden dienst. Verdwijnt de kwaal op den tweeden of derden dag nog niet, dan herhaalt men het experiment. (Dr. W.)

* N°. 134.

De geneeskundige Scarpa prijst het bestrijken of de meermalige aanraking van de gerstenkorrel met eenen kouden ijzeren sleutel aan; Cooper en Richerand leggen fijngestooten ijs, Beer compressen met koud water op dezelve. Alle deze

middelen helpen slechts in den eersten tijd van weinige uren, waarin de kwaal ontstaat, later niet. Is namelijk de gerstenkorrel reeds spits geworden en ziet men in het midden een puntje, is zij reeds meermalen op dezelfde plaats opgekomen en in ettering overgegaan, dan legge men bij dag warme omslagen van zemelen en melk, tusschen linnen, en des nachts een klein diachylon pleistertje op de gerstenkorrel, opdat dezelve goed uitzwere. (Osiander p. 370).

* N°. 135.

Er bestaat nog een geneesmiddel, en wel, dat men eenvoudig iederen morgen nuchter van zijn eigen speeksel neemt, en de gerstenkorrel daarmede driemaal bestrijkt. Hierdoor wordt dezelve, volgens Starie, geheel verteerd en verdreven. Mogt dit wat bijten en branden veroorzaken, dan moet men zulks geduldig verdragen.

Tegen het ontvellen der tepels.

N°. 136.

Als voorbehoedmiddel raadt Starie het volgende aan:

Neem korten tijd voor de bevalling der vrouw eene handvol erwten, kook dezelve, zoodat slechts de schil zamenkrimpt; wanneer nu het kind geboren is, alsmede de nageboorte, meng dan de erwten met de laatste, graaf eene kuil en begraaf daarin alles. Het helpt zeker, de vrouwen zullen geene pijnen hebben en de kinderen goed kunnen zoogen.

Tegen vellen en vlakken op de oogen, alsmede tegen ontsteking en pijn derzelve.

* N°. 137.

Neem een brood, zoodra het uit den oven komt, snijd het in de breedte midden door, zoodat het eene gedeelte de boven- het ander de onderkorst bevat. Leg beide helften in eenen tinnen schotel, met de korst naar beneden en de kruim naar boven; bedek dezelve dan beide met eenen anderen tinnen schotel, die iets kleiner zijn moet, zoodat zij nog niet den binnensten rand van den ondersten schotel bedekt, veel minder nog over denzelven heenreikt. Laat alles zoo staan, tot

dat het brood koud geworden is, dan vindt men in beide schotels een helder water. Doe dit in een glas, en giet daarvan dagelijks eenige droppels in het oog, ga daarmede eenen tijdlang voort, en het vel wordt zonder twijfel verteerd. (Starie p. 354. De heer v. H. en de landman B.)

* N°. 138.

De heer E. te B. geneest vele oogzieken, die aan ontsteking der oogen met of zonder verduistering der hoornhuid lijden, aldus: Hij neemt een mes, brengt dit met de hand in de nabijheid van het oog, maakt voor hetzelve drie kruisen, in naam van God den Vader, God den Zoon en God den Heiligen Geest, en laat daarop den zieke stilzwijgend vertrekken.

* * N°. 139.

De heer v. H. wiens hand, zoo als ik reeds boven gemeld heb, en waarvan ik mij dikwijls zelf overtuigd heb, eene aanmerkelijke magnetische kracht bezit, brengt slechts den wijsvinger van zijne regter hand in de nabijheid van het pijnlijk ontstoken oog, maakt dan eenige malen eenen kring in de lucht om het oog heen, van de regter naar de linker zijde, en de pijn ten minste houdt dadelijk op. Na het dagelijks herhaalde aanwenden van deze handgreep, zag ik pas ontstane catarrhale en rheumatische oogontstekingen in 3—4 dagen, oude uit jicht voortspruitende in 3—4 weken genezen.

* N°. 140.

De tuinier B. alhier heeft meerdere slepende oogontstestekingen daardoor genezen, dat hij de zieke oogen driemaal in naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes bekruist. De patient moet op eenen vrijdag tot hem komen, en wel gedurende drie vrijdagen achter elkander, zoodat de kuur drie weken duurt.

Een middel om iemand een vijand van het kaartspel te doen worden.

N°. 141.

Starie deelt voor bedroefde vrouwen en ouders, wier mannen en zonen aan het spel zijn overgegeven (p. 310), de volgende eenvoudige handelwijze mede: Neem een spel kaarten, waarmede de speler gespeeld heeft, en werp hetzelve in een graf, dan moet hij een vijand van alle kaartspelen worden.

Een zeker middel tegen het kropgezwel.

N°. 142.

Men koope eenen nieuwen pot en deksel, en eene spons, waarin nog steenen zijn; voor de spons betale men het geld, dat men er voor vraagt, en het geld moet uit een oneven getal bestaan. (Het staat eenen ieder vrij dit na te komen of niet; hij, die met dit middel meerdere kropgezwellen genezen heeft, ging echter op die wijze te werk.) Daarop doe men de urine des zieken, die hij in drie verschillende malen gewaterd heeft, in den pot, voege daarbij de spons en den kop van eenen snoek, sluite het deksel met leem, en als deze droog geworden is, verbrande men alles tot poeder, in dier voege, dat men eerst de urine laat verkoken, en vervolgens door het aanwenden van sterker vuur, alles tot poeder brengt. Dit doet men in eene flesch, giet goeden witten wijn er op, roert het dikwijls om, en geeft den zieke, den dag na volle maan en vervolgens iederen dag tot nieuwe maan, des morgens nuchter daarvan een glas te drinken. Verdwijnt in dien tijd het kropgezwel niet geheel en al, dan moet men wachten tot het weder volle maan geweest is, en het middel alsdan tot de nieuwe maan voortgebruiken; het heeft reeds dikwijls geholpen. (Zie boek der geheimen, p. 48).

Om de verlossing te bevorderen, wanneer eene vrouw langen tijd in barensnood ligt, en het niet tot baren komen wil.

N°. 143.

Men geve de lijderes twee schijfjes van eenen groenen leliewortel te eten, dan zal zij spoedig en zonder nadeel van de vrucht en van de nageboorte bevrijd worden. Of men laat twee versch gelegde eijeren in water koken, en geeft een bierglas vol van het water, waarin de eijeren gekookt zijn, aan de vrouw te drinken. Dit drijft de vrucht af, ook dan wanneer dezelve reeds gestorven of tot verrotting overgegaan ware. Van dit laatste middel zal zich de zelfs oningewijde lezer de sympathetische werking of liever de natuurlijke magie verklaren kunnen, want de eijeren zijn reeds eene geboorte en hebben nog eene natuurlijke kracht tot eene tweede geboorte bij zich. Deze kracht wordt hun echter door het koken ontnomen en aan het water medegedeeld, enz. (Zie ook Osiander, p. 428).

Middelen tegen de pest, of aanstekende ziekten en koortsen.

N°. 144.

Zoodra slechts een aanval van deze ziekten ontstaat, neme men een roggebrood, heet uit den oven, snijdt in de korst een gat, van de grootte eens daalders, en giete spiritus vini in welke campher opgelost is in hetzelve. Daarop legge men den zieke eenvoudig een linnen lapje op den navel en daarop het brood, zoodat het gat juist op den navel te liggen komt. Nu moet de zieke goed toegedekt worden; alsdan zal hij spoedig beginnen te zweten, waarbij het brood al het gift inzuigt. Wordt dit dan na eenige uren weggenomen en op de eene of andere plaats begraven, zoo geneest de zieke. (Zie boek der geheimen, p. 44.)

N°. 145.

Vertoonen zich echter builen bij den aanval der pest, dan binde men op deze levende kikvorschen, welk het gift tot zich trekken en daarvan sterven. Hiermede gaat men zoo lang voort, tot de opgelegde kikvorschen leven blijven en er aldus geen gift meer in het ligchaam is; de zieke wordt door dit middel in eenige uren geheel gezond. (Zie boek der geheimen, p. 44.)

N°. 146.

Kan men geene kikvorschen bekomen, dan neme men hoenders of duiven, pluk dezelve de veeren rondom het achterste uit, en houdt dezelve met dit deel op de pestbuilen bevestigd. Zij trekken het gift eveneens tot zich en sterven. Men moet echter met dit middel zoo lang volhouden, tot geen der hoenderen of duiven meer sterft. (Zie boek der geheimen, p. 45.)

Middelen tot bevordering van den melkvloed bij zoogende moeders en minnen.

* * N°. 147.

Men neemt voor iedere borst een twee handen groot stuk watten en legt dit eenen man (echtgenoot, bloedverwant, vader) gedurende 10 minuten op de bloote borst, bedekt deze, neemt hetzelve vervolgens weg, bestrooit het met fijn gestooten pimpernelwortel (radix pimpenellae pulverisata) voor iedere borst ½ lood, en legt dan de boomwol op de

borst, hetwelk gedurende drie dagen, iederen dag eenmaal, telkens met nieuw poeder geschieden moet. De persoon moet dag en nacht de watten op de borst houden, de borst goed warm houden en iederen avond door warme vlier en melissen thee het zweet opwekken, doch zich voor iedere verkouding wachten.

Middel om den melkvloed te doen ophouden.

N°. 148.

Wanneer dit bij eene vrouw, die zelve niet zoogt, geschieden moet, dan hangt men haar slechts eenen paddesteen (Krötenstein) op den blooten rug. (Zie boek der geheimen, p. 86).

Tegen de duizeling.

N°. 149.

Een ring uit eene elands- of gemsenklaauw gemaakt en aan den vinger gedragen, is hiertegen een kostelijk middel; men roemt ook den kristalsteen. (Zie boek der geheimen, p. 86).

Tegen melancholie, drukking op het hoofd en geheugenloosheid.

N°. 150.

Men neemt eene hazelnoot, waarin door de natuur of door eenen worm een gat gemaakt is, en haalt met eene naald al datgene wat zich nog in dezelve bevindt er uit. Daarop schuift men den spiegel van eene paauwenveer in dezelve, laat de nog overblijvende ruimte met kwikzilver vol loopen, en strijkt het gat met maagdewas (zoo noemt men het was, hetwelk de jonge bijen het eerst afzonderen). Eindelijk naait men de noot in een stukje karmozijnroode zijde en hangt dezelve om den hals, men zal er wonderen van zien. (Zie boek der geheimen, p. 84).

N°. 151.

Tegen dezelfde ziekten prijst men ook den chrysoliet aan; men doorboort denzelven, vult hem met ezelshaar en draagt hem aan den linker arm. Ook de roode zwaluwsteen, in kalfsleder gedaan en in de linker okselholte gedragen, wordt geroemd. Deze zwaluwsteen, van welke men ook zwarte en gespikkelde aantreft, worden in het lijf van jonge zwaluwen,

gewoonlijk in de lever gevonden; evenwel niet bij allen. Wanneer zij bij de jongen in een nest aanwezig is, zitten deze met de bekken tot elkander gekeerd, in het tegenovergestelde geval keeren zij zich het achterste toe. (Zie boek der geheimen, p. 84).

Een werkzaam middel tegen de koude koorts en tot schorsing van den stondenvloed voor eenige dagen.

* N°. 152.

De heer v. H. heeft vele aan koude koortsen lijdenden op de volgende wijze genezen: Des avonds voor het naar bed gaan, wordt de onderbuik met rum of korenbrandewijn ingewreven en goed afgedroogd. Dan neemt de patient een bepaald getal peperkorrels; en wel den eersten dag 9, den tweeden 18, den derden 27 stuks met een weinig rum of brandewijn; kinderen beneden de 10 jaren nemen slechts 3 - 6 en 9 korrels.

* * N°. 153.

Om zonder nadeel de maandelijksche zuivering eenige dagen later dan gewoonlijk te doen plaats hebben, hetwelk somtijds de dames op reis, bij bezoeken, enz. zeer aangenaam zijn kan, is het toereikend des morgens nuchter 9 peperkorrels te nemen.

Tegen vlechten.

* N°. 154.

De heer W. in *W*. geneest, volgens verzekering van den heer H., vlechten in het gezigt, aan den hals, op de ledematen enz. door de volgende sympathetische kuur. Hij gaat met den zieke in de maneschijn naar een water; alsdan spreekt hij terwijl hij met de hand de vlechten aanraakt. »De maan en de vlechten gaan over het water, de maan komt weder, de vlechten blijven daar ††† In den naam van God den Vader, God den Zoon en God den Heiligen Geest †††.

Tegen polluties bij nacht.

N°. 155.

Men late door eenen geheel onschuldigen knaap het zaad van zuring verzamelen en drage dit bij zich.

Deze 155 middelen mogen voldoende zijn. Ik zoude nog een veel grooter getal kunnen opgeven, doch meen dat dit

overbodig zijn zoude, omdat, zoo als wij boven hebben aangemerkt, in de meeste gevallen, de eigenlijke werkzaamheid minder in het middel, dan wel in den geneeskundige of de leeken, die het toedienen, te zoeken is. Eenige der aangehaalde geneesmiddelen zijn streng genomen niet onder de sympathetische te rekenen; zij behooren tot de pharmaceutische, bevatten werkzame bestanddeelen, even als iedere andere in- of uitwendig aangewende artsenij; ook is er van eenige huismiddelen gewag gemaakt. Tot deze breng ik de middelen onder N°. 4, 17, 25, 36, 37, 74 en andere meer.

Ik eindig dit laatste hoofdstuk met de vaste overtuiging dat nu eindelijk de tijd gekomen is, dat de geleerden moeten ophouden de sympathetische natuurkrachten te loochenen; maar veeleer al langer hoe meer tot de overtuiging geraken, dat wij uit het leven en denken van het volk, volgens de spreuk: *vox populi, vox dei*, dikwijls meer leeren kunnen, dan uit boeken, die slechts in strikte overeenstemming met de vorderingen der wetenschap geschreven zijn. De minachting en de onkunde omtrent zaken, waaraan het volk gelooft, en waarvoor daadzaken spreken, strookt niet meer met den tijd waarin wij leven, maar maakt ons belagchelijk; wij zijn nog op verre na niet tot het binnenste der natuur doorgedrongen, hebben derhalve nog veel te zoeken, te onderzoeken, te beproeven en te verklaren; geene daadzaak, geen dogma intusschen staat bij het onderzoeken der natuur zoo vast, dat het voor ieder verdere nasporing ontoegankelijk is. Laten wij derhalve voortaan ook het levensmagnetismns en de sympathie op eene vernuftige wijze onderzoeken!

De toegenegen lezer zal, hoop ik, niet over het hoofd zien, dat dit geringe werk slechts als de eerste proeve te beschouwen is, om de sympathie als geneesmiddel en geneeswijze naar de natuur en de wetenschap toe te passen, en het spookbeeld, wonder genoemd, als een zuiver voortbrengsel van onkunde en van op dwaalwegen geleide phanthasie geheel en al te verbannen, daar het niet bestaat; men houde zich verder overtuigd, dat even als in alle natuurlijke wetenschappen ook hier de regel geldig is, niets voorbarig als paradox te beschouwen en terstond het gebeurde voor ongegrond te houden, omdat het menigeen doet verbaasd staan maar eerst te onderzoeken en dan te oordeelen!!!